

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

KADİR ULU

2501150337

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ADEM ESEN

İSTANBUL, 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : KADIR ULU Numarası : 2501150337
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İSLAM İKTİSADİ VE FINANSI Danışmanı : PROF.DR.ADEM ESEN
Tez Savunma Tarihi : 22.02.2019 Saati : 10:00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. ADEM ESEN		
2- PROF.DR. SERVET BAYINDIR		
3- DOÇ.DR. YUSUF DİNÇ		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR. BAŞAK TURAN İÇKE		
2-DR.ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA ÇAKIR		

ÖZ

TÜRKİYE’DE İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

KADİR ULU

Bireylerin tasarruflarını etkili bir şekilde yönetebilmesi ve alternatifler arasından verimli olabilecek tercihler yapabilmesi, sahip olabileceği finansal okuryazarlık yeteneği ile mümkündür. Finansal okuryazarlık bireylerin finansal piyasalar hakkında en azından temel düzeyde bilgi sahibi olması ve çeşitli alternatifler arasından seçim yapabilmesi iken, İslami finansal okuryazarlık ise bireylerin faizsiz olan finans ürünleri hakkında bilgi sahibi olması ve seçimlerini yaparken bu faizsiz ürünler arasından hangisini/hangilerini seçeceğine karar verebilme yeteneğidir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, tasarruf ve yatırım bilincinin artırılması, finansal istikrarın ve sermaye piyasalarının gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. İslami finans okuryazarlığının geliştirilmesi ise finansal okuryazarlığın faydalarının yanı sıra, ortaklık bilincinin gelişmesine ve ekonomik krizlerin oluşmasında ve büyümesinde büyük etkisi olan faiz probleminin de etkisinin azalmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada; İstanbul Ticaret Odası’na kayıtlı küçük ve orta büyüklükteki 16 işletme sahibi ile mülakat yapılarak, bu işletmelerin İslami finans enstrümanı olan katılım bankacılığı sistemini ne derece bildikleri ve bankacılık işlemlerinde bu banka türünü kullanıp kullanmadıkları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda katılım bankalarının müşteri nezdindeki algı problemleri ve çalışma prensiplerindeki bazı aksaklıklar tespit edilmiş ve bu durumun giderilmesi için öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Finansal Okuryazarlık, İslami Finans Okuryazarlığı, Katılım Bankacılığı

ABSTRACT
ISLAMIC FINANCE LITERACY IN TURKEY
KADIR ULU

The efficacy of individuals' management of their savings and ability to make sound judgments about alternative investment opportunities is dependent on their level of what can be described as financial literacy. While conventional financial literacy refers to the level of individuals' understanding, at least at basic level, of the financial markets and their competence in making informed choices about the financial opportunities and alternatives, Islamic financial literacy, in contrast, refers to individuals' knowledge of interest-free Islamic financial instruments and their ability to make choices amongst these interest-free products. Improving the level of financial literacy and enhancing the consciousness of the savings and investments amongst the people are crucial for financial stability and well-functioning of the capital markets. On top of benefits that are associated with conventional financial literacy, improvement in the levels of Islamic financial literacy will have added values in the form of giving further boost to the partnerships and joint ventures, while decreasing the impacts of interests, which plays central role in the emergence and deepening of the financial crises.

This study is premised on 16 in-depth interviews with SME owners, who are registered with İstanbul Chambers of Commerce. One of the central aim of this study has been to investigate these SMEs' level of awareness and understanding of the system of participation banking, which is an instrument of Islamic finance. Related to this, this study has also examined the extent to which these SMEs utilize this form of banking in their overall banking activities. As a result of this field (interview) based study, the research has found out that participation banking suffers from a perception problem - in the views of the customers - and deficiencies in this form of banking's working principles. Lastly, the research has attempted to offer recommendations in order to remedy these deficiencies and perception problems of participation banking.

Key Words: Islamic Finance, Financial Literacy, Islamic Finance Literacy, Participation Banking.

ÖNSÖZ

Finansal piyasaların genişlemesi ve ürün çeşitliliğinin artması ile birikimlerini değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerinin, yatırım kararlarını doğru ve verimli bir şekilde verebilmeleri, aynı zamanda bu kararlarının İslam dininin iktisadi hayat için önerdiği şekilde faizsiz olması, bireylerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini göstermektedir. Bu çalışmada, faizsizlik prensibi ile çalışan katılım bankalarının, bankacılık işlemlerinde ne düzeyde kullanıldıkları, tasarrufların ve yatırım kararlarının katılım bankacılığı sistemi içerisinde değerlendirilme seviyeleri, katılım bankacılığı sistemine bakış açısı ve Türkiye’deki bankacılık sistemi içerisinde katılım bankacılığı oranının neden düşük düzeyde kaldığı araştırılmıştır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eşim Ayşe BALBAL ULU’ya, kızım Ayşe Zeren ULU’ya ve tez sürecindeki tavsiyeleri ve katkıları nedeniyle Prof. Dr. Adem ESEN, Prof. Dr. Servet BAYINDIR ve Doç. Dr. Yusuf DİNÇ hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Yapılan bu çalışmanın katılım bankacılığı sektörüne ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Kadir ULU
İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	3
1.2. Finansal Okuryazarlığın Amacı ve Önemi.....	6
1.3. Finansal Okuryazarlığın Ölçülmesi	8
1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Arttırılmasının Etkileri.....	9
1.5. Literatür Değerlendirmesi	13
1.5.1. Türkiye’de ve Dünyada Yapılmış Finansal Okuryazarlık Çalışmaları	13
1.5.2. Bankacılık Sektörü Üzerine Yapılmış Çalışmalar	22
1.5.2.1. Katılım Bankaları Üzerine Yapılan Çalışmalar	22
1.5.2.2. Konvansiyonel Bankalar Üzerine Yapılan Çalışmalar	24
1.5.2.3. Bankacılık Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Katılım Bankaları Açısından Değerlendirilmesi	28
1.6. Türkiye’de Yapılmakta Olan Finansal Okuryazarlık Eğitim Faaliyetleri.....	32
1.7. Finansal Okuryazarlığın Arttırılması İçin Yapılması Gereken Çalışmalar.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

2.1. İslami Finansın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	37
2.2. İslami Finans Enstrümanları	42
2.2.1. Katılım Bankacılığı	42
2.2.2. Katılım Bankalarının Tanımı	42

2.2.3. Katılım Bankalarının Tarihçesi	43
2.2.4. Katılım Bankalarını Ortaya Çıkaran Nedenler.....	44
2.2.4.1. Dini Nedenler.....	44
2.2.4.2. Ekonomik Nedenler	44
2.2.4.3. Sosyal Nedenler	45
2.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığı	45
2.3.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	48
2.3.1.1. Cari Hesaplar	48
2.3.1.2. Katılma Hesapları	48
2.3.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri	48
2.3.2.1. Kurumsal Finansman Desteği.....	49
2.3.2.2. Bireysel Finansman Desteği	49
2.3.2.3. Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı	49
2.3.2.4. Finansal Kiralama.....	50
2.3.2.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	50
2.3.2.6. Ortak Yatırımlar.....	50
2.4. İslami Finans Okuryazarlığının Tanımı	50
2.4.1. İslam İktisadının Temel Esasları.....	51
2.5. İslami Finans Okuryazarlığın Amacı ve Önemi	54
2.6. İslami Finans Okuryazarlığının Finans Piyasalarına Etkisi	57
2.7. İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Yapılan Çalışmalar ve Sonuçları	61
2.8. İslami Finans Okuryazarlığının Arttırılması İçin Yapılması Gereken Çalışmalar	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DERİNLEMESİNE MÜLAKAT

3.1. Yöntem.....	67
3.2. Evren ve Örneklem	67
3.3. Veri Toplama Aracı	68
3.4. Değerlendirme.....	69
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
KAYNAKÇA	77
EKLER.....	88

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Seçilmiş Ülkelerde İslami Finansal Varlıkların Büyümesi.....	41
--	----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Dünyada İslami Finans Sektörü Büyüklüğü.....	39
Grafik 2: İslami Finansal Aktiflerin Dağılımı.....	40
Grafik 3: Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sektöründeki Payları.....	63

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMFA	: Azerbaycan Mikro Finans Birliği
ASKON	: Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği
ATM	: Otomatik Para Transferi (Automatic Teller Machine)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BK	: Borçlar Kanunu
DESİYAB	: Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FSA	: Finansal Hizmetler Kurulu (Finacial Services Authority)
GIFR	: Küresel İslami Finansal Raporu (Global Islamic Finance Report)
INFE	: Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (International Network on Financial Education)
İAB	: İstanbul Altın Borsası
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development)
ÖFK	: Özel Finans Kurumu
PACFL	: Başkan'ın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi (President's Advisory Council on Financial Capability)
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAKASBANK	: Takas ve Saklama Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEB	: Türk Ekonomi Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları
TKYD	: Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasaları ve Aracı Kuruluşlar Birliği
TUSKON	: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
TÜMSİAD	: Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği
VİOB	: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası

GİRİŞ

Günümüz dünyasında finansal piyasaların genişlemesi, ilerleyen teknoloji ve buna bağlı olarak finans mühendislerinin yeni finansal enstrümanlar geliştirmesi ile finans dünyası daha karmaşık olmakta ve anlaşılabilmesi zor hale gelmektedir. Finansal ürünlerin çeşitliliğinin ve karmaşıklığının artmasıyla, bireylerin finansal sisteme dahil olabilmeleri ve tasarruflarını doğru ve etkin bir şekilde değerlendirebilmeleri, bu konudaki bilgi düzeyleri ile doğru orantılı olmaktadır. Alınan yatırım ve tüketim kararlarının isabetli olması, bireylerin sadece kendi bütçeleri açısından değil, aynı zamanda finans piyasalarının da doğru ve verimli çalışması açısından önemlidir.

Yanlış finansal kararlar alınmasında finansal bilgi eksikliğinin oldukça önemli bir faktör olduğunun ve alınan bu kararların zamanla büyük ve önemli taşma etkileri yaratabileceğinin fark edilmesi, duyulan kaygıların daha da artmasına neden olmuştur (OECD, 2009). Buna bağlı olarak, küresel bazda finansal istikrar ve finansal gelişmenin önemli bir parçası olarak finansal okuryazarlık ön plana çıkmaktadır (OECD ve INFE, 2012).

Finansal kararlar, hem bireylerin hem de tüzel kişilerin geleceğini belirleyen ve şekillendiren en önemli unsurlar arasındadır. Finansal konularla ilgili hizmet satın alabilmek için verilecek kararlarda gerçekçi ve mantıklı olabilmek için bu konuda gelişmiş bir bilgi düzeyine ve birikimine ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal okuryazarlık, finansal tüketicilerin bilgi düzeyinin artmasına ve rasyonel karar vermelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca günümüzde birçok bireyin ve ailenin karşı karşıya geldiği mali sıkıntılar, insanların bu konuda bilinçlenmelerinin gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Finansal okuryazarlık bir yandan finansal piyasaların etkin ve verimli çalışmasını sağlarken diğer yandan da bireylerin ve tüzel kişilerin günlük finansal sorunları çözmeye yardımcı olur (Williams, 2007:226-256). Finansal okuryazarlığı gelişmiş bilinçli tüketiciler, piyasayı daha etkin bir şekilde araştırarak, çevresinde meydana gelen finansal olayları daha dikkatli gözlemleyerek, tedarikçilerini daha özenle seçerek ve ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamayan firmaları seçmeyerek onları

piyasadan çıkararak ekonomi piyasasının daha adil ve verimli çalışmasına ve piyasanın gelişmesine ve direnç kazanmasına katkıda bulunmaktadır.

Finansal piyasaların globalleşmesi ve iletişim olanaklarının artmasıyla finansal tüketiciler artık sadece kendi buldukları çevre ile ilgili finansal kararlara dahil olmamakta, farklı ülke ve kıtalarda oluşan finansal olanakları da değerlendirme ve müdahil olma imkanlarına sahip olmaktadır. Oluşan bu durumun doğal bir sonucu olarak, finansal piyasalarda yaşanan olumsuz bir durum sadece o ülke ve vatandaşlarını değil, domino etkisiyle bir bütün olarak bütün dünya piyasalarını etkileyebilmektedir. Genelde yaşanan finansal krizler ve özelde de son olarak tecrübe edilen 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan Mortgage Krizi bu görüşü desteklemektedir. 2007 yılında ABD'de patlak veren ve finans piyasalarını olumsuz yönde etkileyen ekonomik kriz, akabinde bütün dünya piyasalarını etkilemiş ve birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomisi bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Ancak yaşanan bu süreçten İslami finans piyasalarının ve özelde İslami bankaların olumsuz yönde çok fazla etkilenmediği ve özellikle Türkiye'de katılım bankalarının büyümelerini sürdürdüklerinin gözlenmesi İslami finansa olan ilgiyi artırmıştır.

Ancak, nüfusunun çok büyük bir çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'de, özellikle son yıllarda devlet bankalarının da sektöre dahil olmasına rağmen katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı %5 civarında seyretmekte ve bu oran yukarılara doğru taşınmamaktadır.

İslami finansal okuryazarlık, konvansiyonel alana ilave olarak bazı standartlar getirmektedir. İslami finans okuryazarlığında kişiler, faiz hakkında bilgi ve kanaat sahibidirler. Bu bilginin kaynağı aile olabileceği gibi dini ve akademik eğitim de olabilir. Ancak bazı görüş farklılıkları (mezhepler arasında olan) da bilgilerin oluşmasında etkili olmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'deki İslami finans okuryazarlığı araştırılarak tüzel kişilerin finansal karar almalarında İslami finansın Türkiye'de en güçlü enstrümanı olan katılım bankacılığını ne kadar bildikleri ve kullandıkları, bu alana olan bakış açıları derinlemesine mülakat yöntemi ile araştırılarak, sektör temsilcileri tarafından potansiyelini gerçekleştiremediği yorumları yapılan katılım bankalarının, bankacılık sektörü içerisinde %5 seviyelerinde bulunmasının nedenleri araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bu bölümde finansal okuryazarlığın tanımı, amacı ve önemi, finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasının bireysel refaha, finansal piyasalara ve ülke refahına etkileri, Türkiye’de ve dünyada daha önce yapılmış finansal okuryazarlık çalışmaları ve bu çalışmaların sonuçları, mevcutta yapılan finansal eğitim faaliyetleri ve finansal okuryazarlığın artırılması için yapılması gereken çalışmalar incelenmiştir.

1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal okuryazarlık kavramının son yıllarda sıkça duyulmasına rağmen tam anlamıyla genel kabul görmüş bir tanımına rastlamak mümkün değildir. Basit anlamda finansal okuryazarlık (financial literacy), bireylerin finansal kararlarını oluşturmasını sağlayan bilgileri edinebilme, anlayabilme, analiz edebilme ve karar verebilme yeteneğidir denilebilir. Ayrıca bireyin bütçe oluşturma, tasarruf yapma, borç alma ve yatırım yapma gibi temel finansal kavramlar konusunda, bulunduğu mevcut ekonomik koşulları da göz önüne alarak, karar alma yeteneğini ve finansal planlama yoluyla kişisel finans durumunu yönetebilme yeteneğini gösterdiği durumdur.

Finansal okuryazarlığı gelişmiş kişi finansal konularda bilgi sahibidir. Bu bilginin ileri düzeyde olmasına gerek yoktur; temel konularda sahip olduğu bilgi bile finans piyasalarında oldukça kullanışlıdır ve finansal okuryazarlığın öncelikli şartıdır. Ancak finansal anlamda sadece bilgi sahibi olmak finansal okuryazar olmak için yeterli değildir. Sahip olunan finansal bilgi, tutum ve davranışlara da yansıtılması gerekmektedir. Dolayısıyla finansal okuryazar kişinin, bilginin yanı sıra birtakım finansal becerilere de sahip olması gerekmektedir.

Literatürdeki çalışmalara baktığımızda bu konuda yapılmış birçok tanımla karşılaşmak mümkündür.

OECD, bireylerin iktisadi hayata katılımını sağlamak, birey ve toplumun finansal refahını daha iyi hale getirmek ve bireylerin çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmelerini sağlamak amacıyla finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi sahibi olmaları ve sahip oldukları bu bilgiyi uygulama becerisini, motivasyonunu ve güvenini finansal okuryazarlık olarak tanımlamaktadır (OECD, 2011).

Finansal okuryazarlık; finansal kavram, finansal bilgi, finansal ürün ve bunlara ilişkin uygulamaları içeren, aynı zamanda da bunlara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olmayı ve buna ilave olarak da bu bilgileri kullanıp uygun kararlar alabilme yeteneğini ifade eder. Diğer yandan finansal okuryazarlık; finansal psikoloji, bireysel finans, finansal eğitim, finansal davranış ve teknoloji kullanımı gibi birçok alanla da yakından alakalıdır (Bayram, 2010:12).

PACFL'e finansal okuryazarlık, insanın finansal kaynakları bütün hayatı boyunca etkili bir şekilde yönetmek için sahip olduğu finansal bilgiyi kullanabilme yeteneği ve becerisidir (PACFL, 2008:35).

Finansal okuryazarlık, kişinin finansal kararları doğru bir şekilde alabilmesi ve bireysel refaha ulaşabilmesi için sahip olması gereken bilgi, beceri, farkındalık, tutum ve davranışların toplamıdır (Atkinson ve Messy, 2012:7).

Dünya Bankası finansal okuryazarlığı, bilginin tutumları etkilediği, etkilenen tutumların çeşitli davranışlar biçiminde ortaya çıktığı; bilginin beceriyi, becerinin tutumları ve son olarak da tutumların davranışları etkilediği ve şekillendirdiği önemli bir bağ olarak tanımlamaktadır (Sarıgül, 2015: 201).

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı olarak tanımlanan PISA'ya göre finansal okuryazarlık; finansal kavramların, becerilerin, motivasyonun bilinmesi ve anlaşılması, verimli kararlar alabilmek için sahip olunan bu yeteneklerin uygulamada kullanılması, aldığı etkili kararlar ile hem bireylerin hem de toplumun refahını geliştirebilmesi ve iktisadi hayata katılabilmeleridir (PISA, 2013:144).

Remund, bir kimsenin hayatında meydana gelebilecek olayları ve değişen ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak bütçe oluşturma, tasarruf yapma, borç alma ve yatırım gibi temel finansal kavramları bilme derecesini ve kısa ya da uzun vadeli finansal planlarla kişisel finansal durumunu yönetebilme yeteneğini finansal okuryazarlık olarak tanımlamaktadır (Remund, 2010:2).

Sohn finansal okuryazarlığı kısaca, günlük hayatta karşılaşılan finansal zorlukları ve kararları ele almak için kişide bulunması gereken bilgi ve beceri olarak yorumlar (Sohn, 2012:10).

Lusardi ve Mitchell için finansal okuryazarlık; finansal planlama, servetin birikimi, borçlanma ve emeklilik dönemi ile ilgili kararları, finansal bilgi ve bilinç ile çerçevelenmiş bir şekilde alabilme sürecidir (Lusardi, Mitchell, 2014:9).

Huston, bir bireyin finansal bilgiyi ne kadar anlayıp, anladığı bu bilgiyi alacağı kararlarda ne kadar iyi uygulayabildiğinin ölçüsünü finansal okuryazarlık olarak tanımlar (Huston, 2010:307).

Dvorakova'ya göre, bireylerin kendilerini ve ailelerini modern toplumda finansal açıdan güvence altına almaları için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tutumların tamamı finansal okuryazarlığı oluşturur. Dvorakova, finansal okuryazarlığı gelişmiş bu kişileri, para ve fiyatlar konusunda bilgi sahibi oldukları için, kişisel ya da aile bütçelerini sorumlulukla yönetebilecek bireyler olarak görür (Dvorakova, 2009:336).

Gökmen, finansal okuryazarlığı kişinin finansal anlamda sağlığını devam ettirmek ve korumak için edindiği finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışlar bütünü olarak tanımlar (Gökmen, 2012:20).

Finansal Okuryazarlık Derneği olan FODER'e göre finansal okuryazarlık, bireyin, sahip olduğu maddi birikiminin kullanımına ve yönetimine dair bilinçli olarak değerlendirmede bulunabilmesi, etkili ve verimli kararlar verebilme becerisidir. Başka bir ifade ile bireylerin gelirlerini, birikimlerini ve yapmak istediği yatırımlarını verimli olacak şekilde değerlendirebilmeleri, bütçe oluştururken doğru kararlar alabilmeleri ve ileride mağduriyet yaşamamaları için bu konulara dair bilgi ve beceri kazanmış olma halidir (FODER, 2015).

Klinsky'e göre (2009:366) finansal okuryazarlığın üç ögesi bulunmaktadır:

- Parasal okuryazarlık (sahip olunan nakit paranın idaresi)
- Fiyat okuryazarlığı (fiyat-fayda analizinin yapılabilmesi)
- Bütçe okuryazarlığı (kişisel bütçenin ve aile bütçesinin yönetimi)

Remund (2010:279) finansal okuryazarlık ile ilgili tanımların birçoğunda beş etmenin yer aldığını söyler. Bunlar:

- Finansal kavram bilgisi
- Finansal kavramlara dair konuşabilme becerisi
- Kişisel finans durumunu yönetebilme becerisi

- Doğru finansal karar alabilme becerisi
- Gelecekte karşılaşılabileceği finansal ihtiyaçlar için etkili finansal planlar yapabilme becerisidir.

Literatürde finansal okuryazarlık kavramı incelenirken bu kavram yerine mali ve finansal yetenek, ekonomi okuryazarlığı ve finansal farkındalık kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir. Ancak kullanılan kelimeler farklı olmakla beraber, aralarındaki anlam farkı oldukça az olduğu için her bir terim aynı anlamı ifade etmektedir.

1.2. Finansal Okuryazarlığın Amacı ve Önemi

Finansal okuryazarlık, bireyin mali konularda bilgi temelli kararlar almasını ve aldığı kararları yönetebilmesini sağlayan yeterlilik seviyesidir. Finansal okuryazar olan kişi; sermaye piyasası sistemi, finansal kurumlar, nakit akışının nasıl iyileştirileceği, kaynakları ve öncelikleri belirlenmiş tutarlı bir harcama planının nasıl oluşturulacağı, acil durum fonunun neden ve nasıl sağlanacağı, krediyle ilgili birden fazla olan seçenekler arasında nasıl karar vereceği, kredilere ait ödemelerini nasıl yöneteceği ve mevcut kredi notunu nasıl koruyacağı, menkul/gayrimenkul satın alma veya kiralama ile ilgili karar süreci, finansal risklerin tanımlanması ve bir risk yönetim stratejisinin belirlenmesi, finansal dolandırıcılık ve hırsızlıktan nasıl korunacağı, temel yatırım araçlarının neler olduğu, alınacak finansal riskin getiri olarak karşılığının değerlendirilmesi, doğru zamanda doğru yatırımı nasıl yapacağı, çalışanlara sağlanan avantajları nasıl değerlendireceği, kendisine uygun bir emeklilik planlaması yapabilme, sakatlık veya ölüm gibi önceden tespit etmenin zor olduğu durumlarda yaşanacak maddi kayıplar için kendisinin ve ailesinin finansal olarak güvenliğini sağlama konusunda gerekli olan temel bilgilere sahiptir (PACFL, 2008:36-37).

Küreselleşme ile etki alanı genişleyen ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle finansal piyasalarda finansal ürün çeşitliğinin artması, finansal okuryazarlık kavramını üzerinde durulması ve aksiyon alınması gereken bir konu haline getirmiştir. Finansal ürün ve hizmetlerin çeşitliliğinin ve karmaşıklığının artması, bireyleri finansal okuryazar olmaya zorlamaktadır. Aksi halde finansal konularda alınacak hatalı bir karar, hem bireylerin finansal durumlarında, hem aile yapılarında hem de toplumsal yapıda onarılmaz sonuçlara yol açabilmektedir.

Finansal yapı içerisinde bireylerin ve ailelerin önemi inkâr edilemez. Çünkü bireyler ve aileler aldıkları tüketim ve yatırım gibi finansal kararlarla, mali piyasaları ve finansal kurumları etkilerler. Alınan bu kararların piyasaya etkileri olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Örneğin, ekonominin olumsuz seyredip kötüye gittiği dönemlerde bireyler genellikle harcamalarını azaltarak tasarruf yoluna giderler. Bu durum, harcamaların azalması nedeniyle piyasayı darboğaza götüreceği için ekonomik büyümeyi azaltarak piyasaları kriz ortamına çevirebilir. Ekonominin olumlu seyredip finansal ve reel piyasalardaki ürünlerin gerçek değerlerinden fazla artarak bazı balonların oluştuğu dönemlerde ise, bireyler tüketim ve harcamalarını daha da artırıp, varlık alımına yönelmeleri ile ekonomik balonun daha da fazla şişmesine katkıda bulunurlar. Böylece, varlık fiyatlarındaki balon büyümeye devam eder ve her an patlamaya hazır hale gelerek ülke ekonomisi için tehlike arz edebilir (Nofsinger, 2011:1). Bu nedenlerden ötürü, bireylerin ve ailelerin doğru finansal karar verebilmeleri, yani finansal okuryazar olmaları, sadece hane halkı refahı için değil, aynı zamanda ülke ekonomisinin ve finansal sistemin de istikrarı açısından oldukça önemlidir. Finansal kararlarında mümkün olduğunca az hata yapıp doğru ve verimli kararlar alabilmeleri için finansal tüketici olan bireylerin eğitilmesi ve korunması gerekmektedir. Finansal konularda temel düzeyde dahi olsa bilgi sahibi olan finansal tüketiciler, hiç bilgi sahibi olmayanlara oranla, finansal kararlarının maliyetlerini, risklerini ve aldıkları risklerin karşılığı olabilecek kazançlarını daha doğru analiz edebilir ve doğru kararlar verebilirler (Gökmen, 2012:42).

Bireylerin mali kararlarını bilinçli bir şekilde almalarına yardımcı olmaya ve finansal farkındalık düzeylerini yükseltmeye yönelik son yıllarda artan uluslararası işbirliği, finansal okuryazarlığın ne kadar önemli bir konu olduğunu göstermektedir. Uluslararası ekonomik işbirliği alanında dünya genelindeki en önemli platform olan ve uluslararası finansal sistemle alakalı konularda ülkelerin birbirleri ile görüş alışverişinde bulunmaları ve işbirliği yapmaları amacıyla kurulmuş G-20'nin 2015 yılındaki toplantısının gündem maddelerinden biri de finansal okuryazarlık olarak belirlenmiştir. Türkiye'de de finansal okuryazarlık konusunda gündem oluşturmak ve toplumun finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmek amacıyla 5 Haziran 2014 tarihinde Başbakanlık tarafından 'Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları' konulu genelge yayınlanmıştır.

Yayınlanan bu genelgenin temel stratejik amacı, finansal ürün ve hizmetlerin tabana yayılarak herkes tarafından kullanılabilmesi, finansal sisteme dâhil olamayan kişilerin sistem içerisine alınabilmesi, mevcutta kullanılan finansal ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve bu hizmetlere ulaşabilen kişi sayısının artırılmasıdır. Bu amaçla, toplumda finansal bilgi ve bilincin artırılarak bireylerin finansal ürün ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması ile bu ürün ve hizmetlerin bireyler arasında bilinirliğinin ve kullanımının artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca projenin amaçlarından biri de, ilgili tarafların liderliğinde finansal tüketicinin korunmasına yönelik gerekli önlemlerin alınmasıdır.

1.3. Finansal Okuryazarlığın Ölçülmesi

Finans alanında son zamanlarda yapılan çalışmalar, hem gençlerin hem de yetişkinlerin temel finansal bilgi düzeylerindeki yetersizlikler nedeni ile finansal konularda doğru kararlar alamadıklarını göstermektedir. OECD'nin 2005 yılında yaptığı araştırmada, dünya genelinde finansal okuryazarlık düzeyinin yetersizliği vurgulanmış, bu durumun geniş yaş ve coğrafi konum perspektifinde geçerli olduğunun altı çizilmiştir (İçke, 2017: 34).

Finansal okuryazarlık literatüründe okuryazarlığın ölçülmesine yönelik birçok farklı yaklaşım öne çıkmaktadır. Örneğin, yapılan bazı çalışmalarda Lusardi, Mitchell ve Curto'nun 2010 yılında yaptıkları çalışmalarda kullandıkları basit üç soru testi kullanılırken; bazı çalışmalarda ise Zhan, Anderson ve Scott'ın 2006 yılında kullandıkları kırk sekiz adet sorudan oluşan doğru-yanlış soruları kullanılmaktadır (Wagner, 2015:111).

Lusardi ve Mitchell finansal okuryazarlığı ölçmek amacıyla sistemlerini oluştururken dört ana tema üzerinde durmuşlardır. İlk olarak basitlik kavramına dikkat çekerler, başka bir deyişle finansın abc'sini ölçmeyi hedef alırlar. İkinci unsur; ilgililiktir. Bu unsura göre sorular, insanların hayatları boyunca çeşitli zamanlarda karşılaşacakları finansal kararlarına ait kavramları içermelidir. Üçüncü unsur; kısalıktır. Finansal okuryazarlığı ölçerken odaklanmayı sağlamak için soru sayısı mümkün olduğunca az olmalıdır. Dördüncü ve son unsur; kapasitedir. Yöneltilcek sorular, kişiler arasındaki finansal bilgi seviyeleri arasındaki farkı ortaya koyabilecek şekilde hazırlanmalıdır (Lusardi, Mitchell, 2011:498-499).

Finansal okuryazarlığın ölçülmesinde, temel düzey ve ileri düzey ölçümler yapılabilmektedir. Faiz oranları, enflasyon etkisi ve risk çeşitlendirmesi gibi başlıklarla temel düzey ölçülebilirken, risk-getiri ilişkisi, tahvil, hisse senedi ve yatırım fonlarının işleyişi gibi sorularla ileri düzey ölçümler yapılabilmektedir.

Demografik özelliklerin de finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde farklılık oluşturduğu birçok çalışmada gözlenmiştir. Örneğin, finansal okuryazarlığın gençler arasındaki durumuna bakıldığında, gençlerin ilk finans eğitimlerini ailelerinden aldıkları görülmektedir. Ailelerinden eğitim alamayanların durumu düşünüldüğünde, okullarda zorunlu olarak verilecek finansal okuryazarlık eğitimlerinin önemi daha da artmaktadır. Finansal okuryazarlık cinsiyet grupları arasında değerlendirildiğinde ise, genel olarak, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla finansal okuryazar oldukları görülmektedir.

1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Arttırılmasının Etkileri

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasının bireysel refahı artırdığı gibi kümülatif olarak ülke refahına da olumlu etkileri olacaktır. Bilinçli toplum finansal piyasaların sağlıklı işlemlerini sağlar. Ayrıca finansal sistemin işleyişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak, olası finansal risklerden daha fazla korunmak anlamına da gelmektedir.

Günümüzde finansal süreçlerle iç içe yaşamaktayız ve etkilerini her an hissetmekteyiz. Piyasada finansal anlamda çok büyük fırsatların olması yanında, finansal bilgi akışlarının doğru yorumlanamayıp gerekli aksiyonlar alınmadığında maddi sıkıntılarla karşılaşma olasılığı da her zaman mümkündür.

Finansal okuryazarlık kredi ve borçları yönetebilme ve sorumlu mali kararlar alabilme yeteneğidir. Bunun yanında çek hesabının nasıl işlediği, kredi kartının ihtiyaç olması durumunda nasıl kullanılması gerektiği ve zorunlu olmayan borçlardan nasıl sağlıklı bir şekilde uzak kalılabileceğini, ev alırken ya da çocukların okul masraflarını hesaplarken bütçenin nasıl dengede tutulabileceği gibi konuları da içerir.

Finansal okuryazarlık düzeyi, genellikle eğitim ve gelir seviyesine göre doğru orantılı bir şekilde artıp azalmaktadır. Ancak bazı finansal örnekler eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek kişilerin de finansal okuryazarlık konusunda çok yetersiz olduklarını göstermektedir.

Bireylerin finansal okuryazarlık konusunda olması gereken bilgi birikimden yoksun olması durumunda, önce kişinin kendisine, zaman içerisinde birey ve aile sayısının artmasıyla da topluma karşı potansiyel riskler meydana gelebilir. Türkiye’de zaman zaman gündeme gelen ve etkilerinin toplumsal sosyal ve ekonomik olaylara yol açabileceği söylenen kredi kartlarının bilinçsiz kullanımı bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Finansal okuryazar olan kişi, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde karşılayacak kadar finansal bilgiye ve alışkanlıklara sahip olan bir kimsedir. Ancak bu durum, finansal okuryazar olan kişinin finans konusunda uzman olduğu anlamına gelmez. Örneğin, finansal okuryazarlığı olan bir kimsenin hisse senedi piyasasının işleyişini bilmesine, bu konuda teknik analizler yapmasına gerek yoktur. Ancak hisse senedinin ne anlam ifade ettiğini ve tahville arasında ne gibi farklar olduğunu bilmesi beklenir. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan kişi, bu konuda bildiklerini kendi hayatında uygulayarak bazı finansal davranışları gösterebilmelidir. Örneğin, kendinin ve ailesinin bütçesini yapabilmelidir, ileri düzey bilgi gerektiren konularda kendi bilgisi yetersiz kalsa da, bu konuda nereden ve nasıl destek alabileceğini bilmeli, finansal hizmet sağlayıcılar ile müzakere ve pazarlık yapabilmelidir.

Hilgert ve Hogarth’a göre (2002: 1-7) finansal okuryazar olan kişilerin ortak özellikleri şunlardır:

- Para ve servet yönetimi, bankacılık işlemleri, yatırım kararları, kredi kullanımı, vergi ve sigorta gibi konularda bilgi sahibi ve eğitilidir,
- Para ve servet yönetiminin temel kavramları hakkında fikir sahibidir,
- Finans konularındaki bilgisini ve kavrayışını kullanarak planlar yapar ve bu planlarını finansal kararlarında uygulamaya geçirir.

Finansal okuryazarlığın gerekliliğini gösteren birçok etmen vardır. Bunlar şu şekilde belirtilebilir;

- Tüketicilerin finansal kararlara çok fazla maruz kalması: Geçmiş dönemlerde emeklilik konusu sadece devlet kurumları ve organları tarafından tartışıldığı ve emeklilik sonrası yaşam için gerekli olan maddi kaynak sadece devletten beklendiği için bireyler tarafından emeklilik planları çok fazla

yapılmıyordu. Ancak günümüzde bireysel emeklilik sisteminin yaygınlaşması ve bireylerin emeklilik sonrası dönemlerinde ekonomik sıkıntılar yaşamamak istemeleri nedeniyle, emeklilik sonrası dönemler için artık daha fazla planlar yapılmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminin de gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla tasarruflarını bu fonlarda kullanmak isteyenler, bireysel emeklilik şirketlerini kendileri seçip, sahip oldukları portföylerini altın, hisse senedi, bono, tahvil gibi yatırım araçlarından hangisinde veya hangilerinde değerlendireceğine kendileri karar verebilmektedirler. Bu gibi nedenlerle bireyler, hayatlarının ileriki dönemlerinde kendi bireysel ve aile refahları için daha fazla sorumluluk altına girmek zorunda kalmaktadırlar. Portföylerini doğru ve verimli yönetebilmeleri ve ileride bir mağduriyet yaşamamaları için olmazsa olmazdır. Bireysel emeklilik kararları gibi tasarruflarını hangi yatırım araçlarında değerlendirmesi gerektiği konusu da yine bu kapsamdadır. Görüleceği gibi artık günümüzde bireyler çok fazla finansal kararlara maruz kalmakta ve bu kararları doğru bir şekilde alabilmeleri için en azından temel düzeyde finans bilgisine sahip olmaları gerekmektedir.

- Yatırım konularında karşılaşılan seçeneklerin çok fazla ve karmaşık olması: Bireylerin tasarruflarını değerlendirmeleri konusunda çok çeşitli ve karmaşık seçenekler arasından seçim yapmaları beklenmektedir. Örneğin tasarruflarını milli para ile mi yoksa döviz olarak mı tutmaları, altın mı almaları, tahvil veya hisse senedi piyasasında mı değerlendirmeleri, ya da menkul/gayrimenkul mü almaları konusunda karar vermeleri gerekmektedir. Bu seçeneklerden maksimum fayda sağlayacak olanı seçebilmeleri, onların finans alanındaki bilgileri ve tutumları belirlemektedir.

- Yaşam süresinin daha uzun olması: Günümüzde insanların ortalama yaşam süreleri geçmiş yıllar ile kıyaslandığında artmaktadır. Bu da daha uzun vadeli ve sağlıklı planlar yapabilme ihtiyacını gerektirmektedir.

- Bulunulan çevre şartlarının değişmesi: Gelişen ve sürekli ilerleyen teknoloji ile birlikte, internet bağlantısı olan çeşitli platformlar üzerinden finansal işlemler yapabilme imkânı da bulunmaktadır. Ancak değişen alışkanlıklar daha önce ihtiyaç olmayan sanal güvenlik ihtiyacını da doğurmaktadır. Sanal dolandırıcılık işlemlerinden uzak durulmak için bilgi

güvenliği konusunda bireylerin bilgi sahibi olmaları bilinçlenmeleri gerekmektedir.

Yukarıda sıralana dört etmen de göstermektedir ki, finansal okuryazarlık hem hayatın süregelen akışı içinde mali sıkıntıya düşmemek, hem de tasarrufların doğru şekilde değerlendirilerek maksimum verim ve getiri elde etmek için önem arz etmektedir. ABD’de finansal hizmetler sunan TIAA-CREF şirketi tarafından yapılan bir araştırmada finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olan kişilerin, banka kredisi almaya daha eğilimli olduğu, bütçe dengesi oluşturmakta zorlandıkları, kredi seçeneklerini iyi analiz edemeyip daha fazla kredi faizi ödedikleri ve bütün bu durumlara rağmen diğer tüketicilerin bu tür kişileri finansal hizmet almaları nedeniyle olduklarından daha fazla finansal okuryazar sandıkları görülmüştür.

Finansal okuryazarlık konusundaki eksiklik, genel olarak bireysel sorun olarak düşünülmesine rağmen aslında düşünülenenden daha fazla kişiyi ve çevreyi hatta ülkenin sosyolojik ve ekonomik yapısını etkilemektedir. Finansal okuryazarlık, yerelde sağlıklı ekonomik ve mali uygulamaların yanı sıra küresel ekonominin rekabetçi ve güçlü olması için de üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Capuano ve Ramsay’a göre (2011: 82-83) tüketicilerin finansal alanda yaptığı tespit edilen hatalı davranışları şunlardır:

- Tasarruflarını yeterli düzeyde yapamamak
- Bütçelerini dengeli şekilde yapamamak
- Geleceklerini sağlıklı şekilde planlayamamak (özellikle emeklilik planları)
- İhtiyaçları yokken gereksiz şekilde borçlanmak
- Gereksiz ve olması gerektiğinden fazla harcamalar yapmak
- Finansal piyasalara dahil olmamak/olamamak
- Yatırım kararlarında yanlış finansal ürünleri seçmek
- Kendine güvenememek
- Finansal ürünlerin temel özellikleri konusunda dikkatsiz davranmak
- Satın alınan ürünlerin şartlarını ve bilgilerini okumamak
- Satın almadan önce piyasada bulunan diğer seçenekler arasında fiyat ve özellik araştırması yapmamak

- Sahip olunan ürün ve hizmetlerin kendi yapısına uygunluğunu değerlendirmemek
- Fiyat ve katlanacağı giderleri dikkate almamak
- Yatırım hedeflerini göz ardı etmek
- Uzun vadeli düşünmek yerine kısa vadeli bakış açısına sahip olmak
- Konunun uzmanların tavsiyeler almamak
- Profesyonel olmayan bilgi kaynaklarına fazlasıyla güvenmek
- Ulaşılan bilgileri gözden geçirerek tekrar değerlendirmemek
- Karşılaşılabilecek olası risklere karşı sigorta yaptırmamak

Finans tüketicilerinin/yatırımcıların finansal ürünler ve hizmetler hakkında tutumlarını geliştirmek, risk ve fırsatları öğrenmek, doğru bilgi ışığında karar vermek, hakim olmadıkları konularda yardım almak için başvurabilecekleri doğru yeri öğrenmek ve finansal refahlarını korumak veya artırabilmek amacıyla bilgi, öğretim, doğru ve tutarlı tavsiyeler sayesinde beceri ve güven kazandıkları sürece finansal eğitim denir. (OECD, 2005). Finansal eğitim ve finansal okuryazarlık birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Finansal eğitim almayan kişi finansal okuryazar olamaz. Finansal eğitim bir süreç olarak devam edip, finansal okuryazarlık ile sonuçlanmaktadır. Sadece sahip olunan bilgi ile doğru kararlar vermek mümkün değildir. Finansal eğitim bilginin yanı sıra becerinin de verilmesini ve bu özelliklerin tutum ve davranışlara yansımaları gerektirmektedir. Finansal eğitim sadece bilgi vermekle kalmayıp davranışlarda da olumlu yönde değişikliklere yol açmaktadır.

1.5. Literatür Değerlendirmesi

1.5.1. Türkiye’de ve Dünyada Yapılmış Finansal Okuryazarlık Çalışmaları

Bir toplumda finansal okuryazarlık konusunda yapılan çalışmalar, o toplumdaki birey ve kurumların finans alanındaki bilgi düzeylerini görmek ve hem kamu otoritesi hem de sivil toplum kuruluşları tarafından alınacak önlemleri ve yapılması gereken hamleleri göstermesi açısından son derece önem arz etmektedir. Örneğin, sabit bir gelirleri olmamasına rağmen bankalar tarafından kredi kartı verilen üniversite öğrencileri üzerinde yapılacak bir araştırma, onların üniversite eğitimleri

sonrasında meslek ve gelir sahibi olduklarında nasıl bir harcama alışkanlıkları olacağı konusunda fikir sahibi olunabilir. Finansal okuryazarlık konusunda gerek ülkemizde gerekse yurt dışında yapılmış çok fazla çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Altıntaş'ın 2009 yılındaki araştırmasının amacı; Türkiye'de var olan katkı paylı emeklilik planlarında finansal eğitimin önemini anlamaktır. Araştırma sonucunda, bireysel emeklilik sistemine dahil olup bu sistemden kendilerine fon seçen yatırımcıların finansal okuryazar olmadıkları, yani bilgi sahibi olmadan bireysel emeklilik sistemine dahil oldukları ortaya çıkmıştır (Altıntaş, 2009:167).

Temizel'in 2010 yılında Eskişehir'de mavi yakalı çalışanların finansal okuryazarlığına dair yaptığı çalışmada, mavi yakalıların yaşam standartlarını artıracak bilgi ve uygulamalara duyarlı olduğu, ancak bu konuda kendilerine yardımcı olacak kurumsal düzenlemelere ulaşma konusunda sıkıntı yaşadıkları görülmüştür (Temizel, 2010:12).

Temizel ve Bayram 2011 yılında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri için finansal okuryazarlık araştırması yapmışlardır. Yapılan bu araştırma sonucunda, öğrencilerin finansal bilgilerini ailelerinden edindikleri ve finansal gelişmeleri çoğunlukla televizyon ve internetten takip ettikleri ve finansal yönetim becerilerini sahip olduklarından daha fazla sandıkları ortaya çıkmıştır (Temizel, Bayram, 2011:73-86).

Amerika Birleşik Devletleri merkezli kredi kartı ödeme şirketi olan MasterCard 2016 yılında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 144 ülkede toplam 150 bin kişiyle finansal okuryazarlık araştırması yapmıştır. Katılımcılara riski dağıtmak, enflasyon, faiz ve bileşik faizden oluşan 4 finansal kavram sorulmuş ve 3'üne doğru yanıt veren finansal okuryazar olarak edilmiştir. Alınan cevaplara göre Türkiye'de 18 yaş üzeri yetişkinlerin %25'inin finansal okuryazar olmadığı görülmüştür. Bu oran, dünya genelinde %33 olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık oranlarına demografik özelliklere göre baktığımızda ise erkeklerin %28'inin, kadınların da %19'unun finansal kavramlara hâkim olduğu ortaya çıkmıştır. Belli bir işte çalışıp sabit bir gelir elde edenlere bakıldığında finansal okuryazarlık oranı %25 seviyesinde

tespit edilmiş, yani bu orana göre çalışıp gelir elde eden kişilerin %75'inin kazancını nasıl değerlendireceği konusunda bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Anket yapılan 144 ülke arasındaki finansal okuryazarlık sıralamasında Türkiye 120. sırada yer almıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu, Borsa İstanbul A.Ş., Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu işbirliği ile “2015 Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması” konulu bir çalışma ve aynı konuda 2012 yılında yapılan araştırma ile karşılaştırılmıştır. 2012 yılında ankete katılanların %84'ü finansal konularda basit matematiksel işlemleri yapabiliyorken, bu oran 2015 yılında %93'e yükselmiştir. Paranın zaman değeri sorusunu doğru cevaplayanların oranı %28,4'ten %50'ye yükselirken, borç için ödenen faiz hesabını yapabilenlerin oranı %72,5'ten %84'e çıkmıştır. Basit faiz sorusuna doğru cevap verenlerin %26,1'den %32'ye yükselmiştir. Tasarruf amacıyla altın satın alanların oranı %11'den %24,9'a, birikim amaçlı yabancı parası olanların oranı %4,3'den %10,5'e, banka kredisi kullananların oranı %11,8'den %33,1'e, sağlık/hayat sigortası yaptıranların oranı %2,2'den %5,4'e, faiz getirisi olan mevduat hesabı olanların oranı %20,4'ten %49,3'e, vadeli işlem Forex kullananların oranı %1,1'den, %5,2'ye, resmi olmayan yollarla kredi kullanan veya kredi kullanmak yerine tanıdık birinden borç alanların oranı %14'den, %22,6'ya yükselmiştir. Araştırma kapsamında bireysel emeklilik sistemine katılanların oranlarında da artış olduğu görülmüştür. Herhangi bir emeklilik planı yapmayanların oranı %26,6'dan %18'e gerilemiştir.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) tarafından 2017 yılında Türkiye'de finansal okuryazarlık konusunda yapılan ekonometrik analiz sonuçlarına göre; eğitimin finansal okuryazarlık için çok önemli olduğu, özellikle hayatlarında okula hiç gitmemiş ya da ilköğretimi tamamlamadan okuldan ayrılmış bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin çok düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça finansal okuryazarlık düzeylerinin de arttığı görülmektedir. Kadınların finansal okuryazarlık düzeyleri erkeklere oranla daha düşük olduğu görülürken, ileri yaş seviyelerinde hem kadınların hem de erkeklerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Hanede kişi başına düşen gelirin de hane bireylerinin finansal okuryazarlık düzeylerini doğru orantılı olarak etkileyen bir

faktör olarak bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre, Türkiye’de ülke çapında tasarruf oranlarında bir artış olduğu, ancak bu tasarrufların doğru yerlerde, planlı ve verimli bir şekilde değerlendirilebilmesi için bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır¹.

Yardımcıoğlu ve Yörük, Kahramanmaraş’ta ikamet eden ve orada çalışan nüfusun finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek amacı ile anket yöntemi kullanarak 2016 yılında bir çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamında, kişilerin meslekleri ile finansal farkındalık ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişki analiz edilmiş ve anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Finansal okuryazarlığın cinsiyet ile ilişkilendirildiği analizde, cinsiyet ile finansal farkındalık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ancak yapılan t-testi’nin sonucu, kadınların finansal farkındalık düzeyinin erkeklerin finansal farkındalık düzeyinden daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Karaa ve Kuğu tarafından 2016 yılında, Türkiye’deki farklı üniversitelerin farklı bölümlerinde öğrenim gören tüm üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla rastgele 2000 öğrenciye anket gönderilmiş ve 1119 öğrenciden (% 55,95) dönüş alınmıştır. Anket kapsamında dört husus araştırılmak istenmiştir. Bunlar; temel ve ileri düzeydeki finansal okuryazarlığın üniversite öğrencileri arasındaki durumunun analiz edilmesi, sosyal medya kaynakları ve sosyal medya kullanımının ileri düzey finansal okuryazarlık ile ilişkisinin incelenmesi, demografik faktörlerin finansal okuryazarlık üzerine etkisinin araştırılması ve öğrencilerin finansal karar alma süreçleri ile kendilerine güvenleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Elde edilen sonuçlara göre; hem basit hem de ileri düzey finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür. Yaşı diğerlerine göre büyük olanların alt sınıflardakine göre finansal okuryazarlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Sosyal medyanın finansal okuryazarlık ile ilişkisi incelendiğinde; sosyal medyada ünlü ekonomistleri takip edenlerin ve finans konusunda haber sunan hesapları takip edenlerin finansal okuryazarlık düzeylerine olumlu katkı sunduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin finansal konularda kendilerine olması gerektiğinden daha fazla güveniyor oldukları sonuca varılmıştır.

---

¹ <https://www.fo-der.org/finansal-okur-yazarlik/> (çevrimiçi erişim, 07.05.2018).

Birçok farklı ülkede yapılan araştırmalar, dünya genelinde finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğuna işaret etmektedir (Lusardi A. ve Mitchell O.S. , 2011:13) Konuyla ilgili araştırmaların çoğunluğu ABD’de yapılmakla beraber, diğer ülkelerde de bu konudaki çalışmalar son yıllarda giderek artmaktadır. Türkiye dışında yapılan finansal okuryazarlık araştırmalarından çıkan bazı sonuçlar şu şekildedir;

Kieschnick, 2006 yılında tamamladığı araştırmasında, ABD’de öğrenim gören öğrencilerin büyük çoğunluğunun tasarruf etme konusunda alışkanlık sahibi oldukları, fakat tasarruf ederken hangi araçların daha yaygın kullanılması gerektiğine ilişkin araştırmalara ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların %87’sinin para biriktirmek için en güvenli yolun bankada mevduat hesabı açmak olduğunu belirtmesi nedeniyle, öğrencilere hem birikimlerini nasıl değerlendirecekleri konusunda yol gösterecek hem de para biriktirme konusunda kendilerine motivasyon sağlayacak finansal enstrümanları tanıtmak gerektiği sonucuna ulaşmıştır (Kieschnick, 2006: 58-59).

Rooij, Lusardi ve Alessie’nin 2011 yılında ABD’de yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi ile hisse senedi piyasasında işlem yapma arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ankete katılanların çoğunluğunun bileşik faiz, enflasyon ve paranın zaman değerı gibi temel kavramları bildikleri ancak daha ileri seviye sayılabilecek tahvil ile hisse senedi arasındaki farklar, faiz oranlarındaki artış ve düşüşlerin tahvil fiyatlarını nasıl etkilediği ve riskin dağıtılması gibi konularda çok azının bilgi sahibi olduğu sonucuna varılmıştır (Rooij, Lusardi ve Alessie, 2011:449-472).

Lusardi’nin 2008 yılında yaptığı araştırmaya göre, finansal okuryazarlık eksikliği Amerikan toplumun genelinde yaygın olmakla beraber bazı gruplarda daha fazla görülmektedir. Araştırma kapsamında; Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan kadınların, Afrikalı-Amerikalıların ve Latin Amerikalıların finansal okuryazarlık seviyesinin çok düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (Lusardi, 2008:2).

Duca ve Kumar’ın 2014 yılında ABD’de yaptıkları çalışmalarında finansal okuryazarlığı yüksek bireylerin düşük olanlara oranla mortgage kredilerini %3-5 daha az iptal ettikleri sonucuna varmışlar ve finansal okuryazarlığı yüksek bireylerin kredilerini geri ödeme konusunda daha başarılı oldukları sonucuna varmışlardır (Duca ve Kumar, 2014:62-75).

Huston tarafından 2012 yılında ABD’de yapılan kredi kartı ve banka kredisi borçlanma oranları üzerinde finansal okuryazarlığın etkisinin araştırıldığı çalışmada, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olanların düşük olanlara kıyasla yaklaşık iki kat daha düşük borçlanma maliyetine sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca bu kişilerde matematiksel becerilerin daha yüksek olduğu da saptanmıştır (Huston, 2012:566-572).

Bumcrot ve diğerlerinin 2013 yılında ABD’de yayınlanan çalışmalarında, günümüzde hane halklarının genellikle yüksek maliyetli ve yüksek riskli finansal araçlarla karşı karşıya kaldıklarının altı çizilmektedir. Çalışmada ABD’deki elli eyalet için finansal okuryazarlık belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak çıkan sonuçta, Amerikan halkının finansal okuryazarlık düzeyi düşük gözükmüş ve çoğu kişinin finansal kararları doğru alabilmek için gereken bilgiye sahip olamadıkları sonucuna varılmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyini beş üzerinden değerlendirdiklerinde, ortalama Amerikalıların puanı 2,99 olarak sonuçlanmıştır. Erkek katılımcıların düzeyi kadınlardan yüksek çıkmış ve eyaletler karşılaştırıldığında ise ülkenin kuzey tarafı yüksek çıkarken, en düşük yerler ise doğu ve güney kısımlar olarak görülmüştür.

ABD genelinde görülen kişisel iflaslardaki artışlar, birçok kişinin doğru finansal tercihler yapmadığını ve bireylerin ve ailelerinin aşırı borç sorunuyla mücadele etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Yönetilemeyecek derecede aşırı borçlanmanın çeşitli sebepleri olmakla beraber, kişisel finans eğitiminin eksikliği bunlardan en önemlisidir. Yapılan bütün araştırma ve veriler, ABD’de finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ihtiyacını göstermektedir.

Dick ve Jaroszek tarafından 2013 yılında yapılan ve Almanya’daki tüketici kredilerinin kullanımını belirleyen faktörlerin araştırıldığı çalışmada ise finansal okuryazarlığı yüksek olan bireylerin tüketici kredilerinin daha düşük orandan kullandıkları görülmüştür (Dick, Jaroszek, 2013: 250-263).

Koenen ve Lusardi’nin Almanya’da yaptıkları araştırmada ise aşağıdaki bulgular elde edilmiştir (Koenen, Lusardi, 2011:19);

- Almanya’da finansal okuryazarlık seviyesi yüksek değil, ortalama bir düzeydedir.
- Kadınların finansal okuryazarlık seviyeleri erkeklere oranla daha düşüktür.

- Almanya'nın batısında yaşayan bireylerin doğusunda yaşayanlara oranla finansal okuryazarlık seviyeleri daha yüksektir. Bunun sebebi Almanya'nın doğusunda yaşayanların batıdakilere oranla eğitim seviyelerinin ve gelirlerinin daha düşük olmasıdır. Ayrıca ülkenin doğu kesimde yaşayan bu kişiler temel finansal kavramları dahi bilmemektedirler.

AMFA tarafından 2009 yılında Azerbaycan'da 1207 kişi üzerinde yapılan araştırmada; kadınlarda, gelir düzeyi düşük olanlarda, emeklilerde ve kırsal alanlarda yaşayan kişiler arasında finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve bunun da eğitim düzeyi ile doğrudan bağlantılı olduğu bulunmuştur.

The Economist dergisinin İngiltere'de yaptığı araştırma kapsamında finansal okuryazarlık eğitimlerinin okullarda müfredata girmesi önerilmekle beraber öğretmenlerin de finansal okuryazarlık konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığı görülmüştür. Ayrıca temel finansal kavramların çocuklara öğretilmesi için en uygun zamanın 14 yaşın altındaki çocuklar olduğu ifade edilmiştir. Bu açıdan eğitim programlarının yeterince verimli olup olmadığı tartışılrsa da hedef kitlelere yönelik finansal eğitim programlarının oluşturularak finansal okuryazarlık düzeyini artırmak gerektiği ve bireylerin erken dönemlerinde öğrendiği ve uyguladığı finansal davranışların, yaşamın ilerleyen dönemlerinde alınacak finansal kararlarda belirleyici olabildiği vurgulanmıştır².

İngiltere'de Finansal Hizmetler Otoritesi'nin (FSA) 2005 yılındaki finansal yeterlilik araştırmasında ise tüketicilerin çok büyük bir kesiminin finansal konularda etkili kararlar verme güvenine ve yeterliliğine sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. (Meza, Irlenbusch, Reyniers, 2008:69). Araştırma; tüketicilerin tutum ve davranışlarını ekonomik anlamda geçinebilmek, paranın izlenmesi, planlama, ürün seçimi ve konu hakkında bilgi sahibi olmak şeklinde beş ana alanda ölçmüştür. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına göre 18-40 yaş grubundaki bireylerin 40 yaş üzerinelere oranla finansal anlamda daha az bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Ayrıca İngiltere'de yaşayan her 12 kişiden birinin herhangi bir bankada hesap açtırmadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmaya göre aşağıdaki sonuçlar belirlenmiştir;

---

² <https://www.economist.com/briefing/2008/04/03/getting-it-right-on-the-money>, (çevrimiçi erişim, 08.05.2018).

- Birçok kişi emeklilik dönemi için veya aktif çalışma döneminde gelirinde meydana gelebilecek bir düşüşe karşı önlem almadan yaşamaktadır.
- Nüfusun çok az bir bölümünün borç sorunu vardır. Ancak bu kişiler buldukları durumdan ciddi şekilde etkilenmektedirler.
- Bireyler, ihtiyaçlarına uygun ürünü alabilmek için diğer ürünler ile fiyat karşılaştırması gibi gerekli piyasa araştırmalarını yapmıyorlar.
- Finansal konularda 40 yaşın altındakiler daha başarısız durumdadır.

Monticone'nin 2010 yılında İtalya için yaptığı araştırmaya göre; İtalyan halkının finansal okuryazarlık düzeyi, ABD ve diğer Avrupa ülkelerine göre daha düşük seviyededir. Bunun nedeni olarak yakın bir zamana kadar emeklilik konusunda sadece kamunun söz sahibi olması ve İtalya finansal piyasalarının Anglo-Saxon piyasalarına göre gelişmiş olmaması olarak gösterilmiştir. Ayrıca bireylere finansal eğitim verilmesi, kurumların şeffaf olması ve kamuya ait çeşitli kurum ve kuruluşların finansal bilgi verirken herkesin anlayabileceği şekilde basit olarak anlatımda bulunması gerektiğinin altı çizilmiştir (Monticone; 2010:417-418).

Chmelikova ve Svoboda tarafından 2015 yılında Çek Cumhuriyeti'nde yapılan çalışmada, ekonomi ve hukuk alanında eğitim gören üniversite öğrencileri esas alınarak bu grupların finansal okuryazarlık durumları değerlendirilmiştir. 107 soru ile yapılan anket sonucunda, ekonomi ve hukuk fakültelerindeki öğrencilerin özellikle finansal matematik ve finansın temellerine ait sorulara verdikleri yanıtlar çerçevesinde genellikle benzer sonuçlar elde edildiği ifade edilmektedir. Enflasyon ve faiz sorularına verilen cevaplarda oran yüksek olmasına rağmen genel olarak finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve iyileştirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Chmelikova, Svoboda, 2015:66-72).

2016 yılında Mate ve arkadaşlarının Macaristan için yaptığı çalışmada, üniversite öğrencileri arasındaki finansal bilgi düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. 43 erkek, 99 kadın olmak üzere toplam 142 ekonomi öğrencisi örneklem kapsamına alınmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin finansal bilgi düzeyi çok düşük çıkmış ve politika yapımcıların konu üzerine eğilerek, ulusal stratejiler geliştirerek düzeltici önlemler almalarının gerekliliği vurgulanmıştır (Mate, 2016:690-697).

Cole, Sampson ve Zia, 2009 yılında Hindistan ve Endonezya’da anket çalışması yapmış ve finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasında güçlü bir bağın olduğu sonucuna varmış, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek bireylerin bilgilerini davranışlarına yansıtılabildikleri ve doğru kararlar alabildikleri sonucuna varmışlardır. Ayrıca orta yaş ve üzeri bireylerin geleceğe dönük ekonomik planlarında desteğe ihtiyaç duydukları ve finansal eğitim programlarının daha fazla ve etkili olması gerektiğini söylemişlerdir (Cole, Sampson ve Zia, 2009: 4).

Wagland Avustralya’da 2009 yılında yaptığı araştırmasında finansal okuryazarlık ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kadınların finansal okuryazarlık düzeyinin erkeklere oranla daha düşük seviyede olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, erkeklerin finans konularında daha fazla bilgi sahip oldukları ve bu konuda kendilerine güvendikleri ve finansal kararlar alırken kadınlara oranla daha fazla risk almayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Wagland, 2009:15).

Sohn ve diğerleri 2012 yılında ergenlik çağındaki Güney Korelilerin finansal sosyalleşme araçları (bilgi kaynakları), finansal tecrübeleri, parasal konulardaki tutumları, demografik özellikleri ve finansal okuryazarlıkları arasındaki ilişkileri araştırmak için bir çalışma yapmıştır. Çalışmada finansal okuryazarlık seviyeleri daha yüksek olan kişilerin, finansal sosyalleşme aracı olarak önceliklerinin medyayı olduğu ve kendilerine ait bir banka hesapları olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, paranın ödül olduğunu düşünen ve orta seviyede cep harçlığı alan gelişme çağındaki gençlerin de diğerlerine oranla daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık seviyesine sahip oldukları gözlenmiştir (Sohn ve diğerleri, 2012:969-980).

Klapper, Lusardi ve Panos, finansal kriz dönemlerinin kişilerin finansal okuryazarlığını nasıl etkilediğini ortaya koymak için 2013 yılında Rusya’da bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada; borçlanma seviyelerinin çok hızlı bir şekilde yükseldiği bir dönemde bile ankete katılanların sadece %41’inin bileşik faizin ne demek olduğunu bildiklerini ve sadece %46’sının enflasyonla ilgi basit denilebilecek bir soruyu cevaplayabildiği sonucuna varmışlardır. Diğer bir sonuç olarak da finansal okuryazarlık düzeyi yüksek kişilerin 2008 yılında tüm dünyada yaşanan ve Rusya’yı da etkileyen küresel finans krizi döneminde, finansal okuryazarlık seviyeleri düşük olanlara göre olumsuz anlamda daha az etkilendikleri sonucunu görmüşlerdir (Klapper, Lusardi ve Panos; 2013: 3904-3923).

Shaari ve diğerlerinin 2013 yılında Malezya’da 384 üniversite öğrencisine yönelik yaptıkları anket çalışmasında, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin %65,7’si finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek için kendilerine sorulan 12 adet sorunun 5 ila 8 tanesine doğru yanıt vermişlerdir (Shaari ve diğerleri; 279-299).

1.5.2. Bankacılık Sektörü Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Bu kısımda katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar üzerine yapılan akademik çalışmalar incelenecek ve çıkan sonuçlar katılım bankaları açısından değerlendirilecektir.

1.5.2.1. Katılım Bankaları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Apil tarafından 2009 yılında “Türkiye Örneğinde Katılım Bankacılığına Müşteri Yaklaşımları” konulu bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında 368 katılım bankası müşterisi ile anket yapılmış ve katılım bankalarının müşteri özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılım bankaları ile çalışan müşterilerin bu bankalar ile çalışmalarındaki en önemli tercih sebebinin faiz hassasiyetleri olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, müşterilerin katılım bankalarını tercih sebeplerindeki en önemli hususun bu bankaların sahip olduğu faizsiz bankacılık prensibi olmasına rağmen söz konusu müşteri ilişkisinin sürdürülmesi için başka faktörlerin de olduğu gözlenmiştir. Müşterilerden alınan yanıtlara göre faiz hassasiyetinin dışında, müşteriler ile katılım bankaları arasında meydana getirilen banka-müşteri ilişkisinin arka planında güven, iş kalitesi, işlem hızı, rekabet, ürün çeşitliliği ve işlemler neticesinde müşteriden talep edilen masraf ya da komisyonların payı gibi nedenler de bulunmaktadır.

Özsoy, Görmez ve Mekik tarafından 2013 yılında Bolu ilinde “Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebebi: Ampirik Bir Tetkik” konulu anket çalışması yapılmış ve katılım bankası müşterilerinin neden katılım bankalarını tercih ettikleri araştırılmıştır. Anket, o dönem Bolu’da faaliyet gösteren 3 katılım bankası müşterileri arasından rastgele seçilen 217 kişiye yapılmıştır. Katılımcıların 125’i (%58) bireysel, 92’si (%42) ticari müşteridir. Ankete katılan kişilerin 122’si sadece katılım bankası müşterisi iken, 95’i hem katılım bankaları ile hem de faizli

(konvansiyonel) bankalar ile çalıştığını belirtmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların bankacılık işlemlerinde katılım bankalarını seçmelerindeki en önemli neden olarak hizmet kalitesi sonucu çıkmıştır. İkinci neden olarak müşterilerin şube personeli ile oluşturduğu yakın ilişkiler çıkarken, katılım bankası müşterisi için ilk sırada çıkması beklenen dini hassasiyetler üçüncü önemli tercih nedeni olarak belirtilmiştir. Bulunduğu ve ait olduğu çevre etkisi, ürün çeşitliliği, bankacılık sektöründeki konumu, alınan kâra katılma payı ve cazip ödeme imkânları gibi seçenekler, katılım bankalarını müşterilerine tercih ettiren diğer etkenler olarak tespit edilmiştir.

Özen, Şenyıldız ve Akarbulut tarafından 2016 yılında Uşak il merkezinde yaşayan ve 18 yaş ve üzerinde bulunan hane halkının katılım bankalarına karşı bakış açıları araştırılmak üzere rastgele seçilmiş 510 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucuna göre, ankete katılan bireylerin katılım bankalarıyla ilgili bilgi düzeyleri, memnuniyet dereceleri, diğer bankalar arasında tercih etme oranları ve faizsizlik hassasiyetleri düşük çıkmıştır. Katılımcıların %56'sının İslami prensipler ile çalışan bankalara paralarını yatırma konusunda olumlu oldukları gözlemlenmesine rağmen, anket içerisinde sorulan "katılım bankalarını diğer bankalara tercih eder misiniz?" sorusuna evet diyenlerin oranı %30'da kalmıştır. Katılım bankacılığının faaliyetleri ve ürünleri ile ilgili sorular neticesinde alınan yanıtlar incelendiğinde ise, ankete katılan katılımcıların ortalama %50 civarının katılım bankacılığı hakkında bilgileri olmadığı gözlenmiştir. Yapılan anket sonucuna göre, bireylerin katılım bankaları ile çalışma konusunda olumsuz olmadıkları, ancak katılım bankalarının potansiyel müşterilerine kendilerini ve ürünlerini tanıtmada yetersiz kaldıkları gözlenmiştir.

Türkan ve Arpacık tarafından, Bingöl ilinde yaşayan din görevlilerinin katılım bankalarına bakış açılarını ölçmek için 2017 yılında bir anket yapılmıştır. Araştırma kapsamında Bingöl il merkezinde bulunan toplam 283 din görevlisinden örnekleme yöntemiyle 46 din görevlisine anket soruları yöneltilmiştir. Yapılan anket neticesinde, din görevlilerinin katılım bankaları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Ayrıca katılım bankalarının var oluş prensibi olan kâr payı uygulamasının faizden herhangi bir farkının olmadığını düşünenlerin bir hayli fazla olduğu ve katılım bankalarının zarar etme ihtimali sonucunda hesaplara kâr payı yerine zarar yansıtma ihtimalinin belirmesi durumunda, katılımcıların büyük çoğunluğun

katılım bankalarının ile çalışmayacağı sonucu çıkmıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlar sonucunda, katılım bankalarının ürünleri ve çalışma prensipleri hakkında yeterli tanıtım faaliyeti yapmadığı ve bu bankaların faizsiz çalışma iddiaları üzerinde din adamlarının dahi kaygılarının olduğu görülmüştür.

Çömlekçi tarafından 2017 yılında yapılan İslami finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi konulu çalışmada, katılım bankalarının bireysel müşterileri arasından örneklem yolu ile 401 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılanların %60'ının İslami finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Anket sonucunda oranın düşük çıkması ile katılım bankası müşterilerinin katılım bankalarını tercih etmelerindeki temel nedenin İslami finansal bilgi ve okuryazarlık seviyesi değil, bu bankaların sahip oldukları faizsiz bankacılık prensibinin olduğu düşünülmektedir. Ayrıca katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyleri her ne kadar yetersiz olsa da, bankalardan kullandıkları ürün ve hizmetlerin faizli olmamasına özen gösterdikleri görülmüştür.

1.5.2.2. Konvansiyonel Bankalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

Öncü, Kutukız ve Koçoğlu tarafından 2010 yılında bankalarda verilen hizmetin kalite düzeyini ölçmek amacıyla, Zonguldak ilinde faaliyet göstermekte olan bankalar; Ziraat Bankası, Halkbank, Akbank, Şeker Bankası, Deniz Bank, ING Bank, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası, Fortis Bank, Vakıfbank ve İş Bankası müşterilerine anket uygulanmıştır.

Yapılan çalışmanın neticelerine göre, müşterilerin en fazla işlem yaptıkları bankacılık hizmetleri sırasıyla; kredi kartı işlemi, otomatik ödeme talimatı ve havale işlemidir. En az işlem yaptıkları bankacılık hizmetleri ise; ticari kredi, kambiyo ve çek işlemleridir. Müşterilerin herhangi bir bankayı tercih etmelerindeki en önemli özellikler sırasıyla; bankaların güven vermesi, müşteri ilişkilerine önem vermesi ve bankaların mevduat faizleri için ödediği tutarın yüksek olması olurken, önem sırası düşük olan özellikler ise; müşterinin banka şubesine yakın oluşu, çalıştığı kurumun maaşlarını o banka aracılığı ile ödemesi ve bankacılık hizmetlerinin çeşitliliği olarak saptanmıştır.

Katılımcılar tarafından banka tercihlerinde etkili olan değişkenlerin ortalamaları esas alındığında, katılımcıların banka seçimlerini etkileyen en önemli

özelliğın tercih edilen bankanın güven vermesi sonucuna varılmaktadır. Bu özelliğı sırasıyla; bankanın müşteri ilişkilerine verdiğı önem, bankacılık hizmetlerinin çeşitliliğı, bankanın vadeli mevduat faizleri için ödediğı faiz tutarının yüksek olması takip etmektedir. Banka müşterilerinin çalıştıkları iş yerinin banka şubesine yakın olması, katılımcıların çalışacakları bankayı seçerken en az etkili olan özellik olduğı görülmektedir.

Katılımcılar, anket yapılan bankaların çalışanlarını temiz ve düzgün görünüşlü, müşterilere karşı saygılı ve şubeleri temiz olarak belirtmişler, ancak banka çalışanlarının müşterilerin özel isteklerini anlamadıklarını ve müşterilerinin çıkarlarını koruma konusunda çok çaba sarf etmediğı yönünde cevaplar vermişlerdir.

Çalışma sonucunda, bankaların, hizmet kalitelerini mevcut seviyelerinin üzerine çıkarmak için belirli dönemlerde, verdikleri hizmetin müşteri nezdindeki kalitesini ölçmeleri yerinde olacağı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bankaların güvenilir olması ve müşteri ilişkilerine önem vermesi, müşteriler tarafından bu bankaların daha fazla tercih edilmesini sağlayacaktır. Müşteriler tarafından bankaların en yetersiz özelliğinin “empati” olduğunu söylemeleri dikkate alındığında, bankaların, her müşteriyle yeterince ve yakında ilgilenmesi, müşteriler tarafından memnuniyetle karşılanacaktır.

Nalçacı tarafından 2012 yılında yapılan “Banka İmajının Müşteri Algısına Etkisi, Çalışanın ve Müşterinin Banka Algısı: Bir Banka Örneğı” adlı çalışmada, bankaların imajının, hizmet kalitesi algısı çerçevesinde banka müşterileri ve çalışanları tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın kapsamını Ankara il merkezinde bulunan T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ‘de çalışan personel ve bu bankanın müşterileri oluşturmuştur. Anket sırasında 76’sı kadın 116’sı erkek olmak üzere toplam 192 müşteri ile görüşülmüştür. Müşterilere ilk akıllarına gelen banka ismi sorulmuş ve %54,2’si Ziraat Bankası, %15,6’sı İş Bankası ve %9,9’u Akbank cevabını vermiştir. Anket anında müşterilerin Ziraat Bankası içerisinde bulunması nedeniyle Ziraat Bankası’nın ilk sırada olması normal karşılanırken, ikinci sırada İş Bankasının çıkması, anketin yapıldığı dönemde bankanın yazılı ve görsel basında yoğun bir şekilde reklam kampanyası içerisinde bulunması, reklamların tanınırlık ve yakın zamandaki görsel hafızaya olan etkisi olduğu düşünülmüştür. İlk akla gelen bankalar sıralamasında Akbank’ın üçüncü olması ise İş Bankası örneğinde olduğu gibi

Akbank'ın da şirket politikası gereği reklamlara verdiği önemle ve yaygın şube ağına sahip olması ile doğru orantılı olduğu düşünülebilir.

Banka müşterilere sorulan ikinci soruda güvenilir banka denilince ilk akıllarına gelen banka sorulmuş ve alınan cevapların %76'sı Ziraat Bankası olmuştur. Müşterilere açık uçlu olarak sorulan bu soruya Ziraat Bankası yazmalarının sebebi ülkenin en eski ve köklü, aynı zamanda yaygın şube ağına sahip bir banka olmasının yanı sıra kamu bankası olmasının da etkisi olduğu düşünülebilir. Katılımcılar en güvenilir ikinci banka olarak da %8,3 oranında İş Bankası olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan anket çalışmasında, banka imajını en çok etkileyen unsurun %46,4 ile personel davranışı olduğu ortaya çıkmıştır. Müşterilerin %16,1'i bankanın kullandığı teknolojiyi, %8,9'u personelin görünüşünü, %11,5 bankanın iç ve dış dizaynını, %7,8'i reklamları, %7,2'si bankanın logosunu, %2,1'i bankanın rengini imaj unsuru olarak belirtmiştir. Müşteriler için personel davranışlarının ve bankanın kullandığı teknolojinin banka imajı için en önemli unsurlar olduğunun bankalar tarafından bilinmesi ve önemsenmesi gerektiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

2010 yılında Aligil tarafından "bankacılık hizmetlerinin pazarlanmasında banka müşterilerinin tercihlerini etkileyen faktörler" konulu tez çalışmasında İstanbul'da ikamet eden, en az bir banka ile çalışan ve bankacılık hizmetlerinden en az bir ürün kullanan 426 kişi ile anket yapılmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bireysel bankacılık hizmetleri içerisinde ATM kullanımına büyük pay ayırdığı (%90,14), bunu kredi kartı kullanımı (%70,9), vadeli-vadesiz mevduat hesapları ve para transferleri izlemektedir. Anket katılımcılarına en sık çalıştıkları bankadan kullandıkları ürün/hizmet sayısı sorulduğunda % 32,6'sının 3 ürün/hizmet kullandığı belirtilirken, bunu % 30,5 ile 2 ürün kullanıyorum yanıtı izlemiştir. Katılımcılar içerisinde ortalama kullanılan ürün sayısı ise 3.69 olarak belirlenmiştir.

Anket çalışması sonucunda, bir banka müşterisinin, müşterisi olacağı banka hakkında karar verirken en önemli unsur bankadan aldığı hizmetin kalitesi olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca müşteriler için alınan hizmetinde hızı da önemli etkenlerden biri olarak belirtilmiştir. Müşteriler banka içerisinde fazla zaman geçirmek istememekte ve işlemlerini mümkün olduğunca kısa bir sürede gerçekleştirmek istediklerini belirtmişlerdir. Bir bankayı tercih etmemde şubede az zaman geçirmem benim için "çok önemli + oldukça önemli" diyenlerin toplamı %90'ı bulmaktadır.

Anket kapsamında yöneltilen sorular neticesinde, bankanın müşterilerine kendilerini özel ve önemli hissettirmesini istedikleri görülmüştür. 426 katılımcıdan % 86,15'i bir bankayı tercih ederken kendisini önemli birisi olarak hissettirmesine “son derece önemli + oldukça önemli” olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ankete katılanlar banka ile olan iletişimlerine önem verdiklerini belirtmişler ve %81,46'sı bu iletişimin sürekliliğini “son derece önemli + oldukça önemli” olarak vurgulamışlardır.

Katılımcıları çok büyük bir bölümü kendileri için uygun bankanın seçiminde işlem ve hizmet bedellerinin düşük fiyatta olmasına değer verdikleri görülmüş ve %86,38'i bu unsurlar benim için “son derece önemli + oldukça önemli” demiştir.

Katılımcıların müşterisi oldukları bankanın köklü ve geleneksel bir yapıya sahip olması konusuna son derece önem verdikleri görülmüştür. Bu sonuca büyük ölçüde Türkiye’de 2001 yılında yaşanan bankacılık krizinin ve bu krizden büyük ve köklü bankaların en az zarar ile çıktıkları ve müşterilerini mağdur etmedikleri sonucunun etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca ahlaklı iş anlayışı prensibinin, banka tercihlerinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Katılımcıların % 76,53'lük kısmı bir bankanın seçiminde o bankanın ahlaklı iş anlayışına sahip olmasını “son derece önemli + oldukça önemli” olarak belirtmişlerdir.

2013 yılında Gürsoy tarafından banka reklamlarının müşterilerin banka tercihlerine etkisinin olup olmadığının araştırılması amacı ile Ankara ilinde ikamet eden ve herhangi bir bankanın müşterisi olan 234'ü kadın (%56,9) ve 177'si (%43,1) erkek olmak üzere toplam 411 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma neticesinde banka reklamlarının müşteriler üzerinde etkisinin olduğu ve bankaların yazılı ve görsel basında yayınladıkları reklamlar sayesinde müşteri kazanabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların %68,9'u reklamlar sayesinde farklı bankalar hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiş ve katılımcıların %41,6'sı banka tercihlerinde reklamların etkili olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %20,2'si mevcutta müşterisi olduğu bankayı reklamlarda gördüğü ve bu reklamlar sayesinde bilgi sahibi olarak çalıştığı bankayı tercih ettiğini söylemiştir. Ayrıca banka reklamlarının etkisinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği de araştırılmış ve erkeklerin kadınlara göre banka reklamlarından daha fazla etkilenerek banka tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç tarafından 2010 yılında KOBİ-Banka ilişkisinde KOBİ'lerin bankalardan beklentilerini ve memnuniyet düzeylerini araştırmak amacı ile Ankara Sanayi Odası'na üye, Sincan Sanayi Bölgesi'nde hizmet veren ve tesadüfi seçilen 100 KOBİ ile anket yapılmıştır. Ankete katılanların %47'si bankalardan finansman desteği almak suretiyle kredi kullandıklarını belirtmiştir. Katılımcılar finansman desteği aldıkları banka olarak en fazla Halk Bankası, Ziraat Bankası ve Yapı Kredi Bankası'nı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı firmalar devlet teşviklerinden çok haberdar olmadıklarını ve bu konuda bilgi eksiklikleri olması nedeniyle bankalardan yardım istediklerini belirtmişlerdir. Firmalar, bankalardan alınan kredilerin geri ödenmesinde zaman zaman zorluklar yaşadıklarını ve bunun da ana nedeninin bankaların uyguladıkları yüksek faiz oranları olduğunu belirtmişleridir.

1.5.2.3. Bankacılık Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Katılım Bankaları Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'de Katılım bankaları üzerine yapılan ve çalışmamızda daha önce değindiğimiz araştırmalara kısaca tekrar baktığımızda; 2009 yılında "Türkiye Örneğinde Katılım Bankacılığına Müşteri Yaklaşımları" konulu ve katılım bankalarının müşteri özelliklerini tespit etmeye yönelik bir çalışma yapılmış ve bu çalışmada, katılım bankalarının faizsiz bankacılık yapma özelliğinin dışında, müşteriler ile katılım bankaları arasında meydana getirilen banka-müşteri ilişkisinin arka planında güven, iş kalitesi, işlem hızı, rekabet, ürün çeşitliliği ve işlemler neticesinde müşteriden talep edilen masraf ya da komisyonların payının da bu bankaların tercih edilmesinde önemli etkenler olduğu görölmüştür. 2013 yılında Bolu ilinde "Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebebi: Ampirik Bir Tetkik" konulu anket çalışmasında; ankete katılanların katılım bankalarını tercih etmelerindeki en önemli sebep olarak bankaların verdiği hizmet kalitesi olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, müşterilerin banka tercihlerinde, şube personeli ile kurulan yakın ilişkilerin önemi ortaya çıkmıştır. 2016 yılında Uşak il merkezinde anket yapılmış ve hane halkının katılım bankaları ile ilgili algısı ölçölmüştür. Anket sonuçlarına göre, hane halkının katılım bankalarıyla ilgili bilgi düzeyleri, memnuniyet seviyeleri, tercih etme sıklıkları ve faiz konusundaki hassasiyetleri düşük çıkmıştır. 2017 yılında Bingöl ilinde yaşayan din görevlilerinin katılım bankalarına bakış açılarını ölçmek için bir

anket yapılmıştır. Anket sonucunda din görevlilerinin katılım bankaları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ve bu bankaların faizsizlik prensibi ile çalışmaları hususuna şüphe ile baktıkları görülmüştür.

Katılım bankaları üzerine yukarıda bahsi geçen çalışmalar incelendiğinde, katılım bankaları ile çalışan müşterilerin her ne kadar bu bankaların faizsizlik prensibi üzerine çalışmaları konusuna şüphe ile yaklaşsalar bile bu bankalar ile çalışmalarındaki en büyük motivasyonun faizsizlik ilkesi olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, katılım bankalarının gerek mevcut müşteriler ile devam etme, gerekse potansiyel yeni müşteri kazanabilmeleri için temel felsefeleri olan faizsizlik prensibini topluma tam olarak anlatabilmeleri ve yaptıkları işlemler ile takipçilerini ikna edebilmeleri konusunun önemi ortaya çıkmıştır. Ayrıca toplumun bazı kesiminin bankacılık işlemlerini faizsiz olarak yapma konusuna istekli olmalarına rağmen, katılım bankalarını tam olarak tanıyıp, bilgi sahibi olmamaları nedeniyle bu bankalar ile çalışmadığı anlaşılmıştır. Bu çalışmalar ile katılım bankalarının tanıtım faaliyetlerinin de yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Katılım bankalarının diğer bankalardan ayırt edici faizsiz çalışma özelliklerinin yanı sıra, bankacılık sektöründeki diğer konvansiyonel bankalar ile rekabet içinde olduklarını unutmamaları, müşterileri ile kurdukları ikili ilişkilerde samimi, güven verici olmalarının yanında masraf ve komisyonlarının da diğer bankalar ile rekabet edebilir düzeyde olmasına özen göstermeleri gerektiği anlaşılmıştır.

Türkiye’de Konvansiyonel bankalar üzerine yapılan çalışmalara kısaca tekrar baktığımızda ise; 2010 yılında bankalarda verilen hizmetin kalite düzeyini ölçmek amacıyla, Zonguldak ilinde faaliyet göstermekte olan banka müşterilerine anket yapılmış ve bir banka için güvenilir olması, müşteri ilişkilerine verdiği önem ve müşterilerine verdikleri mevduat faiz oranlarının müşterilerin banka tercihini etkileyen en önemli özellikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışanların temiz ve düzgün görünüşleri, müşterilere saygılı davranmaları ve şube temizliği de tercih nedenlerini belirleyen diğer hususlar olarak belirtilmiştir. 2012 yılında Ankara’da yapılan “Banka İmajının Müşteri Algısına Etkisi, Çalışanın ve Müşterinin Banka Algısı: Bir Banka Örneği” adlı çalışmada; müşterilere ilk akla gelen banka sorulmuş ve sırasıyla en çok Ziraat Bankası, İş Bankası ve Akbank cevapları alınmıştır. Ayrıca katılımcılar, banka imajını etkileyen en önemli unsur olarak personel davranışları, kullanılan teknoloji ve

reklamlar olarak belirtirken, ahlaklı iş anlayışı prensibinin, banka tercihlerinde önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. 2013 yılında banka reklamlarının müşterilerin tercihlerine etkisinin olup olmadığının araştırılması amacı ile Ankara’da ikamet eden banka müşterilerine anket yapılmış ve banka reklamlarının müşteriler üzerinde bilinirliklerinin artmasına ve müşterilerin tercihlerini yönlendirdiği sonucu çıkmıştır. 2010 yılında KOBİ-Banka ilişkisinde KOBİ’lerin bankalardan beklentilerini ve memnuniyet düzeylerini araştırma amacı ile anket yapılmış ve finansman desteği aldıkları banka olarak en fazla Halk Bankası, Ziraat Bankası ve Yapı Kredi Bankası’nı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bu bankaların KOBİ’ler için önemli olan devlet teşvikleri konusunda bilgi eksiklikleri olduğu ve KOBİ’lerin bu durumdan şikayetçi oldukları görülmüştür.

Konvansiyonel bankalar üzerine yapılan bu çalışmalarda, katılım bankaları için kendilerine ışık tutacak, eksikliklerini görerek buradaki müşteri kitlesini kendilerine çekebilecek çok önemli bulgular mevcuttur.

Çalışmalardan görülebileceği üzere, konvansiyonel bankalar ile çalışan müşterilere akıllarına gelen ilk banka sorulduğunda alınan cevaplar içerisinde katılım bankalarının yer almaması, katılım bankaları açısından düşündürücü bir durumdur. Akla ilk gelen bankalar içerisinde sadece şube ağı geniş, reklam kampanyalarına önem veren bankaların ağırlıkta yer alması, katılım bankalarının da tıpkı diğer bankalar gibi bu yönde çalışmalar yapmaları gerektiği sonucunu çıkarmıştır. Ayrıca anketlerde en güvenilir banka olarak kamu bankası olan Ziraat Bankası’nın belirtilmesi Türk halkının devlet bankalarına olan güvenilir bakış açısı şeklinde yorumlanabilir. Anketin yapıldığı dönemde kamu katılım bankalarının olmaması karşılaştırma yapmayı güçleştirse de, kamuya ait katılım bankaları kurulmasından sonra da katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payının değişmemesi, her ne kadar devletin bu alana yatırım yapıp kamuya ait katılım bankaları kurması, müşteri nezdinde katılım bankalarına bakış açısını değiştirmede sonucuna varılabilir. Buradan hareketle, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım olarak kurulan kamuya ait iki katılım bankasının, reklam kampanyaları ve tanıtım faaliyetleri ile kamuya ait oldukları vurgulanırsa, müşteri algısını bu yönde olumlu bir şekilde etkileyebilirler. Ayrıca yapılan çalışmalarda, müşteriler banka imajı konusunda personel davranışı ve teknolojinin önemini belirtmişlerdir. Katılım bankaları bu sonuçtan hareketle,

güvenlik görevlisinden müşteri karşılama personeline kadar her anı doğru yönetilebilecek, iletişim becerisi yüksek kalifiye personellerini bünyesine katarak ve teknik altyapılarını iyileştirerek diğer bankalarla rekabet edebilir seviyeye gelmelidirler.

Katılım bankalarının Türkiye’de 1984 yılından beri faaliyette olduğu düşünüldüğünde, yaklaşık 35 yıllık bir tecrübe ile hizmet veren katılım bankalarının, kendilerinde olan bu tecrübeyi, yapacakları faaliyetler ve tanıtımlar ile topluma anlatabilmeleri gerekmektedir. Ayrıca katılım bankalarının reel piyasayı fonlaması nedeniyle Türkiye’de 2001 yılında yaşanan bankacılık krizi gibi birçok krizden başarı ile çıktıkları birçok çalışmada rakamlar ile ortaya koyulmuştur. Bunun bir güven unsuru ve başarı öyküsü olarak topluma anlatılarak müşteri algı çalışması yapmaları gerekmektedir. Ayrıca konvansiyonel bankalardaki müşteri beklentisi olan ahlaki iş anlayışının, İslami bankacılık yapan katılım bankalarının sağlayabileceği en kolay özellik olduğu söylenebilir. Müşteriler tarafından bir bankadan beklenen bütün bu özellikleri sağlayabilecek potansiyelde olan katılım bankalarının bankacılık faaliyetlerinde tercih edilmeyişleri, kendilerini topluma anlatamamış olmalarından, yani reklam ve tanıtım kampanyalarının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Katılım bankalarının tıpkı diğer konvansiyonel bankaların yaptığı gibi yazılı ve görsel basında, internette ve sosyal medyada ciddi bir reklam ve tanıtım faaliyetlerine başlamaları gerektiği artık yadsınamaz bir gerçek olduğu çalışmalar tarafından ortaya koyulmuştur.

KOBİ’ler ile yapılan çalışmada görülen KOBİ’lerin kendilerine özgü devlet teşviklerinden yeterince haberdar olmaması, müşteri kitlesinin büyük bir bölümünü KOBİ’lerin oluşturduğu katılım bankaları için büyük bir fırsattır. Katılım bankaları personellerinin kendilerini bu alanda geliştirerek KOBİ’lere danışmanlık hizmeti sunmaları, KOBİ’lerin banka tercihlerini katılım bankaları yönünde kullanmalarını artıracaktır. Ayrıca KOBİ’ler, bankalardan alınan kredilerin geri ödenmesinde işletmelerini finansman zorluğuna sokan ana nedenin faiz oranları olduğunu belirtmişleridir. Katılım bankalarının KOBİ’lere özel ve düşük kâr payı üzerinden finansman desteği sunmaları yine KOBİ’ler için katılım bankalarını banka tercihlerinde bir adım öne çıkaracağı sonucuna ulaşılabilir.

1.6. Türkiye’de Yapılmakta Olan Finansal Okuryazarlık Eğitim Faaliyetleri

Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de finansal okuryazarlığın önemi son yıllarda anlaşılmış ve bu konu üzerine çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. TCMB ve SPK gibi kurumlar finansal okuryazarlık konusuyla yakında ilgilenmeye başlamışlar ve bu kurumlar tarafından 9-11 Mart 2011 tarihlerinde İstanbul’da “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” konulu uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Ayrıca ilgili kurumların internet sitelerinde finansal tüketicilere ve bireysel yatırımcılara faydalı olabilecek içerikler düzenlenmiş ve finansal okuryazarlık konulu rapor ve kitaplar yayınlanmaya başlanmıştır.

Türkiye’de yapılmakta olan finansal okuryazarlık eğitim faaliyetlerinin başında 2012 senesinde faaliyetlerine başlayan Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)’nin faaliyetleri gelmektedir. FODER, kamu, özel kesim ve diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak ülke genelinde bireylerin finansal okuryazarlık, finansal erişim farkındalıklarını ve olanaklarını oluşturabilmek için; bilinçlendirme, eğitim, araştırma ve uygulamalara destek olabilecek politikalar üretilmesi çalışmaları yapmaktadır. FODER’in amacı; finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bir Türkiye için ekosistem oluşturmak olup, hedefleri ise; bankacılık faaliyetleri dışında kalan nüfusta %10’luk bir artışa katkıda bulunmak, hem bankacılık sisteminin daha fazla kullanıcıya ulaşması için yaygınlaşmasına hem de tasarruf oranlarının yükseltilmesine katkı sağlamak, finansal okuryazarlık konusunun okullarda okutulmakta olan eğitim müfredatı içerisine alınmasını sağlamak, finansal sistem içerisinde yer almak ve finansal yatırımlar ile tasarruf konularında kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere bireylerin bilinçlendirilmelerine katkı sağlamak ve bu kapsamda uygulamalar yapmak olarak belirlenmiştir. FODER bu amaç ve hedeflere ulaşabilmek için çeşitli üniversite, kurum ya da kuruluşlarda işbirliği halinde bulunarak Türkiye’de finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır³

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), Vadeli işlem ve

³ <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> (çevrimiçi erişim, 12.10.2018)

Opsiyon Borsası A.Ş. (VİOB), Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (TAKASBANK), Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK), İstanbul Altın Borsası (İAB), Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği (TKYD) ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.’nin (Eğitim Merkezi) taraf olduğu “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü” 05 Mart 2012 tarihinde imzalanmıştır. İmzalanan bu protokol ile ülkemizdeki finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasıyla beraber, sermaye piyasası farkındalığını artırmaya yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmak, sermaye piyasasının hem ülke içerisinde hem de Türkiye dışında tanıtımını yapmak ve bu çalışmalarla İstanbul’un uluslararası finans merkezi olması hedefine katkı sağlayacak ortak bir yaklaşım amaçlanmaktadır.

SPK tarafından ilk kez 2011-2012 eğitim-öğretim yılı döneminde düzenlenen, sermaye piyasaları konusunda bilgi ve farkındalığın artırılması amacı ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen ‘7 Bölge 7 Üniversite Sertifikalı Eğitim Seminerleri’ günümüzde de düzenlenmeye devam etmektedir. Bu seminerler daha önceden belirlenen üniversiteler bünyesinde 3 gün süren bir program olarak uygulanmakta olup, SPK’nın yanı sıra BİST, TSPAKB ve TAKASBANK’dan eğitimcilerin katılımı ile sermaye piyasası ve sermaye piyasası kurumları hakkında detaylı ve uygulamalı bilgiler aktarılmaktadır.

Borsa ve sermaye piyasaları hakkında farkındalık sağlanması ve finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması amacı ile programlar, eğitimler, tanıtım faaliyetleri ve benzeri diğer çalışmaların yapılabilmesi için Borsa İstanbul ile Anadolu Üniversitesi işbirliğinde protokol imzalanmıştır. Bu protokole bağlı olarak 2013 Bahar döneminden itibaren, Anadolu Üniversitesi Temel Düzey Finansal Okuryazarlık ve İleri Düzey Finansal Okuryazarlık programları açılmış ve katılımcılar için e-sertifika düzenlenmiştir. (Bayram, 2015:112).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve Türk Ekonomi Bankası (TEB) arasında 02.10.2015 tarihinde, 5 milyon kişiyi dahil edecek şekilde finansal okuryazarlık eğitimlerinin verilebilmesi amacıyla “Bütçemi Yönetebiliyorum Projesi” konulu bir protokol imzalanmıştır. Proje kapsamında toplumun finansal okuryazarlık bilincinin artırılması amacıyla halk eğitim

merkezlerinde ücretsiz eğitimler verilmesi ve 3 yılda 5 milyon kişiye ulaşılması hedeflenmektedir⁴.

Türkiye Ekonomi Bankası (TEB), Türkiye halkını finansal okuryazarlık alanında bilinçlendirmek, eğitmek ve kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması amacıyla 2012 yılı ekim ayında herkese açık ve ücretsiz olan TEB Aile Akademisini kurmuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin her yerinde çeşitli seminer, eğitim ve paneller düzenleyerek finansal okuryazarlık çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca, finansal bilinci yüksek yeni nesillerin gelişimine katkı sağlamak amacıyla 2018 yılı ekim ayında üniversite öğrencilerine yönelik dijital finansal okuryazarlık eğitimleri vermeye başlanmıştır. Bu proje kapsamında dijital para, yeni nesil finansal yöntemler ve kodlama eğitimleri verilmektedir. 2018 yılı içerisinde 5.000 çevrimiçi içerik ile 25.000 üniversite öğrencisine bu eğitimlerin verilmesi planlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından kurulan "Herkes İçin Ekonomi" programı ile ekonomiye ilgiyi canlı tutmak ve finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltmek amaçlanmaktadır. Bu program kapsamında Ankara'da bulunan idare merkezinde üniversite öğrencileri için eğitim çalışmaları düzenlenmektedir. 2018 yılında yapılan 9 toplantı ile 22 üniversiteden 1.080 öğrenci ile bir araya gelinmiş ve 2019 yılında da çalışmaların devam edeceği kurum tarafından açıklanmıştır.

Türkiye'de finansal okuryazarlığın artırılması çabaları FODER, SPK, MB ve TEB'in öncülüğünde devam etmektedir.

1.7. Finansal Okuryazarlığın Arttırılması İçin Yapılması Gereken Çalışmalar

İlerleyen teknoloji ile birlikte internet, akıllı cep telefonları, tabletler ve çeşitli dijital platformlar kişilerin finansal piyasalara erişimi arttırmada önemli rol oynamaya başlamıştır. Mobil uygulamalar sayesinde bankacılık ve finans işlemleri tek tuş ile çok hızlı bir şekilde yapılabilmektedir. Günümüzde neredeyse bütün şirketler çalışanlarının maaş ödemelerini elektronik olarak çalışanların banka hesaplarına yapmaktadırlar. Bazı firmalar çalışanlarına finansal hizmetlere ulaşımında kolaylık

⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/teb-ve-mebden-5-milyon-kisiye-finansal-okuryazarlik-egitimi/632229>, (çevrimiçi erişim 11.06.2018).

sağlaması için şirketin içerisinde veya yakınına ATM veya banka şubesi açılması yoluyla finansal hizmetler vermektedir (TCMB, 2011:29-30). Bu tip uygulamalar ve yenilikler ile finansal hizmetler kişilerin gündelik hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Bireylerin gelecekları için finansal anlamda güvenliklerinin sağlanması ve kendileri için en faydalı olan finansal tercihte bulunabilmeleri onların finansal okuryazarlık düzeylerine bağlıdır. Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe finansal hizmetlerden daha fazla yararlanması öngörülmektedir.

Türkiye’de 01.01.2017 tarihinden itibaren zorunlu bireysel emeklilik sistemine geçilmiştir. Ancak daha ilk aylarda zorunlu katılım sisteminden %50’nin üzerinde çıkış gerçekleşmiştir. Bunun nedeni sistem hakkında bilgi ve güven eksikliği olarak yorumlanmaktadır. BES’in doğru ve verimli çalışması için vatandaşların finansal planlama, tasarruf ve uzun vadeli yatırımlar konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Finansal okuryazarlık bilincinin artması Türkiye ekonomisinin gelişmesinde önemli bir rol oynarken, bireysel yatırımcıların da bilinçlenmesi ile sermaye piyasası tabana yayılacak ve birikimlerin sermaye piyasalarında değerlendirilmesi ile tasarrufların ekonomi içerisinde kalması ve piyasanın derinleşerek daha sağlıklı çalışması sağlanacaktır.

Finansal hizmetlere erişimin çok hızlı ve basit olduğu bu zamanda, yanlış tercihler nedeniyle mağduriyetlerin yaşanmaması için bireylere finansal eğitimlerin verilmesi üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için hem kamuya bağlı ilgili kurumlar tarafından hem özel sektörde faaliyet gösteren finans kuruluşları tarafından hem de bu misyon çerçevesinde kurulmuş sivil toplum dernekleri tarafından finans eğitimleri verilmeli, seminerler ve konferanslar düzenlenmelidir. Bunun yanında finansal eğitim içerikli internet siteleri hazırlanmalı ve televizyon kanallarında kamu spotu şeklinde reklam filmleri yayınlanmalıdır. Ayrıca kullanım oranları yüksek olan sosyal medya platformları üzerinden kısa ve dikkat çekici video ve metinlerle tüketicilere finansal danışmanlık ve varlık dağılımı hizmetleri verilmelidir. Bunun yanı sıra finansal okuryazarlığın erken yaşlarda öğrenilip uygulanması için okullarda öğrencilere yönelik içerikler oluşturularak milli eğitim müfredatına eklenmeli ve bu eğitimi

verecek eğitimcilere de finansal okuryazarlık eğitimi verilerek oğrencilere bu eğitimin sağlıklı bir Şekilde aktarılması sağlanmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

Bu bölüm iki kısımda incelenecek ve ilk kısımda İslami finans konusuna değinilecektir. İslami finansın ortaya çıkış sürecinden ve dünya genelinde gelişiminden bahsedilerek, İslami finansın hem dünya genelinde hem de Türkiye’de üst sektör değerlendirmesi yapılan ve en büyük paya sahip olan katılım bankacılığı konusu işlenecektir.

Bölümün ikinci kısmında ise, İslami finans okuryazarlığın tanımı, amacı ve önemi, finansal okuryazarlık ile arasındaki fark ve İslami finansın dünya ve Türkiye’deki gelişiminden bahsedilecek, İslami finansın finans piyasalarındaki yeri ve İslami finans okuryazarlığın finans piyasalarına etkisi tartışılacaktır. İslami finans okuryazarlığı üzerine daha önce yapılmış çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçlarından yola çıkarak İslami finans okuryazarlığın arttırılması için yapılması gereken faaliyetlerden bahsedilecektir.

2.1. İslami Finansın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İslami finans denildiğinde akla ilk olarak faizsizlik prensibi ile faaliyet gösteren İslami bankalar gelmektedir. İslami finansın dünya finans piyasasındaki payı %1 civarında olmasına rağmen, sektörde ulaşılan yüksek büyüme rakamları, sektörün kriz dönemlerindeki dayanıklılığı ve başarısı, aynı zamanda konvansiyonel finansa göre etik değerleri ön planda tutan bir sistem kurması nedeniyle birçok kesim tarafından İslami finans alanına ilgi duyulmaktadır.

Modern anlamda ilk İslami banka, Mısır’ın Mitr Gamr kasabasında 1963 yılında Ahmed Neccar tarafından kurulan Neccar İslam Bankası’dır. Bu bankanın amacı, alt gelir grubu olarak tabir edilen düşük gelirlili kişilerin tasarruflarını toplayıp kâr-zarar esasına dayalı olarak değerlendirerek hem ihtiyacı olan kişilere fon sağlamak hem de düşük gelirlili kişilerin tasarruflarının karşılığı olarak getiri elde etmelerine yardımcı olmaktır. Ancak Neccar İslam Bankası faaliyetlerini sadece 3 yıl sürdürebilmiş ve 1967 yılında kapanmıştır. 3 yıl gibi kısa bir süre faaliyet gösterebilmiş olmasına rağmen başarılı çalışmaları ile dikkat çekmiştir. Gösterdiği performans ile tasarruf ve yatırım alanında faizsiz esaslara göre çalışabilecek bir finans kurumunun kurulabileceğini ve kârlı elde ederek yönetilebileceğini göstermesi

açısından çok önemli bir tecrübe olmuş ve faizsiz esaslara göre çalışabilecek bankaların kurulmasına da zemin hazırlamıştır (Akın, 1986:113).

Neccar İslam Bankası'nın kapanmasının akabinde diğer Müslüman ülkelerde de bazı faizsiz banka teşebbüsleri olmuştur. Bunlar şu şekildedir:

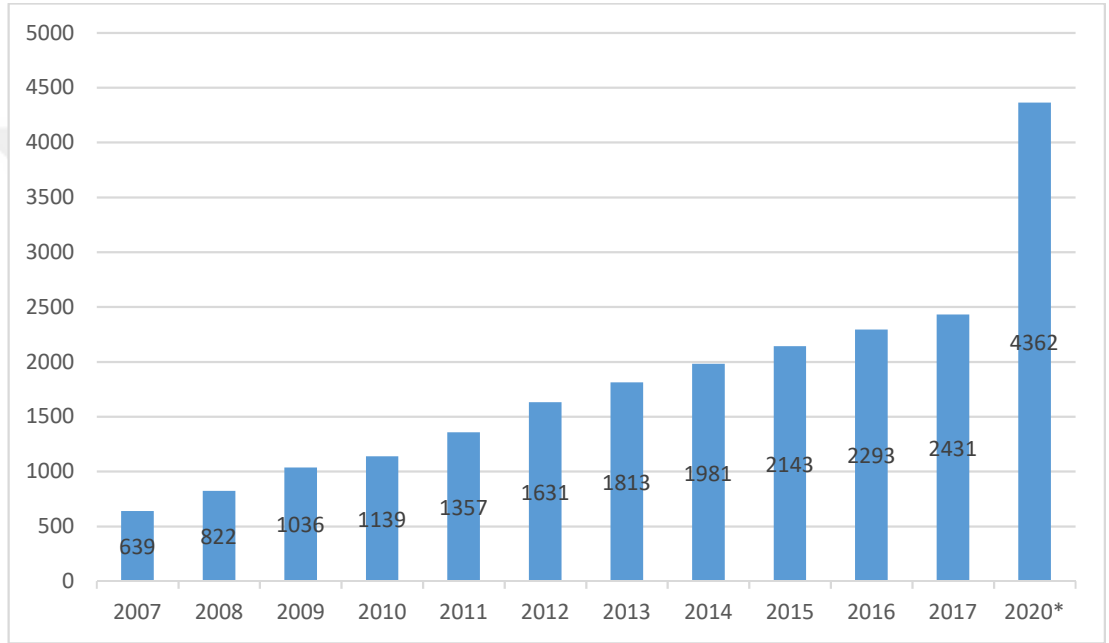
- Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde İslam Kalkınma Bankası'nın kurulması (1975)
- Dubai İslam Bankası adıyla ilk İslami ticari bankanın kurulması (1975)
- Mısır Faysal İslam Bankası (1977)
- Sudan Faysal İslam Bankası (1977)
- Ürdün Faysal İslam Bankası (1978)
- Ürdün İslam Bankası (1978)
- Bahreyn İslam Bankası (1979)
- Birleşik Arap Emirlikleri İslami Yatırım Şirketi (1979).

Neccar İslam Bankası sadece Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelere ilham kaynağı olmamış, aynı zamanda diğer ülkelerin de bu alana yatırım yapmasına öncülük etmiştir. Müslüman bir ülke dışında faizsiz sistemle çalışan ve Avrupa'da bulunan Müslümanlara hizmet vermek amacıyla kurulan ilk İslami banka 1978 yılında Lüksemburg'da faaliyet göstermiştir. Kurulan ilk bankanın Müslümanlar tarafından ilgi görmesi ve Müslümanların elinde bulunan tasarruflarını kendi bünyelerinde toplayabilmek amacıyla 1980 sonrasında Avrupa ve Amerika kıtasında bulunan ve faizli sistemle çalışan bazı ticari bankalar da faizsiz bankacılık pencereleri (Islamic Windows) ile bu sektörde hizmet vermeye başlamışlardır. Bunlardan bazıları Citigroup, HSBC, Deutsche Bank, UBS, Radobank ve Standart Chartered Bank'dır.

2000'li yıllara gelindiğinde ise İslami bankalarda ürün çeşitliliğinin artması ve Müslüman ülkelerdeki biriken sermaye sayesinde İslami bankacılık modeli küresel finans sisteminden daha fazla pay almaya başlamıştır. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin New York eyaletinde 11 Eylülde gerçekleşen terör saldırıları sonrasında başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batı dünyasındaki Müslümanlara yönelik olumsuz tutum ve davranışlar, bu ülkelerde yatırım yapan bazı Müslümanların, paralarını Ortadoğu'daki İslami finans kurumlarına getirmelerine neden olmuştur (Akgündüz, 2009:42).

İslami bankacılık uygulamaları ile başlayan modern İslami finans, bankacılık harici finans uygulamaları ile büyümektedir. Bu uygulamalar içerisinde sermaye piyasalarında işlem gören sukuk ve İslami endeksler, sigortacılık alanında yapılan İslami sigortacılık (tekafül) modeli, fakirlikle mücadele ve finansal tabana yayılmayı amaçlayan İslami mikrofinans ürünleri bulunmaktadır (Özdemir, Arslan: 2017:13).

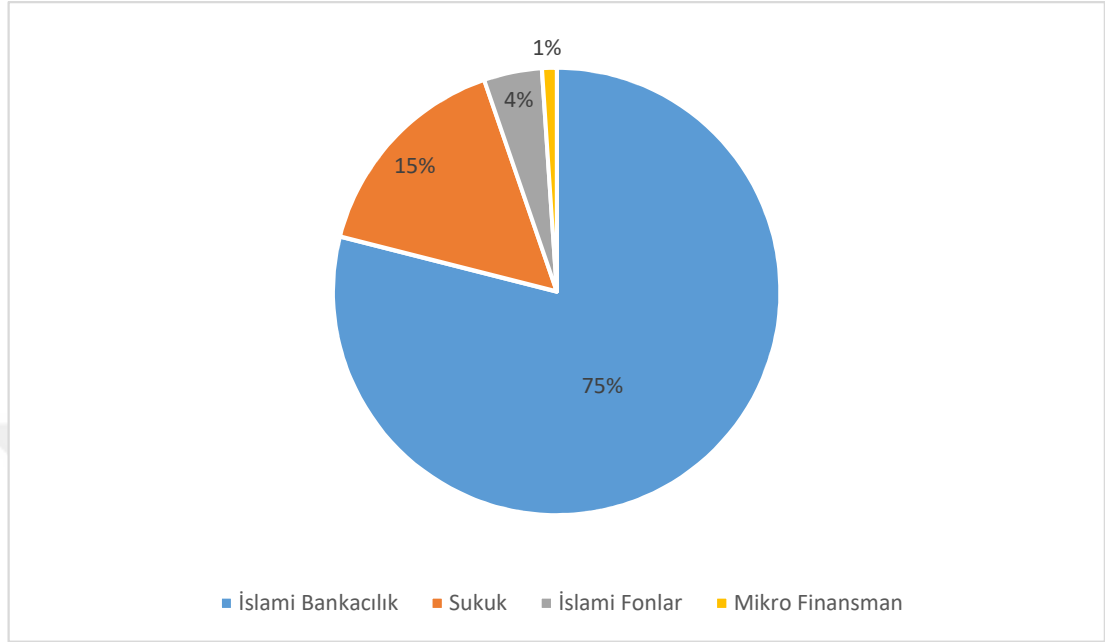
Grafik 1: Dünyada İslami Finans Sektörü Büyüklüğü (Milyar Dolar)

Kaynak: EDBIZ, GIFR 2018

2018 yılında yayınlanan Küresel İslami Finans Raporu'na göre küresel İslami finans sektörü 2017 yılında yıllık %6 büyüyerek 2,4 trilyon dolara ulaşmıştır. 2007-2017 yılları arasında İslami finans sektörü yıllık bileşik ortalama %15 büyümüş ve aynı büyüme hızını göstermesi durumunda 2020 yılında toplam tutarın 4,3 trilyon dolara ulaşması öngörülmektedir (EDBIZ, 2018:4).

Grafik 2: İslami Finansal Aktiflerin Dağılımı

Kaynak: EDBIZ, GIFR 2018

Grafik 3'te görüldüğü üzere İslami finans piyasasından en büyük payı %75 ile İslami bankacılık almaktadır. Bunu %15 ile sukuk takip etmektedir. Diğer İslami fonlar, tekafül ve mikro finansman gibi enstrümanlar ise kalan %10'u oluşturmaktadır.

Tablo 1'de ülkelerin İslami finans varlıklarının 2007-2016 dönemi büyüklükleri ve ortalama yıllık bileşik büyüme oranları gösterilmektedir. İlk üç sırayı İran, Malezya ve Suudi Arabistan alırken, Türkiye 81 milyar dolarlık varlık büyüklüğü ile tabloda 7. sırada yer almaktadır. Birleşik Krallık gibi Müslüman olmayan bir ülkenin 8. sırada yer alması ise dikkat çekicidir. Daha önce değinilen Müslüman olmayan ülkelerde faaliyet gösteren ticari bankaların İslami finans penceresi ile İslami bankacılık faaliyetleri yapmalarının etkisi bu tabloda görülmektedir.

Tablo 1: Seçilmiş Ülkelerde İslami Finansal Varlıkların Büyümesi (Milyar Dolar)

ÜLKELER	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ortalama Büyüme (2007-2019, Yüzde)
İran	235	293	369	406	413	416	480	530	544	560	10,1
Suudi Arabistan	92	128	161	177	205	215	270	339	371	401	17,8
Malezya	67	87	109	120	131	155	200	249	254	335	19,6
BAE	49	84	106	116	118	120	123	144	157	197	16,7
Kuveyt	63	68	85	94	95	103	105	107	115	121	7,5
Bahreyn	17	21	18	18	20	21	25	27	32	43	10,9
Katar	21	28	35	38	47	68	70	111	122	130	22,5
Türkiye	16	18	22	25	35	41	43	69	80	81	19,7
Birleşik Krallık	18	19	24	27	33	37	40	43	55	61	14,5
Endonezya	3	3	4	5	9	22	25	49	51	66	41,0
Bangladeş	6	8	9	10	13	17	19	21	26	31	20,0
Mısır	6	6	8	9	12	19	19	20	25	31	20,0
Sudan	5	7	9	10	11	14	15	16	21	24	19,0
Pakistan	6	5	6	7	12	13	13	16	18	23	16,1
Ürdün	3	5	6	6	11	13	13	14	17	19	22,8
Irak	-	4	5	5	9	12	12	13	23	25	25,7
Brunei Darü's Selam	3	3	4	4	8	10	10	12	18	21	24,1
Suriye	2	3	5	5	5	4	4	4	4	4	8,0
Diğer Ülkeler	27	32	51	57	170	331	327	200	210	120	18,0
Toplam	639	822	1.036	1.139	1.357	1.631	1.813	1.984	2.143	2.293	15,3

Kaynak: EDBIZ, GIFR 2017, s.46

2.2. İslami Finans Enstrümanları

İslami finans temel olarak, salt finansal anlamda bir faaliyet olmayıp bir ticaret faaliyetidir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, İslami finans kurumları tarafından yapılmakta olan finansman yöntemleri, genel olarak ortaklık yoluyla yapılan finansman sağlama yöntemleridir (Ahmad, 2013).

Grafik 3'te de görüleceği üzere, dünya genelinde İslami finansın %75'ini İslami bankacılık oluştururken, Sukuk %15, İslami fonlar %4, Mikro finansman %1 ve Tekafül de %1 ile İslami finans sisteminden pay almaktadır. Dünya çapında %75'lik payıyla İslami finans deyince akla ilk gelen enstrümanın İslami bankacılık olması ve Türkiye'de de durumun çok da farklı olmaması nedeniyle biz de çalışmamızın konusu olan "Türkiye'de İslami finans okuryazarlığı'nı İslami bankacılık (Türkiye'deki kullanımıyla katılım bankacılığı) üzerinden yapacağız. Bu nedenle İslami finans araçlarından Katılım Bankacılığı üzerine yoğunlaşarak çalışmamıza devam edeceğiz.

2.2.1. Katılım Bankacılığı

Mensuplarının hayatının her safhasını, bazen emredici bir nitelikte, bazen tavsiye niteliğinde kurallar koyarak düzenleyen İslam dini; faizi de tarif ederek ticarettten ayırmış ve yasaklamıştır. İşte bu yasak nedeniyle dini temele oturtulmuş olan Katılım Bankaları, bankacılık faaliyetlerini faizsiz bir şekilde yapmayı prensip olarak kabul etmiş ve bu hususta hassasiyet gösteren insanlara hizmet sunmaya başlamışlardır (Battal, 1993:365).

2.2.2. Katılım Bankalarının Tanımı

Katılım Bankaları, kendi öz sermayesine ek olarak yurt dışında ve yurt içinde özel cari hesaplar ve kar-zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren ve toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle, her türlü zirai, ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin finansmanında, ortak yatırımlarda, yurt dışı teminat mektubu verilmesinde, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temin edilip, firmalara

taksitle satılması veya kiraya verilmesi gibi hususlarda kullandırabilen mali kuruluşlardır.⁵

2.2.3. Katılım Bankalarının Tarihçesi

Faizsiz bankacılığın temellerinin M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil'de yaşayan Hammurabi'ye kadar gittiği belirtilmekte ve eski Babil'de banka hizmeti veren dini yapıların faizsiz yatırımın ilk örneklerini sunması şeklinde yorumlanmaktadır. Babil yapılan bu uygulamalar neticesinde tapınakların ilk bankalar, din adamlarının da ilk bankacılar olduğu söylenmektedir (Cihangir, 1986:110-111). Faiz sistemi dinler tarafından ve toplumdaki ahlaki tutumlar nedeniyle zaman içerisinde kısmen veya tamamen yasaklanmış, bunun neticesinde kullanımı dönem içerisinde dalgalanma göstererek azalmakta veya çoğalmakla birlikte faiz alışverişi devam etmiştir. Faizli sözleşmeler 14. Yüzyıldan itibaren bu alanda organize olmuş kuruluşlar ve dönemin soylu aileleri tarafından yapılmaya başlanmıştır. 18. Yüzyıldan itibaren ise kurumsal ve modern bankacılık sistemi bütün dünyaya yayılmıştır. Faizli sistem ile çalışan bu bankacılık sisteminin İslam ülkelerinde de yaygınlaşması, Müslüman düşünürlerin kafasında tasarruflarını değerlendirirken veya günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılarken İslam dininin yasakladığı faiz sistemini uygulayan bankalar yerine; yine tasarruflarını değerlendirebilecekleri ve günlük hayattaki finansal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ancak bunları yaparken de faizsizlik ilkesi çerçevesinde faaliyet gösteren bankaların kurulması fikri oluşmaya başlamıştır (Battal, 1999).

Faizsiz bankacılık faaliyetlerinin oldukça eski zamanlarda başlamasına rağmen, günümüzdeki modern şekliyle faizsiz bankacılık sisteminin fikir anlamında ortaya çıkması 1950'li yıllardan sonraya dayanmaktadır. Özellikle Pakistanlı düşünce adamlarının başlattığı faizsiz bankacılık alanındaki ilk araştırma, ekonomi alanında uzman olan Muhammed Uzair tarafından 1955 yılında yapılmıştır (Başaran, 2003:4).

Faizsiz sistem ile çalışan ilk banka, 1963 yılında Mısır'da Mit Ghambır Tasarruf Bankası'nın hizmet vermeye başlaması ile fiili olarak çalışmalarına başlamıştır (Yüce, 2003:153).

---

⁵ Özel Finans Kurumlarının Kurulmasına ilişkin 16/12/1998 ve 83/7506 Sayılı Kararname

1972 yılında Kahire’de çalışmalarına başlayan Nasser Soical Bank, modern anlamda kurulan ilk faizsiz bankadır. Ticari kazanç yerine sosyal yardım anlayışı ile hizmet veren bu banka, hastalık, evlenme, ölüm gibi sebeplerle zorunlu olarak harcama yapma ihtiyacı olan, ancak buna finansal anlamda gücü yetmeyen düşük gelirli ya da hiç geliri olmayan kişilere faizsiz kredi sağlamak amacıyla kamu otoritesi tarafından yönetilmekteydi. Bu özelliği nedeniyle Nasser Social Bank, bankacılık ve kredi kanunu kapsamında değerlendirilmemiştir (Polatkan, 1998:98-100).

2.2.4. Katılım Bankalarını Ortaya Çıkaran Nedenler

Ekonomik hayatın çeşitlenmesi, bağımlılıkların ve ihtiyaçların artması neticesinde piyasalarda yaşanan gelişmeler, ülkeleri farklı finansal enstrümanlar geliştirmeye ve geliştirilen bu finansal enstrümanları farklı kitlelere sunmaya itmiştir. Önce İslam ülkelerinde başlayan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan katılım bankalarının da oluşmasında birçok sebep bulunmaktadır. Katılım bankalarının ortaya çıkış nedenlerini; dini nedenler, ekonomik nedenler ve sosyal nedenler olarak üç grupta incelemek mümkündür.

2.2.4.1. Dini Nedenler

İslam dininin faize karşı koyduğu yasak nedeniyle faizsiz bankacılık fikri ortaya atılmış ve uygulanmaya başlanmıştır. İslam, yapısı ve nedenine bakmaksızın temel iktisadın ana faktörlerinden biri olan borçlanmadaki faizi yasaklamıştır. İslam dininin Kur’an-ı Kerim ve hadisler gibi referans kaynaklarının faizi haram olarak belirtmesi ve faizin haram olduğuna inanan ve faizli işlemler yapmak istemeyen insanların, piyasada işlem görmeyen atıl fonlarını değerlendirmek istemesi faizsiz sistemle çalışan bankacılığın doğmasına yol açmıştır.

2.2.4.2. Ekonomik Nedenler

Katılım bankalarının doğmasına neden olan ekonomik nedenlerin en önemlisi, OPEC’e bağlı ülkelerin 1970’li yıllarda petrol fiyatlarına yaptığı zamlar nedeniyle artış gösteren petrol gelirlerinin büyük tasarruflara neden olması ve oluşan bu tasarrufların tekrar ekonomi içerisinde kullanılmak istenmesidir (Budur, 2003:5).

1970’li yıllarda Ortadoğu’da yaşanan siyasi gerilimler, OPEC ülkelerinin petrol arzını azaltıp fiyatlara zam yapması ile bu ülkelerde petrol gelirleri çok büyük artışlar göstermiştir. Ancak bu gelirler OPEC ülkelerinin ve bu coğrafyada bulunan

diğer ülkelerin kalkınmışlıklarına ve gelişmesine katkı sağlamamış, tasarruf olarak Avrupa ülkelerine veya Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmiştir. Ayrıca bu ülkelerde gelir dağılımında adaletsizlikler oluşmuş ve bu durum İslam ülkelerini farklı bir çözüm arayışına yönlendirmiştir. Bunun dışında doğal kaynakları ve insan kaynağı olan ancak yeterli sermayeleri olmadıkları için bu kaynakları değerlendirmeyen geri kalmış ve gelişmekte olan İslam ülkeleri de bulunmaktadır. Petrol zengini İslam ülkeleri ile sermaye ihtiyacı olan İslam ülkeleri arasında yapılacak bir ortak çalışmanın hem taraflar için hem de buldukları coğrafya için olumlu sonuçlar doğurabileceği düşüncesi de faizsiz bankacılık fikrinin doğuşunda önemli etken olmuştur (Türkmenoğlu, 2007:16).

Günümüz dünyasında ülkeler ekonomik ve kalkınmışlık açısından incelendiğinde, İslam ülkelerinin ya az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Geleceğe yönelik kısa ve uzun vadeli planlar yapan ülkeler kalkınmışlık seviyelerini artırmak için, içerisinde buldukları şartları iyileştirip, yabancı kaynakları ülke içerisine çekerek, yatırımların finansmanı açısından kendilerine kaynak sağlayabilmektedirler. (Uçar, 1993:22-23).

2.2.4.3. Sosyal Nedenler

Bir toplumda sosyal barışın var olabilmesi için gelir dağılımının dengeli ve adil olması gerekmektedir. Yani zengin ile fakir arasındaki gelir farkı kapatılmalı ve fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Toplum oluştururan bireylerin ekonomik durumları birbirinden farklılık gösterir. Ülkeler, bireyler arasındaki ekonomik farklılığı ne kadar azaltır ise toplumdaki sosyal barışı o kadar rahat tesis edebilir (Doğan, 2018:19).

Faiz, sermayenin küçük bir azınlık elinde toplanmasına neden olarak bireyler arasındaki gelir dengesizliğini artırır, sosyal dengeyi bozarak fırsat eşitliğini ortadan kaldırır ve sosyal dayanışma ve iş birliğini engeller. Faizsiz sistemde çalışan bankalar da, sermayeye sahip olan kişi ve ailelerin faiz sayesinde hem çok çalışmadan hem de riske girmeden gelirlerini katlamalarını engelleyen önemli bir kurum olarak kendini göstermektedir

2.3. Türkiye'de Katılım Bankacılığı

1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 1984'te İslam Kalkınma Bankası'ndaki sermaye

payını arttırarak bu kuruluşun en büyük ortaklarından biri olmuş ve İKB Yönetim Kurulunda sürekli üye bulundurma imtiyazını elde etmiştir. Böylece Türkiye, kuruluşu üye 56 İslam ülkesi arasında iktisadi işbirliği programlarının düzenlenmesinde, dış ticaret oranının yükseltilmesinde, altyapı projelerini finanse edilmesinde, özel sektörün teşvik edilmesinde, proje üretme kapasitelerinin artırılması için teknik desteklerde bulunulmasında ve çeşitli finansman tekniklerinin geliştirilmesinde önemli rol oynayan, dünyanın önde gelen finans kuruluşlarından biri olarak bilinen İslam Kalkınma Bankası bünyesindeki etkinliğini arttırma imkânı elde etmiştir. İslam Kalkınma Bankası'nın dışında, tasarruflarını faizsiz bir sistemde değerlendirmek isteyen bireylere, küçük ve orta büyüklükteki işletmelere hizmet vermek amacıyla 1975 yılında Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) kurulmuş ve faaliyetlerini 1978 yılına kadar devam ettirmiştir. Bu kuruluşlar Türkiye'ye önemli tecrübeler kazandırmış ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Sistemi'ni başlatacak ön adımlar atılmaya başlanmıştır (Canbaz, 2012:167).

Türkiye'de ilk faizsiz sistemle hizmet veren bankalar olan Özel Finans Kurumları (ÖFK) 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile düzenlenmiş, faaliyetlerine ilişkin esaslar ise 25.02.1984 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

1983 yılında kurulmasına izin verilen ÖFK'lar, 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmesi ve 2001 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklikle 4672 sayılı kanuna tabi olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Daha sonra 2005 yılında kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile ÖFK'lar, Katılım Bankası ismini almıştır. Katılım Bankalarının adındaki "katılım" kelimesi, faaliyetlerini sürdüren bankacılık çeşidinin yaptığı işlemler neticesinde kâr ve zarara katılma ilkesine dayalı olarak çalışan bir bankacılık modeli olduğunu göstermektedir (Coşkun, 2008:24).

Katılım bankası, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla müşterilerinden fon toplamak ve topladığı bu fonlar ile kredi kullandırmak esasına dayalı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu olan bu özellikteki kuruluşlara denir (BK, Mad.3).

Katılım bankaları, nominal işlemler üzerinden kâr ya da zarar üretmeyen, ama ticaret ve üretim faaliyetleri gibi reel ekonomik faaliyetlere finansman sağlayan veya

bu faaliyetleri doğrudan bir şekilde gerçekleştiren ve yapmış olduğu bu faaliyetler sonucunda meydana gelen kârı veya zararı daha önce anlaşılan oran üzerinden müşterileri ile paylaşan kurumlardır. Sadece fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri değil, aynı zamanda konvansiyonel bankaların da yaptığı ve faizli işlemlerle alakası olmayan diğer bankacılık hizmetleri de katılım bankaları tarafından müşterilerine hizmet olarak verilmektedir (Tunç, 2010:113).

Katılım bankaları, faizsiz bankacılık modelini temel alarak, kâra ve zarara katılım esasına göre fon fazlası olanlardan fona ihtiyaç duyanlara doğru finansal aracılık hizmeti vermek üzere tasarlanmış kurumlardır. Bu kurumlara olan ihtiyaç en temelde İslam dini tarafından yasaklanmış faizli işlemlerden sakınmak isteyen tasarruf sahiplerinin taleplerini karşılamak üzere ortaya çıkmıştır (Dinç, 2015:67).

Katılım bankacılığı sistemi faizsiz esaslar üzerine kurulduğundan, ne tasarruf sahiplerinden toplanan fonlara ne de müşterilerine kullandırılan fonların neticesinde, dönem sonu için faiz kapsamında bir kâr veya zarar yazamaz. Katılım bankası kendine ait sermayesini (öz kaynaklarını) ve tasarruf sahiplerinden topladığı fonları ticaret veya yatırım faaliyetleri çerçevesinde işletmesi sonucu meydana gelen kârı veya zararı, müşterileri ile daha önce belirlenen oranlar üzerinden paylaşır. (Tunç, 2010:114).

Katılım bankalarının varlık sebebi ve altın kuralı 'Faizsizlik Prensibi'dir. Bu prensibin özü de;

- Fon toplarken tasarruf sahiplerine sabit bir getiri taahhüt etmemek,
- Fon kullandırırken fonu kullanan kişilere nakit olarak kredi vermeyip, malı peşin alıp vadeli satmak veya müşterileri ile ortaklık yapmak,
- İşlem yaptığı bütün bankacılık hizmetlerinde faizin her çeşidinden kesinlikle kaçınmak ve sonucunda faiz oluşacak işlem yapmamaktır.

Katılım bankacılığının felsefesi, Kur'an-ı Kerim ve sünneti referans alan İslam iktisadı üzerine inşa edilmiş bir felsefedir. Bu temel felsefe, üzerine inşa edildiği İslam iktisadında olduğu gibi insanı ve insan kalmayı önceler. Hayatı ahlaki temelde yeniden ihya, inşa ve imar etmeyi hedefine koyar. Esas olan insan ve onun fitratından gelen özelliklerinin korunması, ona değer verilmesi ve finansal ihtiyaçlarının İslâm dininin emrettiği çerçevede giderilmesidir (Albaraka, 2017:8).

2.3.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankacılığı modelinde, cari hesaplar ve katılım hesapları olarak adlandırılan iki çeşit fon toplama modeli vardır.

2.3.1.1. Cari Hesaplar

Gerçek veya tüzel kişiler tarafından açılabilen, hesap sahibinin istediği zaman kısmen veya tamamen parasını geri çekebildiği, karşılığında banka tarafından hesap sahibine herhangi bir kâr veya zarar yansıtmadığı hesaplardır. Ancak bankanın belirlediği bazı durumlarda hizmet bedeli adı altında müşterilerinden belli bir ücret alınabilir.

2.3.1.2. Katılma Hesapları

Gerçek veya tüzel kişiler tarafından açılabilen, banka tarafından katılımcıya herhangi bir getiri taahhüdü verilmeyen hesaplardır. Hesap sahibi kişi, vade sonunda ne kadar kâr payı alacağı hakkında bilgi sahibi değildir. Hatta sistem gereği zarara da katılacağından anaparasını kısmen veya tamamen kaybetme ihtimali de vardır. Ancak hesap sahibi, vade sonunda hangi oranda kâra veya zarara katılacağını, katılım hesabı açıldığında bilir.

Katılma hesapları “Birim Hesap Değeri” adı verilen bir hesaplama şekliyle hesaplanır. Birim hesap değeri ise “Birim Değeri” ve “Hesap Değeri” nin çarpımında elde edilir. Hesap sonucunda kâr oluşmuş ise önce kanunun belirlediği oranda stopaj vergi kesintisi yapılır ve kalan tutar ilgili hesaplara kâr payı olarak yansıtılır. Hesap sahibi oluşan bu kâr payını başlangıçta anlaşılan vade sonunda çekebileceği gibi, tekrar yeni bir vade ile katılma hesabına devam edebilir (Özsoy, 2012:62).

Birim Hesap Değeri; katılma hesabının cari değerini belirleyen ve katılma hesabı sahibinin üzerinde hak iddia edebileceği tutarı ifade eder.

Katılım hesapları Türk Lirası, Amerikan Doları ve Avrupa Para Birimi (Avro) üzerinden açılacağı gibi altın üzerinden de açılabilir.

2.3.2. Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Yöntemleri

Bankacılık kanunu kapsamında çalışan katılım bankalarının faaliyetleri kanunda belirtilen işlemler ile sınırlandırılmıştır. Faizsizlik prensibi çerçevesinde çalışan bu bankalar 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında aşağıda sayılan yöntemlerle kredi kullandırımı yaparlar (BK, Mad. 48).

2.3.2.1. Kurumsal Finansman Desteği

Banka ile fonu kullanacak işletme arasında imzalanacak s3zleşme kapsamında, işletmenin ihtiyaç duyduğu her t3rl3 emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya 3denmesi koşuluyla fon kullanan işletmenin katılım bankasına borçlandırılması işlemidir. Kurumsal finansman desteği kapsamında kullanılacak fonlar için alım satımı g3steren belgenin bir 3rneği, mevzuat gereği katılım bankası tarafından muhafaza edilmelidir.

Katılım bankaları bu kullandırım şeklinde maliyet + k3r y3ntemi ile çalışırlar. M3şterinin ihtiyaç duyduğu mal ya da hizmet satıcıdan peşin olarak satın alınır ve 3zerine banka tarafından belirlenen oran 3zerinde k3r eklenerek m3şteriye satışı gerçekleştirilir. Burada 3deme konvansiyonel bankalardan farklı olarak m3şterinin hesabına değil, satıcının hesabına yapılmaktadır. G3n3m3zde katılım bankaları tarafından kullanılan fonların b3y3k bir çoğunluğu bu y3ntemle yapılmaktadır.

2.3.2.2. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel ihtiyaçlar çerçevesinde, gerçek kişi alıcıların satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından doğrudan satıcıya 3denmesi şartıyla alıcının katılım bankasına borçlandırılması işlemidir. Kurumsal finansman desteği işleminde olduğu gibi bireysel finansman desteği kapsamında kullanılacak fonlar için de alım satımı g3steren belgenin bir 3rneği, mevzuat gereği katılım bankası tarafından muhafaza edilmelidir. Bu finansman t3r3nde; araç kredisi, konut-işyeri kredisi, yarı dayanıklı ve dayanıklı mallar için t3keticici kredisi (beyaz eşya, mobilya, bilgisayar, televizyon, klima vb.), arsa kredisi ve eğitim kredisi şeklinde finansman araçları kullanılır.

2.3.2.3. K3r-Zarar Ortaklığı Yatırımı

Katılım bankalarınca gerçek veya t3zel kişilerin yapacağı ve 3nceden belirlenmiş faaliyetler sonucunda oluşacak ve yine 3nceden belirlenmiş oranlar 3zerinden k3r ve zarara katılmak şartıyla bu kişilere fon kullandırılması işlemidir. K3r-zarar ortaklığı yatırımı kapsamında fon kullandırmak için, fonu kullanacak olan gerçek ve t3zel kişilerle "Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım S3zleşmesi" d3zenlenir. Ayrıca 'K3r-Zarar Ortaklığı Yatırım S3zleşmesi'nde, bankaların alacağı teminatlar da açıkça g3sterilir.

2.3.2.4. Finansal Kiralama

Taşınır ve taşınmaz malların 10/06/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununun ilgili hükümleri çerçevesinde, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir. (BDDK, Mad.19).

Finansal kiralama işleminde, müşteri tarafından kullanılmak istenen taşınır veya taşınmaz mal banka tarafından satın alınıp, mülkiyeti bankada kullanım hakkı müşteride olmak üzere müşteriye belirli bir süre üzerinden kiralanır. Kiralama süresi boyunca müşteri bankaya kira ödemesi yapar ve süre sonunca kullanılan mal banka tarafından müşteriye cüzi bir ücret karşılığında devredilir. Kanun gereği finansal kiralama işlemini sadece katılım bankaları ile yatırım ve kalkınma bankaları kendi bünyelerinde yapabilirken, konvansiyonel bankalar finansal kiralama şirketi kurmak şartıyla finansal kiralama işlemlerinde bulunabilirler.

2.3.2.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Dış ticaret ve kambiyo mevzuatı kapsamında, Katılım Bankası ile fon kullanan müşteri arasında düzenlenecek bir sözleşme dâhilinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullanılması işlemidir.

2.3.2.6. Ortak Yatırımlar

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda belirtilen kredi sınırlamalarına riayet etmek şartıyla, gelişme potansiyeli olan ve sermaye ihtiyacı bulunan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında akdedilecek sözleşme maddeleri çerçevesinde sahip olunacak ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz edilerek satılması şartıyla, katılım bankalarının iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılınması işlemidir. Sermayesine iştirak edilen şirketin yönetilmesi konusu başta olmak üzere tarafların hak ve yükümlülükleri ile sermayenin halka arz edilmesi sürecinde yapılacakların bu sözleşmelerde bulunması ilerde oluşacak anlaşmazlıkları önlemek açısından zorunludur.

2.4. İslami Finans Okuryazarlığının Tanımı

Finansal okuryazarlık kavramı birçok araştırmaya konu olmuş ve finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesi için farklı araştırmacılar tarafından farklı ölçekler geliştirilmiştir. Ancak İslami bakış açısı ile geliştirilmiş, İslami finansal ürün ve hizmetler hakkındaki bilgi seviyesini ölçmek amacıyla bir ölçek henüz

geliştirilmemiştir (Hidajat ve Hamdani, 2015). Bu nedenle literatürde tam olarak yapılmış bir tanımdan bahsetmek de mümkün değildir. Ancak, İslam iktisadının tanımı yapılarak, İslami finans okuryazarlığı üzerine yorumlar yapılabilir. Şimdiye kadar yapılmış İslam iktisadı tanımlarından bazıları şu şekildedir;

İslam iktisadı, İslami değerlerden esinlenen toplumun iktisadi sorunlarını inceleyen bir ilimdir (Mannan, 1973:15).

İslam iktisadı ile kastedilen, İslam dininin ekonomik faaliyet ve müesseseleridir (Armağan, 1996:10).

İslam iktisadı, iktisadi konularda İslami prensipleri anlatmaktır (Ahmed, 1975:9).

İslam iktisadı, iktisadi meselelere İslami açıdan yaklaşmanın genel adıdır (Orman, 2014:29).

İslam ekonomisi denildiğinde, ister İslam hukukunun uygulandığı bir ülke olsun, isterse farklı bir hukuk sisteminin geçerli olduğu ülke olsun, ekonomik aktivitelerde ve davranışlarda İslami prensiplerin ve adalet anlayışının gözetildiği ekonomik düzen anlaşılır (Mırakhor, 1995:11).

İslam iktisadı, İslam'ın getirdiği varlık, bilgi ve değerler, anlayış ve sistemine dayalı, bu çerçevede oluşan ve işleyen iktisat bilimi ve iktisadi hayattır (Karaman, 2017:25).

İslam iktisadı, İslam ahlakı içinde iktisadi kalkınma, gelirin adil bir şekilde dağıtılması, sosyal adaletin gerçekleşmesi ve ferdi hürriyetin sağlanmasıdır (Özsoy, 1987:25).

İslam iktisadı, İslam'ın temel esaslarının gerçekleştirildiği ekonomik düzendir (En-Neccar, 1973:42).

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere İslam iktisadı, İslam esaslarının günlük ekonomik yaşantımızda uygulanmasından ibarettir. Buradan hareket ederek, İslam iktisadının daha iyi anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için temel esasları açıklamakta fayda vardır.

2.4.1. İslam İktisadının Temel Esasları

İslam iktisadında, konvansiyonel finanstan farklı olarak faiz (riba) meşru değildir, belirsizliğe karşı (garar) önlemler alınmıştır ve Kur'an-ı Kerim'de meşru

görülmeyen ürünlerin ticareti yapılmaz. İslam iktisadı varlığa dayalı ve risk paylaşımçı bir ekonomidir. İslam iktisadının temel esasları şunlardır:

- **Faizsizlik İlkesi:** İslam dininin ekonomiye bakış açısındaki ilkelerin başında faiz yasağı gelir. Kur'an- Kerim'de alış veriş helal, faizin haram kılınmıştır.⁶ Faiz ise gelir getirici borç işlemidir (Bayındır, 2015:237-238). İslami iktisat parayı bağımsız bir meta olarak değil, ancak değişim amacıyla kullanılan bir mübadele aracı veya üretimi gerçekleştirmek için bir araç olarak algılanan bir piyasa teorisini benimser. Yani para, ticari işlemlerde kullanılan bir araçtır. Kâr, sermaye ve emeğin üzerine risk üstlenilerek gerçekleştirilen ticaret sonucunda oluşur. Kâr, helal olan alış-verişin sonucu, faiz ise İslam'da meşru görülmeyen batıl iktisadi işlemin sonucudur. Bu nedenle İslam iktisadı, faizsizlik prensibi ile çalışmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de faizin haram olduğunu belirten ayetler şunlardır:

“İnsanların malları içinde artsın diye faize verdiği şey Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını gözeterek verdiğiniz zekata gelince, işte onlar kat kat artıranlardandır” (Rum Suresi: 30:39).

“Ey iman edenler! Ribayı kat kat artırılmış olarak yemeyin. Allah'tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz” (Ali İmran Suresi: 3:130).

“.. ve men edildikleri halde faizi almaları ve haksız yollarla insanların mallarını yemeleri yüzünden, onların (Yahudilerin) küfre sapanlarına korkunç bir azap hazırladık” (Nisa Suresi: 4:161).

“Allah faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir” (Bakara Suresi: 2:276).

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun, faizden kalan alacaklarınızı terk edin. Eğer inanmış kişilerseniz böyle yaparsınız” (Bakara Suresi: 2:278).

---

⁶ Bakara Suresi 275. Ayet: “Allah alım-satımı helal, faizli işlemi haram kılmıştır. Kim faizciliğe dönerse onlar cehennemliktir.”

- **Karşılıklı Rızaya Dayalı Ticaret İlkesi:** Kur'an-ı Kerim'de varlıkların batıl yollarla değil ancak karşılıklı rızaya dayalı ticaretle transfer edilmesinin gerekliliği vurgulanır.⁷ Ayet, iktisadi olarak katma değer üretmeden yapılan işlemleri uygun görmeyip bu tür batıl işlemlerden uzak durulmasını buyurmaktadır. Toplumların iktisadi faaliyetleri mal ve hizmete dayalı ticaret şeklinde olmalıdır. Bir işlemin ticaret olarak kabul edilebilmesi için ortada mal veya hizmetin var olması ve bunun bir taraftan diğer tarafa transfer edilebilmesi gerekmektedir (Bayındır, 2015:21).
- **Belirsizlikten (Garar) Kaçınma İlkesi:** Garar; sözleşmede sonuç bilinmezliği şeklinde tanımlanır. Tam belirsizliği, aşırı riski ifade etmek için kullanıldığı gibi taraflardan biri için malum, diğeri için meçhul unsurları içeren durumlar için de kullanılır. Bir ticari işlemde mal, bedel veya vadedeki bilinmezliğin söz konusu olduğu anlaşmalarda garar ortaya çıkar. Ana karnında henüz doğmamış bir hayvanın satışı veya filizlenmemiş bir mahsulün satışı garar kapsamında yapılan satışlardır.
- **Haram Mal ve Sektörden Kaçınma İlkesi:** Leş, akmiş kan, domuz eti ve içkinin haram olduğu Kur'an-ı Kerim'de açıkça vurgulanmaktadır. Bu varlıkların yenmesi ve içilmesi haram olduğu gibi ticarete konu edilmesi de haramdır. Bu tür mallardan elde edilen gelirler helal nitelikli olsa bile elde edilmiş yöntemi nedeniyle haramdır (Bayındır, 2015:37).

İslam iktisadı tanımlarından ve İslam iktisadının temel ilkelerinden yola çıkarak İslami finans okuryazarlığı konusunda şu tanımlama yapılabilir;

İslami finans okuryazarlığı, bireyin finans konularında bilgi temelli kararlar almasının yanı sıra, İslam dininin emir ve yasaklarını vereceği bu kararlar üzerinde yorumlayabilme ve bu doğrultuda hareket edebilme ve karar verebilme yeteneğidir. Yani, iktisadi hayatı salt iktisat bilgisi ile değil, aynı zamanda İslami bir perspektifle de inceleyebilme halidir.

---

⁷ Nisa Suresi 29. Ayet: "Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helak etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.

2.5. İslami Finans Okuryazarlığın Amacı ve Önemi

Hz. Ömer pazarları düzenli olarak denetler, tüccarlara gerekli uyarılarda bulunur ve hak edenleri kırbaça cezalandırırdı. Ayrıca Kur'an'dan ayetler okuyarak alıcı ve satıcıları ikaz eder, çeşitli anlaşmazlıkları hükme bağlardı. Mutat denetimleri esnasında özellikle acemler olmak üzere tüccarlara yönelttiği uyarılar arasında "Bizim pazarlarımızla ilgili hükümleri bilmeyenler ticaret yapamaz. Aksi takdirde ister istemez faiz yer." şeklinde sözleri vardır (Kallek, 2015:134). Bu vaka, İslam dininin ticaret konusundaki hükümlerini bilmeyenlerin, istemeden veya farkında olmadan bile faize bulaşabileceklerini gösterip, İslami finans okuryazarlığının temelini ve ilk örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Ekonomi biliminin her zaman ve mekân için geçerli olan yasaları vardır. Mesela, azalan marjinal fayda kuralı, arz ve talep yasası, değişken ve sabit maliyetler ve optimum maliyet noktası bunlardandır. Fakat gerçek hayatta asıl belirleyici olan bizzat insani tutum ve davranışlardır. Üstelik her zaman ve mekânda geçerli olan yasaların da hangi noktada dengeye geleceği veya işlemeye başlayacağı da kişiden kişiye, milletten millete değişir. Ancak, İslam iktisadı düşünüldüğünde insanın bu dünyadaki görevi, ekonomi içerisindeki rolü, maddeye karşı bakış açısı, helal ve haram bilinci, mülkiyet hakkı, adil bir ekonomik düzen, yardımlaşma ve fırsat eşitliği gibi konularda kendine has ilkeleri olduğu görülür. Buradan İslam iktisadının sadece İslam ekonomisinin hüküm sürdüğü ülkelerde işleyebileceği sonucu çıkartılmamalıdır. İslam iktisadının kapsayıcı doğası gereği, dünyadaki tüm toplumlara uygulanabilir özelliktedir. Yani, İslam iktisadı evrensel niteliktedir. İslami finans okuryazarı olabilen birey, konvansiyonel iktisadın içerisinde dahi, İslami bir anlayışla yorum yapabilmektedir.

Faizi kabul etmeyen ekonomi modelini diğer ekonomik modellerden ayıran unsur, İslam'ın insana ve hayata bakışında gizlidir. Bu nedenle İslam iktisadının anlaşılması, İslam'ın hayata, ekonomiye ve sosyal yapıya bakışının bilinmesi gerekir. "İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır"⁸ temel anlayışı esasında insanın ekonomik davranışlarının da genel çerçevesini ortaya koymaktadır. İslam dininde insanın nasıl tüketeceğini, kazancından nasıl harcaması gerektiği, üretimini, tasarruf

---

⁸ Buhari, Megazi, 35

etmesini düzenleyen ve sınırlayan kurallar vardır ve insan bu kurallara göre hareket eder. Bunun yanında günlük yaşantısı içerisinde topluma karşı olduğu gibi bulunduğu çevreye karşı da duyarlı ve saygılıdır.

İslam ne hayat düşmanı din ve felsefeler gibi hayatı, ekonomik düzeni, istihlal⁹ ve istihlak¹⁰ planlarını felce uğratar, ne de materyalist doktrin ve dünya görüşleri gibi, insanı ekonomik eşya ve makine durumuna indirir. Hayatı sıkıştıran, bölen, parçalayan bir sistem getirmez. Hayata düzen ve anlam veren bir ruh ve planla gelir (Karakoç, 2009:28).

İslam, ihtiyaç odaklı yaklaşımlar üzerinde durur ve tüm bireylerin temel ihtiyaçlarının giderildiği bir toplum oluşturmayı hedefler. İslam öğretisinin üzerinde durduğu temel konular; ahlaki mükemmellik, manevi mutluluk, adaletin tesisi ve servetin eşit olarak bölüşüldüğü adil bir toplum oluşturmak gibi mevzulardır. İslam'ın ekonomiye fark yaratan katkısı, özgürlüğü sorumlulukla ve verimi adaletle entegre etmesidir (Mevdudi, 2016:30). Konvansiyonel iktisat anlayışı, insanların istekleri ve arzuları karşılandıkça refahlarının artacağını savunurken, İslam dini bu anlayışı reddeder. İslam, insanları meşru ihtiyaçlarını karşılama, yararsız arzularını ise bastırmaları konusunda teşvik eder. İslam dini üzerine yaşayan birey için amaç sadece dünyalık kazanmak değil, insanın ebedi saadeti olan ahireti de kazanmaktır. Bunun için de Allah'ın rızasına nail olma amaçlanmaktadır. Böylece inancın iktisadi boyuta etkisi dile getirilmiş olur.

Servet, insanın maddi ve manevi alanlarda sorumluluğunu gerçekleştirmek için kullandığı araçtır. İslam düşünürleri iktisat süjesi olarak insanı maddi yönlerinin yanında, manevi tarafa ağırlık vererek ele almışlardır (Esen, 2015:11).

İslami ekonomi sisteminin ayırt edici özelliği, rehber ilkeler üzerine kurulu olmasıdır ve bu ilkeler bireyler arasında ilkeleri eşit bölüşülen tüm ekonomik faaliyetleri helal sayarken, birinin kazancının bir diğersinin kaybına sebep olacağı üretim faaliyetlerini ve bu yolla kazanılan serveti ise haram sayar. (Mevdudi, 2016:138).

---

⁹ Üretim

¹⁰ Tüketim

İslam ekonomisinin temel ilkesi, paranın belirli toplumsal kitle içerisinde özgürce dolaşımında olmasıdır. İslam, servetin birkaç elde toplanarak, paranın belirli toplumsal kitle içerisinde devri daim etmesinin engellenmesine şiddetle karşı çıkar. Ayrıca devlet kaynaklarının zenginler tarafından tekel altına alınmasına izin vermez, paranın akışı fakirden zengine değil, zenginden fakire doğru olmalıdır (Mevdudi, 2016:211).

İslam iktisadı, sadece bireysel anlamda değil, toplumsal olarak da çeşitli iktisadi sorunları anlamayı, bu duruma neden olan etmenleri belirlemeyi ve bu sorunlar için tedavi önerileri getirmeyi amaçlar. Örneğin; orantısız gelir dağılımı iktisadi bir meseledir ve toplumun refahını olumsuz yönde etkilemektedir. İslam iktisadı bu durumu düzeltilmesi gereken bir iktisadi sorun olarak görmektedir.

Konvansiyonel iktisadi sistemde iktisatçılar verimlilik oranını yükseltmek için şirketlerin arasında acımasız ve kıyasıya bir rekabet olmasını ideal bir yöntem olarak görürken, İslam dini insanlar arasında birlikte hareket etme ruhunu aşılır. Önemli olan ne kadar tüketim yapıldığı değil, helal ve haram sınırlarına riayet edilerek tüketimin nasıl yapıldığıdır. İslam iktisadı olarak sunulan şey aslında üretim, dağıtım, fiyat ve sair unsurların ahlaklı bir şekilde düzenlenmesi ve yapılmasıdır (Rahman, 2007:1-2). Yani ana akım iktisat refahı isteklerimizin tatmin edilmesi olarak ifade ederken, İslam iktisadı refahın ihtiyaçlarımızın karşılanması ile elde edileceğini belirtir. Esas olan sürekli var olan ve şekil değiştiren isteklerin tatmin edilmesi değil, ihtiyaçların karşılanmasıdır.

Kapitalizme göre mülkiyet, mutlak anlamda tek bir kişiye aittir. Bir eşyayı, bir tabiat parçasını, bir malı ele geçiren insan, bir nevi o eşyanın tanrısıdır. Komünizmde ise insan tek başına bir birim değildir. Sadece bir birimin bir unsurudur. Kapitalizmdeki eşya ile insanın durumu, burada tersine çevrik olarak aynıdır. Bu kez eşya tanrılaşmış, insan onun kölesi haline getirilmiştir. Biri insanın, öbürü eşyanın tanrılaştırılmasından doğan bu iki ekonomik düzenin insan mutluluğunu sağlamasına elbette imkân yoktur. Eşyanın kendisi de, insan da O'na aittir. Mülk sadece O'nundur (Karakoç, 2009:32).

İslam'da sosyal ve ekonomik ilkeler aşırılıklara kaçmayan orta yol prensibi üzerine kuruludur. Aşırılıklarla bezenen kapitalizm ve komünizm gibi diğer ekonomik sistemlerden İslam'ın bu orta yol prensibi açıkça ayrılmaktadır. İslam, din ve ahlak

temelleri üzerine kurduğu sosyal ve ekonomik hayatın hepsinde, orta yol olan bu temel prensibini ölçü olarak kabul eder (Neccar, 1978:77).

Kapitalist düzende kâr ile birlikte faiz de yer almaktadır. Ayrıca ekonomiyi oluşturan ve yönlendiren serbest piyasanın varlığına rağmen tekellerin oluşmasına engel olunamamaktadır. Komünist düzende prensip olarak faize karşı bir tutum olmasına rağmen mülkiyet hakkına ve kâra da karşı çıkmaktadır. Serbest piyasa rekabetine yer vermeyip ekonomi merkezîyetçi bir sistem ile yönetilmektedir. Bu yolla ekonomi tahrip edilip, iktisadi dengeler bozulmaktadır. İslam iktisadının uygulandığı adil düzende ise kâra yer verilip faize karşı çıkmaktadır. Ayrıca serbest piyasa ile çalışıp, mülkiyet hakkına yer vermekte ve tekelleşmeyi engellemektedir (Erbakan, 2013:216).

İslami finans okuyazarı olan birey, konvansiyonel iktisattaki sistemler ile İslam iktisadının temel ilkelerinin gerektirdiği bu ayrımları bilir ve alacağı finansal kararlarda helal-haram sınırlarına riayet eder, orta yol prensibi ile aşırıya kaçmaz. Elde edeceği bireysel refah, toplumsal refahın oluşmasına katkı yapar ve İslam iktisadının en önemli özelliği olan ekonomik hayatta adil bir düzenin kurulmasına katma değer sağlar.

2.6. İslami Finans Okuyazarlığının Finans Piyasalarına Etkisi

Finansal okuyazarlık düzeyi, bireylerin finansal davranışlarını etkilediği gibi, İslami finansal okuyazarlık düzeyleri de bireylerin finansal kararlarını ve bu kararlar doğrultusunda işlem yapacakları finansal sistemi etkilemektedir. Bir başka deyişle, İslami finansal okuyazarlığına sahip olan bireyler, İslami finans sistemini tercih edecek ve bu sisteme ait finansal enstrümanları kullanacaklardır.

İslami finans piyasası, kaynağını Kur'an, sünnet ve içtihatlardan alarak oluşturulan yeni yatırım araçlarından ve İslami esaslara uygun olarak faaliyet gösteren mevcut yatırım araçlarından oluşur. Faiz, kumar ya da haram sayılan faaliyetlerde bulunan finansal araçlar bu piyasanın dışında tutulmaktadır (Tok, 2009:1).

İslam'a göre, kişinin helal yollardan kazandıklarının, İslam dinine uygun olmayan gayri meşru şekilde harcanmasına izin verilmez, İslam dini bunlara kısıtlamalar getirir. Kazanılanlar üç meşru yolla kullanılabilir: Harcama yoluyla, kârlı bir yatırım yoluyla ve/veya tasarruf ederek. İslam'da bir kimsenin, parasını ahlaki bir

yozlaşmaya sebebiyet verecek ya da toplumun sosyal hayatına zarar verecek şekilde harcaması yasaklanmıştır (Mevdudi, 2016:86).

Modern ekonomik sistem faizi üretim faktörlerinin temeline koyarken, İslam ekonomisi emeği ekonomik sistemin temeline koyar.

Üretim eyleminde bulunmak için var olan tüm üretim faktörleri insanlara hizmet için vardır. Şirketlerin hedefi hissedarlar için kâr elde etmek, işverenlerin çıkarlarını korumak, müşterilerine maksimum düzeyde faydalanabilecekleri kaliteli ürünler sunmak ve tüketicilerin haklarını korumaktır. Konvansiyonel iktisat sisteminde kaynaklar verimli olacak şekilde paylaştırılmış olabilir, ama bu adil bir şekilde paylaşım yapılmış demek olmayabilir. Bu nedenle bazı ahlaki düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Girişimciler mutlaka reel piyasada ve finansal sistemde var olmalı ve toplumun ahlaki, etik ve sosyal değerlerini geliştirmesinde arka planda kalmayarak ahlaki eğitimin verilmesinde sorumluluk sahibi olmalıdırlar. Bu durum uzun vadede ekonominin performansını olumlu şekilde geliştirecektir (Azid, 2016:51).

Faizli bir sistemde, kişiler paralarını mali kurumlara belirli bir oran karşılığında yatırır ve bu getiri dışında herhangi bir şeye karışmazlar. Bu sistem sayesinde sermaye asıl sahiplerinden bağımsızlaşır ve gayri şahsi bir nitelik kazanır. Mali kurumlarda biriken bu sermaye yine belirli bir faiz karşılığında çok küçük bir grubun eline geçer. Sermayenin nihai mülkiyeti onlarda olmasa da büyük bir ekonomik güç onların eline geçmiş olur, servetleri gittikçe artar. Dünya kaynakları bu şekilde günden güne sayılı insanların ellerinde birikmekte, toplumun büyük çoğunluğu yoksulluğa itilmekte ve zamanla bu zengin sınıfa bağımlı hale gelmektedir. Faize ve belirsizliğe dayalı ekonomi zengin ile fakir arasındaki gelir farkını derinleştirmekte, o toplumda haksız ve adaletsiz servet dağılımına yol açmaktadır. Oluşan bu ekonomik gücün etkisiyle küçük gruplar, ülkenin sosyal ve politik gidişatını dahi değiştirebilmektedirler. Ancak İslam, bireylerin topluma ve devlete zarar verebilecek kişisel istek ve menfaatlerine sınırsız özgürlük veren bir sistemi onaylamaz.

Ortaklık sisteminde ise sermaye ile sermaye sahipleri arasındaki ilişki hiçbir şekilde kopmaz. Faizli sistemdeki gibi sermaye sahipleri ekonomik faaliyetlerde etkisiz değildir. Sermayenin faiz şeklinde belirlenmiş ve garanti edilmiş bir geliri

olmadığı ve oluşacak kâr teşebbüsün performansına bağlı olduğu için her firma ortağı finansal faaliyetle ilgilenme ihtiyacı hisseder. Böylece ortakların motivasyonu artar. Motivasyon artışına paralel olarak da iktisadi artış gerçekleşir. Aynı zamanda ortaklık sisteminde oluşacak kârın faizli sistemdeki gibi büyük bir kısmı çok küçük bir gruba değil ortakların tamamına dağıtılacağından sermaye de tabana yayılmış hale gelecektir. Böylece insanlar arasındaki orantısız gelir dağılımı azalacak ve toplum nezdinde daha adil bir düzen tesis edilmiş olacaktır.

İslami inanışa göre, faizin uygulanması, çalışmadan aşırı kazanç elde eden insanların doğmasına, üretimin olumsuz etkilenmesine, servetin belli ellerde toplanmasına, gelir dağılımında adaletin bozulmasına ve tekel gücünün yaygınlaşmasına yol açtığı için fakiri daha fakir, zengini de daha zengin hale getirir. Neticede, toplumda yozlaşma ve yolsuzluk artar ve zaten kıt olan kaynaklar israf edilerek insanlara yararlı olacak piyasa mübadele sürecinden uzaklaşmış olur (Sezgin, 2015:22).

Kapitalizme göre insan bencil, çıkarları için yaşayan, sadece tüketerek mutlu olan, ama hiçbir zaman doyum noktasına ulaşamayan bir varlıktır. Öte yandan insan bir üretim kaynağı, maliyetleri artıran bir unsur ve istekleri sermayenin sahipleriyle çelişen bir hasımdır. İnsanın tüketime karşı doyumsuzdur. Oysa pek çok tüketim için bir doyum noktası vardır. Doyum noktası da kişinin kültürel ve dini değerleriyle geliştireceği kimlikle alakalıdır (Ertuna, 2004).

Kur'an-ı Kerim'e göre, insanın harcamalar konusunda takip edeceği en iyi yol, orta yoldur.

“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır” (Furkan Suresi, 25:67).

Birikimleri istifleyerek bekletmek ve onları zamanı geldiğinde daha fazla getiri elde etmek için kullanmak, kapitalizmin temelini oluşturur. İslam, dolaşıma girmesine ve toplum içinde adil bir şekilde dağılmasına engel olduğu için, helal yollarla kazanılan mal varlıklarının toplum aleyhine kullanılacak şekilde istiflenmesine izin vermez.

“Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gösterenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu

onlar için pek fenadır. Cimrilik ettikleri şey de kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah bütünü yaptıklarınızdan haberdardır” (Ali İmran Suresi, 3:180).

“Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele” (Tevbe Suresi, 9:34).

Kapitalist sistemde kişi fazla harcama yaparak iflas edebileceğini, ancak malvarlığını biriktirerek ve istifleyerek zengin olabileceğini düşünür. İslam ise, mal varlığımızı piyasa içerisinde toplum için faydalı bir şekilde kullanmamız için bizi yönlendirir ve böylece zenginliğimizin ileride katlanarak çoğalacağını, asıl infak¹¹ ederek servetimizi koruyabileceğimizi bildirir (Mevdudi, 2016:145).

Kazanılan serveti istiflemek ve bu serveti daha fazla artırmak üzere faiz getirecek yatırımlarda değerlendirmek, tüm servetin birkaç elde toplanmasına neden olur. Serveti elinde bulunduran azınlığın dışında kalan diğer insanların alım gücü kademeli olarak azalır. Ticarete, endüstride ve tarımda durgunluk yaşanmaya başlayarak toplumun ekonomik hayatında denge bozulur (Mevdudi, 2016:147). İslam dini bizi helal yollardan kazanmaya ve kazanılan bu serveti istiflemeden topluma faydalı olacak şekilde kontrol ve denge şartlarına bağlı kalacak şekilde harcamaya yönlendirir.

İslami finans okuryazarı olan birey alacağı finansal kararlarında bu şekilde hareket ederek hem Allah'ın haram saydığı yöntemlere başvurmamış olacak hem de İslami finansın reel piyasayı desteklemesi nedeniyle reel piyasanın gücünü ve etkinliğini artırmasında pay sahibi olacaktır. Böylece, bireyin kendisinde ve toplum nezdinde İslam iktisadı bilgisinin ve hassasiyetinin artmasıyla, dini devre dışı bırakan salt konvansiyonel iktisat nedeni ile oluşabilecek ekonomik problemlerin yaşanması olasılığı daha düşük hale gelecektir.

---

¹¹ Allah'ın rızasını kazanmak için kendi emeği ile kazandıklarından muhtaçlara vermektir.

2.7. İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Yapılan Çalışmalar ve Sonuçları

Türkiye’de ve dünyada İslami finans okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmalar son yıllarda artış gösterse de henüz yeterli seviyeye gelmiş değildir. Yapılan çalışmalardan bazıları şu şekildedir;

2015 yılında Abdullah ve Anderson tarafından Malezya’nın Kuala Lumpur şehrinde çalışan bankacılar arasında yapılan İslami finans okuryazarlığı araştırmasında, hangi faktörlerin İslami finans okuryazarlığını etkilediği araştırılmış olup; din, kişinin risk algısı, aylık kazanç, aile etkisi ve yatırıma etki eden faktörlerin bankacıların İslami finans okuryazarlık düzeyini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

2004 yılında Bley ve Kuehn tarafından Birleşik Arap Emirlikleri’nde 667 üniversite mezunu ve lisans öğrencisi arasında yapılan çalışmada İslami banka ürünleri hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları araştırılmış ve Müslüman olanların Müslüman olmayanlara göre İslami finans okuryazarlıkları daha yüksek çıkmıştır. Dini hassasiyetin İslami finans okuryazarlığını doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ahmad ve Haron (2002), Gerrard ve Cunningham (1997) Malezya’da faaliyet gösteren kurumsal müşterilerin İslami bankacılığa bakış açılarına yönelik yaptıkları çalışmada, İslami bankacılık ürünlerinin kurumsal müşteriler arasında rağbet görmediği sonucuna varmışlardır.

Savaşan, Saraç ve Gürdal 2013 yılında, kamuoyunda dindar/muhafazakâr işadamlarını bünyesinde topladığı kanaati bulunan Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON), Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) ve Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜMSİAD) olmak üzere 4 işadamı derneğindeki toplam 941 üye ile elektronik posta yoluyla ve yüz yüze görüşmeler yapılmışlardır. Dindar işadamları perspektifinden İslam ekonomisi ve katılım bankacılığı konulu bu çalışma sonucunda; işletmemizdeki kararlarda her zaman İslami ölçüleri dikkate alırım diyenlerin oranı %30, zekâtımı düzenli olarak hesaplar ve öderim diyenlerin oranı %48,6’dır. Katılımcıların %9,6’sı günümüzde İslam’a uygun iktisadi ve ticarete bulunmak mümkün değil derken, %16,9’u İslam ekonomisi ve finansı adına ortaya koyulmuş enstrümanlar günümüz ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olduğunu söylemiştir.

Yapılan çalışmada katılımcıların %14,7'si finansman ihtiyaçlarını sadece katılım bankalarından sağlarken %20,8'i öz kaynaklarından sağlamaktadır. Katılım bankaları gerçekten İslami ilkelerle çalışıyor mu sorusuna tamamen katılanların oranı sadece %7,5'dir. Anket sonucunda dindar işadamlarının ticari faaliyetlerini ağırlıklı olarak geleneksel faizli bankacılık enstrümanlarıyla karşıladığı görülmektedir.

2014 yılında Siti, lisans öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini etkileyen psikolojik etmenlerin belirlenmesini amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Malezya Utara Üniversitesi İslami Finans ve Bankacılık alanında okuyan 200 öğrenci ile yapılan anket çalışması sonucunda ulaşılan verilere göre İslami finansal okuryazarlığa etki eden psikolojik faktörleri dini değerler, beklentiler ve finansal memnuniyet olarak tespit etmiştir.

Er, Mutlu ve Şahin 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde, finansal bilgi düzeyi yüksek olduğu düşünülen İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencileri ile İslami bilgi düzeyi yüksek olduğu düşünülen İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeyleri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Araştırma kapsamında 245 İİBF öğrencisi ve 81 de İlahiyat Fakültesi öğrencisi olmak üzere toplam 326 üniversite öğrencisi arasında anket yolu ile araştırma yapılmıştır. İslami finans okuryazarlık seviyelerini belirlemek için öğrencilere; İslami finansın temel ilkeleri, katılım bankalarının çalışma prensipleri ve bazı finansal ürünler hakkında sorular yöneltilmiştir. Anket sonucunda; İİBF öğrencilerinin İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre finans alanında daha çok bilgi sahibi oldukları ancak İslami finans konusunda ise İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin bilgi düzeylerinin daha çok olduğu gözlemlenmiştir. Ulaşılan bu netice, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslami finans okuryazarlığı bilgi düzeylerinin veya hassasiyetlerinin İİBF öğrencilerine göre daha üst düzeyde olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

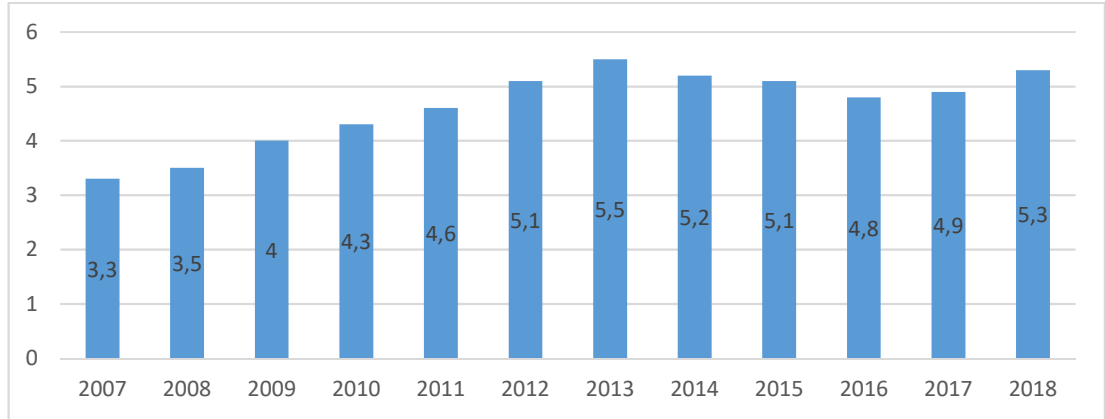
Kızıltepe ve Yardımcıoğlu tarafından 2017 yılında Sakarya ilinde bulunan diyanet personelinin faiz hassasiyeti konusu üzerine yapılan bir çalışmada toplam 371 kişi üzerinde anket yapılmış ve ankete katılanların %26,6'sı faizli bankalardan kredi kullandığını, %3,4'ü ise hem faizli bankalardan hem de katılım bankalarından kredi kullandığını belirtmiştir.

2.8. İslami Finans Okuryazarlığının Arttırılması İçin Yapılması Gereken Çalışmalar

İslami finans okuryazarlığı konusunda yapılan çalışmalardan görülebileceği üzere, İslami finansın dünya piyasalarında özellikle son yıllarda ilgi görmesine ve 2017 yılı verilerine göre 2,4 trilyon dolara ulaşmasına rağmen Türkiye’de potansiyelini gerçekleştirilememiştir. Sadece katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payına baktığımızda devlet bankalarının bu alana yatırım yapmalarına rağmen 2018 yılı sonu itibari ile bu oran %5,35 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3’te gösterilen oranın, nüfusunun çok büyük bir kısmı Müslüman olan ve otuz yılı aşkın bir süredir bu sektörün faaliyet gösterdiği bir ülke için çok düşük olduğu ortadadır. Türkiye’den çok kısa bir süre önce ilk İslami bankasını kuran Malezya’daki İslami finans sektörünün büyüklüğü, Türkiye’deki oranın yaklaşık olarak sekiz katı büyüklüğüne ulaşmıştır. Türkiye’de İslam ekonomisinin bilinirliğinin ve uygulamasının artması için hem kamu tarafına hem de özel sektöre çok büyük görevler düşmektedir.

Grafik 3: Katılım Bankalarının Türk Bankacılık Sektöründeki Payları

Kaynak: www.katilimdunyasi.com¹²

Katılım bankaları tıpkı konvansiyonel bankalar gibi 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na tabidirler. Katılım bankalarının konvansiyonel bankalar ile aynı işlemleri yaptığı algısının oluşmaması ve gerçekleştirilen işlemlerin İslam’a uygunluğu

¹²<https://katilimdunyasi.com/2019/02/15/katilim-bankalarinin-payi-yuzde-5-35-oldu/>, (çevrimiçi erişim 20.02.2019).

konusundaki soru işaretlerinin kaldırılması ve yapılan işlemlerin gerçekten katılım bankacılığı prensiplerine uygun olup olmadığının kamu tarafından denetlenebilmesi için kapsamlı bir mevzuat hazırlanmalı ve İslami finans kanunu çıkartılmalıdır.

Katılım bankalarını da kapsayan İslami finans kanununun uygulanması akabinde, katılım bankalarının faizsiz bankacılık uygulamaları kapsamında denetlenmesi gerekmektedir. Bu koşulu sağlamak için banka iç denetim birimlerinin ve bağımsız denetim uygulamalarının kapsamının da genişletilmesi gerekmektedir. Katılım bankalarının faizsiz uygulamalarının denetlenmesi, bu bankalara bakış açısını olumlu yönde etkileyecektir.

Her katılım bankası kendi özelinde danışma kurulu bulundurmakta ve buralardan aldıkları fetvalar eşliğinde işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Bazı katılım bankalarında verilen hizmetlerin diğer katılım bankaları tarafından caiz olarak görülememesi gibi durumlar oluşabilmekte ve husus toplumda zaman zaman tartışmalara neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için Türkiye Katılım Bankaları Birliği bünyesinde oluşturulan merkezi danışma kurulu etkin bir şekilde çalışmalı ve çıkarılacak kararların fıkhi boyutunun net bir şekilde anlatılması gerekmektedir.

İslami finansın Türkiye’de potansiyeline uygun bir gelişimde bulunabilmesi için bu tür kurum ve kuruluşlarda çalışan/çalışacak kişilerin alanında uzman, İslami finansın kural ve ilkelerini içselleştirmiş ve bu alanda çalışmaya istekli kişiler olması gerekmektedir. Son yıllarda üniversitelerde İslam iktisadı ve finansı ile ilgili konuların müfredata eklenmesi, açılan lisans ve lisansüstü düzeydeki programlar faizsiz finansal kurumlarda çalışacak insan kaynağına katkıda bulunacaktır. Çalışan kişilerin bilinçli bir şekilde işini yapması ve müşterilerinin bu alanlarda sorduğu sorulara tatmin edici cevaplar verebilmeleri toplumun bu kurumlara bakış açısını olumlu yönde etkileyecektir. Sadece İslam iktisadı bölümlerinde değil, iktisadi ve idari bilimler fakülteleri ile ilahiyat fakültelerinde de İslam iktisadı dersleri müfredata eklenmelidir. Ancak üniversitelerin bu bölümlerinde görev alacak öğretmenlerin de alanında uzman, katılım bankacılığı teorisini ve pratiğini bilen akademisyenlerden oluşmasına dikkat edilmelidir. Bu alanın gelişmesi için BDDK, SPK, TKBB gibi kurumların, katılım bankalarının ve STK’ların bu konuda konferans ve eğitimlerini artırmaları ve toplumu bu alanda bilinçlendirmeleri gerekmektedir.

İslam iktisadı alanı Türkiye’de yeni gelişmekte olduğu için bu alanda Türkçe olarak yazılmış çok fazla eser de bulunmamaktadır. Daha çok Arapça ve İngilizce olarak yazılmış ve bu alana kaynak teşkil eden kitap ve makalelerin Türkçeye çevirilerinin yapılarak daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için çeviri çalışmalarına başlanması sağlanmalıdır.

Hazine ve özel sektör tarafından arz edilen kira sertifikalarının (sukuk) sadece nitelikli yatırımcılara yönelik değil, küçük bölümlere ayrılarak halk nezdinde tabana yayılması sağlanarak, bireyler tarafından ortaklık bilincinin yaygınlaşması sağlanmalıdır. Ayrıca ülke çapında yapılacak metro, köprü, enerji santrali gibi büyük çaplı projeler için bu projelerin yapımını üstlenen yüklenicilerin banka kredisi kullanmaları yerine, yatırım için ihtiyaç duyulan finansman kaynağının yine sukuk yoluyla halkın tasarruflarından elde edilmesi sağlanmalıdır. Böylece tasarrufunu sadece banka katılım hesapları ve kıymetli madenlerle değerlendirmek istemeyen kişiler alternatif bir yatırım aracı bulacak ve tasarruflarını İslami bir enstrüman ile değerlendirmiş olacaklardır. Kullanılacak her bir İslami finans aracı sektörün büyümesine katkıda bulunacaktır.

Hazine kaynakları ile kurulan Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım Bankaları sadece kâr odaklı hareket etmeyip, daha çok özel sektörün şube açmadığı il ve ilçelerde şube ağlarını genişletmeleri, katılım bankalarından hizmet almak isteyip de ulaşamayan kişilerin de tasarruflarını bu bankalarda değerlendirmelerini sağlayacak ve katılım bankalarının, bankacılık sektöründeki payını artırmasına yardımcı olacaktır.

Kamu kurumları ile İslami finans sektörüne ait kuruluşların (katılım bankaları, tekafül, bireysel emeklilik şirketleri vb.) arasında yakın bir işbirliği oluşturulmalı ve kamu kaynaklarından ayrılacak belli bir oran bu alanda değerlendirilmelidir. Bu şekilde halkın İslami finansa olan ilgi ve alakası artacak ve kamunun da sektörün içine girmesi ile halkın bu sektöre olan güvenini artıracaktır.

15 Aralık 2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2015/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun amacı; özellikle katılım bankacılığı ve İslami sigortacılığın, genel anlamda ise faizsiz finans sisteminin daha hızlı ve sağlıklı geliştirilmesi ile ülkemizin uluslararası finans merkezi hedefine ulaşmada yardımcı olması şeklinde açıklanmıştır. Birinci Bölümde bahsedilen, Türkiye’de finansal okuryazarlık düzeyini geliştirmek amacıyla 5 Haziran

2014 tarihinde Bakanlık tarafından yayınlanan ‘Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketiciinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları’ konulu Genelge ile aynı hedefe ancak İslami hassasiyetlerin dikkate alınarak İslami finansın da bu Genelge içerisinde harmanlanarak çalışılması, halk nezdinde devletin bu alanı da öneme aldığı ve sahiplendiği algısını pekiştirecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DERİNLEMESİNE MÜLAKAT

Derinlemesine mülakat, araştırılan konuyu bütün boyutları ile araştırılmasını kapsayan, genellikle açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların detaylı bir şekilde alınmasına olanak sağlayan, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkân veren bir veri toplama tekniğidir. Karşıdaki kişinin duygu, bilgi, tecrübe ve gözlemlerine mülakat yolu ile ulaşılma imkânı tanır.

Derinlemesine mülakat; standartlaştırılmış, yarı standartlaştırılmış ve standartlaştırılmış olmayan şekilde üç farklı yöntem ile yapılabilir. Literatürde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış mülakat şeklinde kullanımı daha yaygındır.

Yapılandırılmış mülakatta, görüşme yapılan kişiden daha önce hazırlanmış standart soruların cevaplanması istenir. Görüşme formunda açık uçlu sorulara çok fazla yer verilmediğinden, esneklik ve farklılıklar en aza indirilmiştir. Yapılandırılmamış mülakat, standartlaştırılmamış, açık uçlu soruların sorulduğu derinlemesine mülakat türüdür. Yarı yapılandırılmış mülakatta ise araştırmacı, konu ile ilgili önceden hazırladığı belli konu başlıkları ya da sorularla görüşmeyi gerçekleştirir.

Türkiye’de İslami finans okuryazarlığı konulu bu çalışmada, görüşülen kişilere derinlemesine mülakat türlerinden yarı yapılandırılmış mülakat metodu uygulanmıştır ve katılımcılara daha önceden hazırlanmış 10 soru yöneltilmiştir.

3.1. Yöntem

Türkiye’de İslami finans okuryazarlığının araştırılması amacıyla, İslami finans konusunda Türkiye’de ilk akla gelen İslami finans aracı olan katılım bankaları üzerinden derinlemesine mülakat yöntemi ile çalışma yapılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Türkiye’de İslami finans okuryazarlığının incelenebilmesi için araştırma yöntemi olarak seçilen derinlemesine mülakat yöntemi ile İstanbul Ticaret Odası’na

kayıtlı, KOBİ¹³ olarak tabir edilen, küçük ve orta büyüklükteki işletme sahiplerinden, örneklem yolu ile seçilen 16 kişi ile bire bir görüşme yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Görüşülen kişilere daha önceden açık uçlu olarak hazırlanmış aşağıdaki 10 soru sorulmuş ve katılım bankaları hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Yaşı:

Eğitim Durumu:

Nace Kodu:

- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?
- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?
- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?
- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?
- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini düşünüyor musunuz?
- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?
- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığınız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?
- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

¹³ 250 kişiden az işçi istihdam eden ve mali yıllık bilançosu 250.000.000,00 Türk Lirasını aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimdir.

- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

3.4. Değerlendirme

İTO’ya üye kaydı bulunan 16 KOBİ sahibi ile yapılan görüşmeler neticesinde, bankalardan kredi kullanan ya da kullanma potansiyeli olan işletme sahiplerinin katılım bankalarına bakış açıları ölçülmüş ve soru bazında aşağıdaki şekilde değerlendirme sonucuna varılmıştır.

- **Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Derinlemesine mülakat kapsamında görüşme yapılan işletme sahipleri, katılım bankalarını sektörde olması gereken alternatif bir fon sağlama aracı olarak görmektedirler. Mülakat yapılan işletme sahiplerinden birçoğu, katılım bankalarının son dönemdeki uygulamaları ve geliştirilen yeni ürünler ile bu bankaların kuruluş felsefeleri olan İslami bankacılığa aykırı hareket ettikleri görüşünü ileri sürmektedirler.

- **Katılım bankaları ile faizli (konvansiyonel) bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?**

Katılımcıların çoğunluğu, katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasında fark olmadığını iddia ediyorlar. Ayrıca katılım bankalarından alınan kredinin geri dönüşü konvansiyonel bankalara oranla çok daha fazla olduğunu, bu nedenle bu bankalarla çalışmadıklarını belirtiyorlar. Katılımcıların bir bölümü aksaklıklara rağmen katılım bankacılığı sistemini olumlu karşılarken bir bölümü ise sisteme inanmamakla birlikte katılım bankaları ile işlem yaparken vicdanen daha rahat olduklarını söylemişlerdir.

- **Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?**

Katılımcılar arasında faiz ile kâr payının farklı olduğunu düşünenler olsa da çoğunluk faiz ile kâr payının aynı şey olduğunu iddia etmektedirler. Katılımcılar, her

ne kadar iki işlem arasında ifade farklılığı olsa da uygulamada her hangi bir farklılık göremediklerini söylüyorlar. Özellikle faiz oranları ile kâr payı oranlarının birbirine yakın paralel olarak gitmesi nedeniyle kâr payını faizin diğer bir adı gibi görüp, farklılığı konusunda ikna olamadıklarını belirtmektedirler.

- **İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?**

Katılımcıların bir kısmı faizsiz bankacılık sistemine inanarak, bir kısmı ise bu sisteme inanmasa bile bankaların bu iddiada oldukları için fon ihtiyaçlarını katılım bankalarından sağladıklarını belirtmiştir. Ancak katılımcıların çoğunluğu ise ticaret yaptıklarını ve bu nedenle fon kullandırım (faiz) oranı en düşük hangi bankada ise o bankayı tercih ettiklerini, katılım bankaları gibi bir şartlarının olmadığını söylemişlerdir.

- **Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?**

Katılımcıların çoğunluğu faiz sistemini piyasa koşulları içerisinde bir dünya gerçeği olarak görüyorlar. Bankalarla birlikte çalışmadan işlerini büyütemeyeceklerini, her iş yeri sahibinin de işlerini büyütmek istemesi nedeniyle zaruri de olsa faiz ödemediği sürdürülebilirlik sağlayamayacakları ve bu nedenle faizden kaçınmayı zor, hatta imkânsız olarak görmektedirler. Ancak katılımcıların bir kısmı ise faizsiz bir piyasaya niyet edip, bu uğurda gerçekten inanarak çalışmalarını durumunda faizsiz bir düzenin kurulabileceği inancını taşımaktadırlar.

- **Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?**

Katılımcılar, İslam iktisadının tam olarak uygulanması ve sadece bu şekilde ekonomik işlemlerin yapılması durumunda, Türkiye’nin dünyada mevcut olarak işleyen ekonomik düzene entegre olamayacağını ve globalleşen dünyaya uyum sağlayamayacağını ifade etmişlerdir. Ancak bir kısmı, inanarak çalışılması, teorik olarak ciddi çalışmaların yapılması durumunda halkın bu zemine alıştırılabileceği ve

pratikte de tam olarak sadece İslami kuralların uygulanabileceği ekonomik bir düzenin kurulabileceği konusunda inançlarının olduğunu belirtmişlerdir.

- **Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?**

Bu soruya katılımcıların büyük çoğunluğu, konvansiyonel bankalara kullandıkları krediler için faiz ödemesi yapsalar da herhangi bir şekilde faiz almadıklarını, yani yatırım noktasında faize dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar genellikle yatırımlarını işlerini büyütmek veya var olan hacimlerini sürdürebilmek için ticari mal aldıklarını veya stok için üretim yaptıklarını belirtmiş, tasarruf edebildikleri noktada ise gayrimenkul alımına yöneldiklerini belirtmişlerdir. Ancak hiçbir katılımcı, katılım bankalarında hesap açıp, kâr payı aldıklarını belirtmemiştir.

- **İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığınız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?**

Katılımcılar çoğunluğu İslam iktisatçıların görüşlerini önemli bulmakla birlikte bir kısmı hiçbir şekilde dikkate almayıp aklıyla hareket ettiğini belirtip bir kısmı ise görüşlere bakıp yine de kendi vicdanına göre işlemleri yaptığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar İslam iktisatçılarının hem ekonomi hem de fıkıh bilgilerinin olup olmadığına göre de yorumları takip edip, kararlarını bu öneme göre verdiklerini belirtmişlerdir.

- **Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?**

Katılımcıların bir kısmı, kamunun katılım bankacılığı sektörüne girmesini sisteme güven ve mevzuat açısından olumlu karşılarırken, bir kısmı ise bu sisteme olan bakışlarında herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Görüşlerinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirten bu kişiler, kamunun bu sektöre herhangi bir etki

getirmediğini, kamu katılım bankalarının özel katılım bankaları gibi çalıştıklarını ve katılım bankacılığı ruhunu bu sektöre hissettiremediklerini belirtmişlerdir.

- **Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalıdır?**

Katılımcılar, katılım bankalarının bankacılık sektöründen daha fazla pay alabilmeleri için, ürün çeşitliliğini arttırmaları, şüpheli işlemlerden kaçınarak sisteme olan güveni sağlamalarını, kaynaklarını fazlalaştırıp güçlü bir altyapı ile tanıtım faaliyetlerine hız vermeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de İslami finans okuryazarlığı konulu çalışma, Türkiye’de İslami finans deyince akla gelen ilk sektör olan ve üst sektör değerlendirmesi yapılan katılım bankaları üzerinden yapılmıştır.

İTO’ya üye, farklı sektörlerde faaliyet gösteren 16 KOBİ sahibi kişi ile bire bir görüşülmüş ve bu kişilerin katılım bankacılığı sistemi hakkındaki görüşlerini alan, katılım bankalarına bakış açılarını değerlendiren, bankacılık işlemlerinde bu banka türünü ne derece kullandıklarını ölçen ve yatırımlarını değerlendirirken faize ne derece dikkat ettiklerini araştıran 10 adet soru yöneltilmiştir.

Katılımcılara, katılım bankacılığı sisteminin temelini oluşturan kâr payı üzerinden sorulara yanıt vermeleri istenmiş ve bu sisteme olan bakış açıları irdelenmiştir. Çalışma sonucunda Katılım bankalarının kendilerinden kredi kullanan veya kredi kullanma potansiyeli olan KOBİ sahiplerine, sistemlerini yeterli düzeyde anlatamamış ve bunun sonucu olarak da katılım bankacılığı sistemine inandıramamış oldukları tespitine varılmıştır. Katılımcıların, katılım bankası denildiğinde akıllarına sadece maliyet + kâr yöntemi ile çalışılan kurumsal finansman desteği (murabaha) gelmesi, katılım bankalarının sukuk, islami sigorta (tekafül), katılım hesabı vb. diğer enstrümanlarının piyasada bilinirliğinin çok az olduğu sonucuna varılmıştır.

Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payının yıllardır %5 civarında seyretmesi ve kamuya ait katılım bankalarının faaliyet göstermeye başlamasına rağmen bu oranın artış gösterememesinin en büyük nedeninin, hem mevcut müşterilerinin hem de potansiyel müşterilerinin katılım bankacılığı sistemine yeterince inanmadıkları ve bu konuya mesafeli yaklaşımlarından kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca, kamu katılım bankalarının özel katılım bankaları ile aynı şehirlerde şubeleşmesi, ürün çeşitliliği açısından aynı ürünleri sunmaları ve benzer kitleleri kendilerine müşteri hedefi olarak seçmeleri bankacılık sistemindeki paylarını büyütmelemlerini değil, toplamda bulunan mevcut payı aralarında paylaşmalarına neden olmaktadır. Kamuya ait bankaların kendilerine tarım, denizcilik veya bireysel bankacılık gibi hedef kitle seçip, bu kesimlere uygun ürün çeşitliliği sunmaları, katılım bankalarının toplam bankacılık içerisindeki payını artıracaktır. Ayrıca bazı kamu

kurumlarının fonlarını katılım bankalarında değerlendirmeleri de bu sektörün bankacılık sektörü içerisindeki payını artırmasını sağlayacaktır.

Bankacılık üzerine yapılan birçok çalışmada, katılımcılara akıllarına gelen ilk banka sorulduğundan her zaman ilk sıralarda konvansiyonel bankalar olduğu gözlenmiştir. Bu durum göstermektedir ki, katılım bankaları müşterilerin zihinlerinde yer alacak şekilde gerekli reklam faaliyetlerinde bulunmamaktadırlar. Katılım bankalarının bilinirliklerinin artması için yazılı ve görsel basında, internet ve sosyal medya platformlarında reklam faaliyetlerinde bulunmaları gerekmektedir. Ayrıca kuruluş felsefeleri ile uyumlu olacak şekilde üniversite ve sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen panel ve söyleşileri finansal olarak destekleyip ve fiili olarak katılım göstererek bilinirliklerini artırmalıdır.

Yapılan birçok çalışma, katılım bankalarının reel kesimi fonlaması nedeniyle kriz dönemlerini daha iyi geçirdiklerini, özellikle de Türkiye’de yaşanan 2001 bankacılık krizini güçlü bir şekilde atlattıklarını göstermektedir. Katılım bankalarının bu özelliklerini bir başarı hikâyesi olarak topluma anlatabilmeleri, toplum nezdinde bu bankalara olan güveni artıracak ve bu şekilde güven arayan potansiyel müşterileri katılım bankalarına yönlendirecektir.

Katılım bankaları tıpkı konvansiyonel bankalar gibi 5411 sayılı bankacılık kanununa tabi olarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Katılım bankalarını da kapsayan İslami finans kanununun hazırlanması ve katılım bankalarının bu kanuna tabi olmaları, yaptıkları işlemlerin faizsizlik prensibi açısından daha sıkı denetlenmelerini sağlayacaktır.

İslam iktisadı alanı Türkiye’de yeni gelişmekte olduğu için bu alanda Türkçe olarak yazılmış çok fazla eser bulunmamaktadır. Daha çok Arapça ve İngilizce olarak yazılmış ve İslam iktisadı alanına kaynak teşkil eden kitap ve makalelerin Türkçeye çevirilerinin yapılarak daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için çeviri çalışmalarına hız verilmeleri gerekmektedir. Bununla paralel olarak, üniversitelerin ekonomi ile ilgili bölümlerinde İslam iktisadı ve katılım bankacılığı dersleri müfredata eklenmeli ve daha fazla üniversitede lisansüstü bölümlerin açılması sağlanmalıdır. Bu durum hem akademik çalışmaları hızlandıracak, hem de bu dersleri alan öğrencilerin katılım bankalarında çalışmaları durumunda, katılım bankaları kendi alanlarında daha bilinçli personele sahip olmuş olacaktır.

Hazine ve özel sektör tarafından arz edilen kira sertifikalarının (sukuk) sadece nitelikli yatırımcılara yönelik değil, küçük bölümlere ayrılarak halk nezdinde tabana yayılması sağlanarak, bireyler tarafından ortaklık bilincinin yaygınlaşması sağlanmalıdır. Ayrıca ülke çapında yapılacak metro, köprü, enerji santrali gibi büyük çaplı projeler için bu projelerin yapımını üstlenen yüklenicilerin banka kredisi kullanmaları yerine, yatırım için ihtiyaç duyulan finansman kaynağının yine sukuk yoluyla halkın tasarruflarından elde edilmesi sağlanmalıdır. Böylece tasarrufunu sadece banka katılım hesapları ve kıymetli madenlerle değerlendirmek istemeyen kişiler, alternatif bir yatırım aracı bulacak ve tasarruflarını İslami bir enstrüman ile değerlendirmiş olacaklardır. Kullanılacak her bir İslami finans enstrümanı, sektörün büyümesine katkıda bulunacaktır.

Kamu kurumları ile İslami finans sektörüne ait kuruluşların (katılım bankaları, tekafül, bireysel emeklilik şirketleri vb.) arasında yakın bir işbirliği oluşturulmalı ve kamu kaynaklarından ayrılacak belli bir oran bu alanda değerlendirilmelidir. Bu şekilde halkın İslami finansa olan ilgi ve alakası artacak ve kamunun da bu sektörde bulunması, halkın İslami finans alanına karşı bakış açısını değiştirecek ve güvenini artıracaktır.

Çalışmamız kapsamında KOBİ sahiplerinin yatırımlarını genellikle ya ürün üretip stoklarını artırarak ya da gayrimenkul alarak değerlendirdikleri görülmüştür. Katılım bankalarının bu durumu dikkate alıp yapacakları çalışmalar ile KOBİ'lerin tasarruflarını katılım hesaplarında tutmalarını, İslami finans ürünü olan kira sertifikası (sukuk) almaları ya da kâr-zarar ortaklıklarında değerlendirmeleri sağlanabilir.

Katılım bankalarının diğer konvansiyonel bankalardan farklı ürünleri olduğu gibi aynı veya benzer ürünler ile de müşterilerine hizmet sunmaktadırlar. Özellikle cari hesapta para tutma, banka içerisinde veya başka bankalara yapılan para transferi, çek ve teminat mektubu gibi işlemler, konvansiyonel bankalar ile yapılan ve aynı sonucu doğuran işlemlerdir. Bu durum göstermektedir ki katılım bankaları diğer konvansiyonel bankalar ile ciddi rekabet içerisinde. Seçeneğin çok fazla ve benzer olduğu bu ortamda, katılım bankalarının rekabette öne geçip kendilerine yeni müşteri kazanabilmeleri için alt yapılarını güçlendirmeli ve teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmelidirler. Ayrıca yeni ürün bulma konusunda takipçi olmaktan ziyade yenilikçi olarak rekabette öne geçmelidirler.

Sonuç olarak, katılım bankalarının Türkiye’de bilinirliklerinin ve kullanımlarının artması, toplumun İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi anlamına gelecektir. İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi, kişilerin tasarruflarını değerlendirirken İslam dininin emrettiği şekilde faizsiz olarak değerlendirmelerini sağlayacak, bu durum da başta katılım bankacılığı olmak üzere İslami finans ürünlerine talebi artıracaktır. Hem ülkemize hem de dünya genelinde İslami finansın güçlenmesi, finansal piyasaların balon diye tabir edilen içi boş ve dayanağı olmadan sağlıklı biçimde büyümesini engelleyerek piyasaların daha sağlam şekilde güçlenmesini, piyasalarda derinlik oluşarak toplumların krizleri daha dirençli atlattıklarını ve mağduriyetlerin daha az yaşanmasını sağlayacaktır. Ayrıca, kâr-zarar ortaklıkları ile faiz piyasasının güçlenmesinin ve gelir eşitsizliğinin önüne geçilerek, sermayenin tabana yayılmasının ve fırsat eşitliğinin sağlanması ile daha sağlıklı ve adil toplumların meydana gelmesi sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Mahmud: İslam İktisadı, Çağaloğlu Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1975.
- Akağündüz, Ahmet: “The History of Islamic Banking and Finance”, IUR Press, Rotterdam, 2009.
- Altıntaş, Kadir Murat: “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okuryazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9):151–176, 2009.
- Apil, Ali Rıza: “Türkiye Örneğinde Katılım Bankacılığına Müşteri Yaklaşımları”, Katılım Bankacılığının Finans Sektörüne Getirdiği Yenilik ve Açılımlar Başlıklı Bilimsel Araştırma Yarışması, 2009.
- Armağan, Servet: Ana Hatlarıyla İslam Ekonomisi, Timaş Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1996.
- Atkinson, A; F, Messy: “Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study”, (OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15), (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>, 2012.
- Azerbaijan Micro-Finance Association (AMFA): “Results of the Financial Literacy Survey”, Azerbaijan, Prepared for the Central Bank of the Republic of Azerbaijan, 2009.

- Bayındır, Servet: İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, Rağbet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2005.
- Bayındır, Servet: Fıkhi ve İktisadi Açıdan İslami Finans, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2015.
- Bayram, Seliha Seçil: “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama”, Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi, 2 (2), 105-135, 2015.
- BDDK: “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik”, Resmi Gazete, 2006.
- Bumcrot, C. B.; Lin, J.; Lusardi, A: “The Geography of Financial Literacy, Numeracy, Advancing Education in Quantitative Literacy”, Article 2, Vol. 6, Iss. 2, 2013.
- Canbaz, Mustafa: Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2012
- Capuano, A.; Ramsay, I. : “What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy”, Social Influences and Behavioural Economics, Financial Literacy Project, Research Report, The University of Melbourne, 2011.
- Chmelikova, B.; Svoboda, M. : “Comparative Study: The Financial Literacy of Students of Economics and Finance versus Student of Law”, European Financial Systems, Proceedings of the 12th International Scientific Conference, June 18-19, Brno, Czech Republic, s.66-72, 2015.

- Cole, Shawn; T, Sampson; B, Zia: “Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia”, Harvard Business School, (working paper), 2009.
- Coşkun, Alper: “Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi”, İstanbul, 2008.
- Çömlekçi, İstemi: “İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Güz-2017, Sayı-63, 2017.
- Dinç, Yusuf: “Gölge Bankacılıktan Regüler Bankacılığa Geçiş: Özel Finans Kurumları Örneği”, İstanbul, 2015.
- Duca, John. V.; Kumar, Anil: “Financial Literacy and Mortgage Equity Withdrawals”, Journal of Urban Economics. 80. Sayı, 62-75, 2014.
- Dvorakova, Z.: “Slabikar Financni Gramotnosti, Praha, Czechia”: COFET, a.s. , 2009.
- EDBIZ: “Edbiz Consulting, Global Islamic Finance Report”, 2017.
- EDBIZ: “Edbiz Consulting, Global Islamic Finance Report”, 2018.
- Eğri, Taha; Karasu, Oğuz;
Kızılkaya, Necmettin: “2-3 Mart 2013’te İstanbul’da düzenlenen ‘Temel Kavramlar ve Fikirler’ konulu 1. İslam İktisadı Atölyesinin Bildirileri, 2013.

- En-Neccâr, Ahmed: İslam Ekonomisine Giriş, Hilal Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1975.
- Er, Bünyamin; Şahin, Yunus Emre; Mutlu, Mesut: “Finansal Eylem ve Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, Trabzon, 2015.
- Erbakan, Necmettin: Davam, Milli Gazete Ankara Kitap Kulübü, 1. Baskı, Ankara, 2013.
- Ertuna, İbrahim Özer: Kapitalizmin Son Direnişi, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2004.
- Esen, Adem: Sosyal Siyaset Açısından İslam’da Ücret, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2015.
- FODER: “Finansal Okuryazarlık ve erişim Derneği”, (Çevrimiçi), <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda>, 2018.
- Gökmen, Habil: Finansal Okuryazarlık, Hiperlink Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: 2012.
- Hidajat, Taofik; Hamdani, Muliawan: “Developing Islamic Financial Literacy Index: A Conceptual Paper”, The Global Advanced Research Conference on Management and Business Studies (GARCOMBS), October 14th – 15th, Bali, Indonesia, 2015.
- Hilgert, M.; Hogarth J.: “Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey on Financial Literacy”, Consumer Interests Annual, 48, 2002.

- Huston, J. Sandra: “Measuring Financial Literacy”, Journal of Consumer Affairs, 44, (2), s.296-316, 2010.
- Huston J. Sandra: “Financial Literacy and The Cost of Borrowing, International Journal of Consumer Studies”, 36(5): 566–572, 2012.
- İçke, Başak Turan: Finansal Okuryazarlık, Finansın Dilinden Anlıyor Muyuz?, Beta Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2017.
- Kallek, Cengiz: Sosyal Servet, İslam’da Yönetim-Piyasa ilişkisi, Klasik Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2015.
- Karaa, İbrahim Emre;
Kuğu, Tayfun Deniz: “Determining Advanced and Basic Financial Literacy Relations and Overconfidence, Informative Social Media Association of University Students in Turkey”, Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri, 16, 6, December, s. 1865-1891, 2016.
- Karakoç, Sezai: İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü, Diriliş Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2009
- Karaman, Hayrettin: Laik Düzendeki Dini Yaşamak 1, İz Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul, 2017.
- Klinsky, P. Chroma: “Issues of Financial Literacy Education, Procedia”, Social and Behavioral Sciences 28, 2009.
- Kieschnick, Danika A.: “Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at CedarBridge Academy” Yayımlanmamış

Yüksek Lisans Tezi. Iowa State University, 2006.

Koenen, Tabea-Bucher ;

Annamaria Lusardi:

“Financial Literacy and Retirement Planning in Germany”, NBER-National Bureau of Economic Research, Working Paper No:17110, 2011.

Lusardi, Annamaria:

“Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice” Joint Center for Housing Studies, Harvard University, 2008.

Lusardi, Annamaria ;

Mitchel, Olivia S.:

“Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing”. NBER Working Paper No. 17078, National Bureau of Economic Research, (Çevrimiçi)
Inchttp://www.nber.org/papers/w17078, 2011

Lusardi, Annamaria ;

Mitchel, Olivia S.:

“The Ekonomik Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence”, Journal of Ekonomik Literature, 52 (1), s.5-6, 9, 2014.

Lusardi, Annamaria ;

Klapper, Leora ; Panos, Georgios:

“Financial Literacy and "ts Consequences: Evidence from Russia During the Financial Crisis, Journal of Banking & Finance”, Volume:37, Issue:10, October 2013, Pages 3904.3923, 2013.

- Mannan, Muhammad Abdul: İslam Ekonomisi Teori ve Pratik, Fikir Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1973.
- Mate, Domician ; Kiss, Zsuzsanna ;
Takacs, Victor L.; Molnar, V. : “Measuring Financial Literacy: A Case Study of Self Assessment Among Undergraduate Students in Hungary”, The Annals of the University of Oradea, Economic Science, Tom XXV, July, s. 690-697, 2016.
- Mevdudi, Ebu’l Ala: İslam Ekonomisinin Temel İlkeleri, Çıra Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016.
- Monticone, Chiara: “How Much Does Wealth Matter in the Acquisition on of Financial Literacy”, The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No:2, Summer, s. 405,417-418, 2010.
- Nofsinger, John R. : “Household behavior and boom /bust cycles”, Journal of Financial Stability, 6(4), 1., 2011.
- OECD: “Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies Organisation”, (Çevrimiçi) <http://www.jeeir.com/v2/images/Vol2No32014/129-284-1-PB.pdf>, 2005.
- OECD: “Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis”, OECD Publishing. (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/finance/financialmarkets/43138294.pdf>, 2009.
- OECD: “Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy:

Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy”, (Çevrimiçi)
<http://www.pbr.co.in/2016/oct3.aspx>, 2011.

OECD ; INFE:

“High-level Principles on National Strategies for Financial Education. OECD Publishing”, (Çevrimiçi)
http://www.oecd.org/finance/financialeducation/OECD_INFE_High_Level_Principles_National_Strategies_Financial_Education_APEC.pdf, 2012.

Orman, Sabri:

İslami İktisat, Değerler ve Modernleşme Üzerine, İnsan Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2014.

Özdemir, Mücahit; Aslan, Hakan:

“Türkiye’de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası”, SETA Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Rapor, 2017.

Özen, Ercan; Şenyıldız, Leyla;

Akarbulut, Kenan:

“Faizsiz Bankacılık Algısı: Uşak İli Örneği”, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies 2/4 1-19, 2016.

Özsoy, İsmail:

Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve Katılım Bankacılığı, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1987.

Özsoy, İsmail ; Görmez, Birol ;

Mekik, Seden:

“Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebebi: Ampirik Bir Tetkik”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Manisa, 2013.

- PACFL: “President’s Advisory Council on Financial Literacy”, Annual Report to the President, 2008.
- Remund, David L.: “Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy”, The Journal of Consumer Affairs, Summer 2010, Volume 44, No:2, Pages 276-295, 2010.
- Sarıgül, Haşmet: “Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 13(1): 200-218, 2015.
- Savaşan, Fatih; Saraç, Mehmet; Gürdal, Temel: “Dindar/Muhafazakar İşadamları Perspektifinden İslam Ekonomisi ve Katılım Bankacılığı”, PESA Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor, 2013.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK): “2015 Yılı İkinci Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması”, (Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0&ct=f>, 2015.
- Sezgin, Yunus Enes: İslam İktisadı ve Emek, İGİAD Yayınları, İstanbul, 2016.
- Sezgin, Yunus Enes; Bulut, Firdevs: İslam İktisadı ve Piyasa, İGİAD Yayınları, İstanbul, 2015.
- Shaari, Noor Azizah: “Financial Literacy: A Study Among the University Student”, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, Vol 5, No.2, June, s.279-299, 2013.

- Siti Hafizah , Abdur .Rahim: “Psychosocial Factors and Gender Influencing the Level of Islamic Financial Literacy”, Master Thesis in Islamic Finance and Banking, Universiti Utara Malaysia, 2014.
- Sohn , Sang Hee: “Adolescents Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy among South Korean Youth”, Journal of Adolescence, 35, 969-980, 2012.
- Temizel, Fatih: Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık, Beta Yayınları, 1. Baskı İstanbul, 2010.
- Temizel, Fatih; Bayram, Fatih: “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, s.73-86, 2011.
- Tunç, Hüseyin: Katılım Bankacılığı, Nesil Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2010.
- Türkan, Yavuz; Arpacık, Mustafa: “Din Görevlilerinin Katılım Bankacılığına Bakış Açısı: Bingöl İlinde Bir Uygulama”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 233-244, 2017.
- TCMB: “Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim”, (Çevrimiçi) http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/finansal_egitim.pdf, 2011

Van Rooij, Maarten ;

Lusardi, Annamaria; Alessie, Rob: “Financial literacy and stock market participation”, Journal of Financial Economics, 101(2), 449-472, 2011.

Yardımcıoğlu, Mahmut; Yörük, Ali: “Türkiye’deki Finansal Okuryazarlığın ve Finansal Farkındalığın Durumu”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Temmuz, 9 (2), s. 173-2017.

Yüce, Ayşe: “Islamic Financial Houses in Turkey”, Journal of Academy of Business and Economics, 2003.

Wagland, Suzanne: “When it Comes to Financial Literacy, is Gender Really an Issue” Australasian Accounting Business and Finance Journal, Vol. 3 (1): 13-25, 2009.

Williams, Toni: “Empowerment of Whom and for What? Financial Literacy Education and the New Regulation of Consumer Financial Services”, Law & Policy, 29 (2), 226-256, 2007.

Yardımcıoğlu, Fatih;

Kızıltepe, Kadir: “Diyanet Personelinin Faiz Hassasiyeti Üzerine Bir Araştırma”, Sakarya, 2017.

5411 Bankacılık Kanunu:

“5411 Sayılı Bankacılık Kanunu”, (Çevrimiçi) https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7492/BankacilikKanunu_11.baski-web.pdf, 2005.

EKLER

Mülakat Formu

EK-1

Yaşınız : 38

Eğitim Durumunuz : Yüksek Lisans

Nace Kodu : 71.12.03 - Bina projelerine yönelik mühendislik ve danışmanlık faaliyetleri

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Emeği sömüren küresel faiz sistemi karşısında önemli bir boşluğu doldurduğu için sağlıklı bir toplum için çok gerekli olduğunu düşünüyorum.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankaları eksikleri olmakla birlikte amacı itibari ile faizli bankalarından ayrılmaktadır. Hedef odaklı her yol mübah mantığının güdülmediği bir yapı oluşturmak zorundadır.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Kâr payı ile faiz elbette farklıdır. Birbirine benzeşmesi sorun değildir. Zira kuranda müşriklerin müminlerin faiz uyarısına karşı söyledikleri “sizde yaptığınız faizdir” suçlamalarına karşı Allah “sizin yaptığınız meşru ticaret” demektedir. Dolayısıyla benzeşmesi elbette normaldir. Ama biri helal biri haramdır.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Kesinlikle katılım bankası tercihimizdir. Bütçemize ters gelse bile.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Tamamıyla doğru değildir. Ama tam olarak da temiz olabilmek kolay değildir. İstemeyerek de olsa faize bulaşıyorsunuz.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Eksikleri muhakkak olacaktır. Ama zamanla doğru bir yörünge üzerine oturabilir. Bunun da şartı ana gayenin kazanç odaklı çerçeve yerine inanç odaklı olması gerekir.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Arsa ve gayrimenkul yatırımlarımız var. Faizsizlik tabi ki bizim için önemlidir.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Bu görüşler benim için bağlayıcıdır. Çünkü ekonomik sistemi iyi bilen alimlerin görüşü İslam’ın görüşünü de temsil eder.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Çok önemli bir gelişme olarak görüyorum. Belirli sebeplerden dolayı etkilenen güven kurumu bu sayede çok iyi bir şekilde pekişecektir.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Katılım bankalarının helal çerçeve içerisinde ar-ge çalışmalarını artırması gerekir. Tekrar ediyorum; helal çerçeve içerisinde.

Mülakat Formu

EK-2

Yaşınız : 73

Eğitim Durumunuz : Üniversite

Nace Kodu : 60.20.01 - Televizyon programcılığı ve yayıncılığı faaliyetleri

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bankacılık sisteminde katılım bankalarının da bir alternatif uygulama olarak yer alması gerektiği kanaatindeyim.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Ülkemizde bankalar, sanayici, tüccar ve esnafı yatırıma teşvikten ziyade yatırımdan vazgeçirir hale gelmiştir. Zarureti olmayan iş adamları, bankaların önünden geçmek istemezler. Maalesef bankalar adeta soygun düzenine dönüşmektedir. BDDK gibi Kurumlar da gelişmeleri seyretmekle yetinmiyorlar. Mevcut faiz oranlarıyla yatırım yapma, iş geliştirme imkânsız hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında faizli bankalar ile katılım bankaları arasında fazla bir fark göremiyorum. Çünkü yatırımcının maliyeti bakımından ikisi arasında pek bir fark bulunmuyor. Her ikisi de parayı pahalı kullanıyorlar.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Ben aralarında ifade farkından başka bir fark göremiyorum. Katılım bankaları da her ne kadar adına kâr payı diyorsa da faiz prensibine denk gelecek işlemlerle çalışıyorlar.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Hiç banka kredisi kullanmadım. Kullanmaya da niyetim olmadığından böyle bir tercih ve karar vermem söz konusu değildir.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Aynen katılıyorum ama çok şükür hiç bulaşmıyorum. Ne parama faiz alıyorum, ne de kredi kullanıp faiz veriyorum.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Düşünmüyorum. Çünkü hem mevcut kapitalist sömürü düzeni buna izin vermiyor, hem de İslam iktisadının ne olduğunu doğru dürüst bilmiyoruz. İlahiyatçılar da, ekonomistler de bu konuyu açıkça ve tatminkâr bir şekilde ortaya koyamamışlardır. Kısaca İslam toplumunun ekonomik strüktürünün nasıl olması lazım geldiğini bilmiyoruz, bilinmesi konusunda da ciddi bir çalışma göremiyoruz.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Az önce de belirttiğim gibi ben, inancım gereği faize de, faizin benzerine de karşıyım. Ne elimdeki parama faiz veya kar payı alıyorum, ne de faiz ve benzerlerini veriyorum. Faize bulaşmamak benim için bir iş ve hayat prensibidir. Paramı öncelikle işimde, gayrimenkulde, altında değerlendirerek emeğimi korumaya çalışıyorum.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Fazla bir şey ifade etmiyor. Adına İslami veya kâr/zarar ortaklığı denen şeylerin uygulamada klasik banka ve faiz sistemi veya çok yakın benzeri olduğunu gözlemliyoruz, kullananlardan duyuyoruz. Bu güne kadar zarar ettik, kâr payı veremiyoruz diyen bir katılım bankası görmedik, hep kâr ediyor ve kâr payı veriyorlar. Bir kez vermesinler, buna inanan ve parasını katılım bankasında tutmaya devam eden kalır mı? Bence kalmaz maalesef.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Bakış açımı değiştirecek bir sebep ve farklılık olmadığını düşünüyorum. Kamu farklı bir sistem veya uygulama mı getiriyor? Aksine kamu ve özel katılım bankalarında ayniyet var.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Halkımızı daha çok inandıracak maneviyat, helal/haram fetvaları ortaya koymaları gerekiyor. Kısaca sistemlerine inanmıyoruz. Doğru işler yapmaları ve bu doğru işlere bizi inandırmaları gerekiyor.

Mülakat Formu

EK-3

Yaşınız : 40

Eğitim Durumunuz : Lise

Nace Kodu : 47.78.04 - Belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalarda hediyelik eşyaların, elişi ürünlerin ve imitasyon takıların perakende ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Diğer bankalardan farklı olmadığını düşünüyorum. İsimlerinin farklı olması bir şeyi değiştirmiyor.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankalarının faizi çok yüksek oluyor. Kâr payı demiyorum, faiz diyorum. Bu sorunun cevabını veriyor diye düşünüyorum.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Katılım bankalarının faizsizlik prensibi ile çalıştığını düşünmüyorum. Bence faiz ile kâr payı aynı şey.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Katılım bankasının her hangi bir önemi yok. Devlet bankalarını tercih ediyorum. Bir de oranlar önemli tabii ki. Avantajlı olan bankayı tercih ediyorum.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Büyümek istiyorsanız banka ile çalışmak zorundasınız. Bu da faiz ile işlem yapıyorsunuz anlamına geliyor. Yani faizden kaçınmak imkansıza yakın.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Zor olduğunu düşünüyorum. Mevcut düzenin aksaklıkları olmasına rağmen faizsiz bir piyasa kurmak çok zor.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Önemli değil, yatırımlarımı dolar üzerine yapıyorum.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığınız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Takip ettiğim bir alan değil. Bu nedenle görüşlerini bilmiyorum.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Devletin hem düzenlemek hem de denetleme için her alanda olması gerekiyor. Ancak mevcut katılım bankaları ile aynı şekilde çalışacaklarsa sadece pazardan pay alırlar. Bu sektörü daha ileri götürmez.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Kolay ulaşılabilir enstrümanlar bulmalılar. Ürün çeşitliliği olursa tercihleri kendilerine kaydırabilir. Bu da sektördeki paylarını arttıracaktır.

Mülakat Formu

EK-4

Yaşınız : 58

Eğitim Durumunuz : Üniversite terk

Nace Kodu : 22.22.43 - Plastik poşet, çöp torbası, çanta, torba, çuval, file, sandık, kutu, kasa, damacana, şişe, bidon, makara, masura, bobin, tıpa, kapak, kapsül vb. paketleme

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Amaçları dışına çıktıklarını düşünüyorum. Mevcut düzene ayak uydurdular.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Pek farkları yok sadece isimleri farklı. Yaptıkları işlerde farklılık olduğunu düşünmüyorum.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Neden o zaman kar payı ile faiz oranı dengeli gidiyor. Demek ki bir farklılık yok. İsimleri farklı sadece.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Katılım bankalarını tercih ederim en azından faiz değil kâr payı aldıklarını söylüyorlar. Ben üzerime düşeni yapıyorum. Gerisi onlara kalmış.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Mevcut düzene mi Allah'ın kanunlarına mı uymamız gerekir önce buna karar vermeliyiz. Gerçekten kararı verdikten sonra gerisi kolay.

6- Türkiye'de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Peygamberimiz döneminde uygulandıysa şimdi neden uygulanmasın? Biraz önce de dediğim gibi gerçekten karar verilmeli ve yola çıkılmalı.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Faizsizlik prensibi benim için önemli. Bu nedenle yatırımlarımı gayrimenkul üzerine yapıyorum.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Görüşlerin kaynağında kuran ve sünnet varsa çok önem arz eder.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Yabancı yatırımcılardan daha iyidir. En azından paramız devlette dursun, onlar işletsin.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Özüne dönmeli kuruluş amaçlarına uygun davranmalılar. Bu şekilde hareket etmeye devam ederlerse %5’in üzerini çok göremezler.

Mülakat Formu

EK-5

Yaşınız : 62

Eğitim Durumunuz : Yüksek Okul

Nace Kodu : 46.31.08 - Kuru bakliyat ürünleri toptan ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sektörde varlıkları önemli. Olumlu olarak bakıyorum onlara.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankalarını biraz daha vicdani buluyorum. Yani onlarla işlem yaparken vicdanım daha rahat.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Vicdanen daha rahat söylüyorum ama bence kâr payı ile faiz aynı şey. Yine de onlarla çalışmaya devam ediyoruz işte.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Katılım bankası olması önemli. Onlar arasında da hangisinde oran daha düşükse, düşük olanı tercih ediyoruz.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Evet, kaçınmak çok zor. Bir şekilde bulaşıyorsun ve artık vazgeçemez oluyorsun. Piyasa koşulları seni oraya sürüklüyor.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Faizin olmadığı, sömürünün olmadığı bir piyasayı herkes ister. Ama uygulamak imkânsıza yakın.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Elbette önemli. Yatırımlarımızı mal alımı şeklinde yapıyoruz.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Çıkış yolu ve yol gösterici olarak görüyorum. Fikirleri değerli.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Çok olumlu buldum. Katılım bankacılığına güven kazandırdı.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Ticaret erbabına dokunmalı ve bankacılık sektöründen farklı cazibeli projeler geliştirmelidir. Örneğin hermes-coface tarzı ticari sektörde tahsilat problemlerine karşı, satın alma ve ödeme sigortacılığı konusu geliştirilebilir. Bunları yaparlarsa büyürler.

Mülakat Formu

EK-6

Yaşınız : 55

Eğitim Durumunuz : Ortaokul

Nace Kodu : 47.77.03 – Gözlükçülük ve saatçilik

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Olması gereken ve geç kalınmış bir alan olarak görüyorum.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankaları ile hiç çalışmadım. Bu nedenle herhangi bir karşılaştırma yapamıyorum.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Katılım bankaları ile çalışmadım. Ancak çalışan arkadaşlarımdan çok olumlu referanslar da alamadım. Çünkü onlar da oran veriyor. Bu da benim nezdimde faizsizlik prensibi ile çalıştıkları kanaati oluşturmuyor.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Ticaret yaptığımız için oran önemli. Ancak bizi gerçekten ikna ederlerse onlarla da çalışabiliriz. Çok fark olmadıkça oranı ikinci plana atabiliriz. Ama kaç yıllık tacirim, daha katılım bankaları gelip de kendilerini tanıtmadılar, sistemlerini anlatmadılar.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Ekonomik nedenlerden dolayı faizden kaçınmak zor. Arkadaşımdan, eşinden dostundan nereye kadar yardım alabilirsin. Mal almak için, tekerleği döndürmek için bankalara mecburen gidiyoruz.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Uygulanabileceğini düşünmüyorum. İnsanlar kendilerini düzeltmedikçe imkânsız. Sistem dediğimiz şeyi de insanlar oluşturduğuna göre öyle bir sistem getirilemez.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Ticari mal alıyorum. Yatırımlarımı işimi büyütmek için kullanıyorum. Herhangi bir şekilde faiz almıyorum.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Katılım bankaları ile çalışmadığım için görüş alma ihtiyacı hissetmedim.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Geç kalınmış bir gelişme. Ancak sektörde kendilerini fark ettirmeliler. Eğer diğer özel katılım bankaları gibi çalışırlarsa hiçbir önemi kalmaz. Mantaliteleri değiştirip yeni bir heyecan getirmeliler.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Piyasayı dolaşıp, kendilerini ve sistemlerini tanıtmalılar. Şubede oturup müşteri bekleyerek bu iş olmaz. Ayrıca reklama ağırlık verip altyapılarını iyileştirmeleri gerektiğine inanıyorum.

Mülakat Formu

EK-7

Yaşınız : 53

Eğitim Durumunuz : Lisans

Nace Kodu : 14.11.05 - Deri giyim eşyası imalatı

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Katılım bankalarının diğer bankalardan farklı olduğunu düşünmüyorum. Faizi kar payı adı altında uyguluyorlar, bu da bana çok inandırıcı gelmiyor.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankalarının kar payı oranları diğer bankaların aldığı faiz oranından yüksek olmasını nedeniyle inandırıcı bulmuyorum. Bu nedenle aynı işlevdeler diye düşünüyorum.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Katılım bankalarının kar payı aslında faizin diğer ismi olduğunu düşünüyorum. Katılım bankaları faiz prensibiyle çalışıyor.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Ticaret yapıyorum, hangi banka daha uygun şartları sunuyorsa onu tercih ediyorum. Faiz oranı katılım bankalarıyla aynı oranda olursa, katılım bankalarını tercih ediyorum.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Kesinlikle katılıyorum. Eğer ticaretle uğraşıyorsanız faizden kaçınmak imkânsız. Gemiye başka şekilde yüzdüremezsiniz.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Globalleşen dünyada bunun çok kolay uygulanabileceğini düşünmüyorum, zira eğer dünyaya entegre olmak istiyorsak bunun daha çok uluslararası ekonomik işbirliği ile sağlanacağını düşünüyorum.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Daha çok ticari yatırımlara yöneliyorum, vadeli hesap açıp faiz geliri almıyorum.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Mümkün olduğunca faydalanmaya çalışıyorum.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Firma olarak kamu bankaları ile çalışmaya gayret ediyoruz. Kamuya ait olan katılım bankaları ile de irtibata geçip değerlendirebiliriz. Artı bir değer kattı diyebilirim.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Hizmet ağlarını genişletmeli daha çok insana katılım bankalarının çalışma prensiplerini anlatmalı ve en önemlisi Bankalardan daha avantajlı projeler sunmalılar diye düşünüyorum.

Mülakat Formu

EK-8

Yaşınız : 47

Eğitim Durumunuz : Lise

Nace Kodu : 46.41.04 - İplik toptan ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Müslüman bir ülkede mutlaka olması gerekir. Varlıkları önemli.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Bizlerin bakış açısı ekseri olarak dinimizin emri üzerine faizden uzak olma konusu olduğundan sağlıklı karşılaştırma yapamam.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Mevduat toplama havuzlarına dikkat ediyorlarsa temiz olduğunu düşünüyorum. Lakin şüphelerim var. Son zamanlarda şüpheli işlemler yapıyorlar.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Bizim için öncelik dinimizin emri faizden uzak olmaya çalışıyoruz. Bu nedenle tercihimiz katılım bankası. İşlemlerimizi onlarla yapıyoruz.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Şu kadar üretim yapıyorum, şu kadar ihracat yapıyorum, şu kadar işçi çalıştırıyorum, nasıl kaçınırım piyasadan diyorlar. Rızk Allah'tandır. Sen faizden kaçınmaya çalış, kapılar sana açılır. Umutsuz olmaya gerek yok.

6- Türkiye'de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Türkiye'de imkânsız. Çünkü ülke şer-i kurallarla yönetiliyor. Bu nedenle de tam olarak İslami kurallarla bir ekonomik sistem oluşturulabileceğini sanmıyorum.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Tasarruf yapmaya çalışıp, belirli noktaya gelince kısmi borçlanarak gayrimenkul yatırımı yapıyorum. Faizsizlik önemli, hatta ilk sırada.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Maalesef bu konuda ülkemizde yeterince görüş olduğunu düşünmüyorum. Zayıfız bu alanlarda. Daha çok konuşulmalı, daha çok ön planda olmalılar.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Talep nedeniyle oluştuğunu düşünüyorum. Katılım bankalarına yoğun bir talep var. İnsanlar bilinçleniyor.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Orana takılmamak lazım. Yapılan işin özüne bakarsanız bu bankalar direkt olarak ticari işler yapıyorlar. Az mevduat topladıkları için, az kullandırım yapıyorlar. Dolayısı ile küçük banka olarak kalıyorlar. En azından kamu kurumları paralarını bu bankalarda tutarsa oran yükselir diye düşünüyorum.

Mülakat Formu

EK-9

Yaşınız : 51

Eğitim Durumunuz : Lise

Nace Kodu : 14.14.03 - Atlet, fanila vb. iç çamaşırı imalatı

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Faiz almıyor gibi gözüküp faizle çalışan bankalar olarak görüyorum. Onlar da oran veriyor diğerleri de oranla çalışıyor. Faiz almıyoruz diye yola çıktılar ancak diğerlerinden daha fazla alıyorlar. Demek ki faiz bize daha uygun gibi bir sonuç çıkabiliyor. Birinin akdinde faiz yazıyor, diğerinde yazmıyor. Tek farkın bu olduğunu düşünüyorum.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Hiçbir fark görmüyorum. Sadece isimleri farklı. İkisi de oran verdiği için bir fark yokmuş gibi algılanıyor bizim tarafımızdan. Hatta daha yüksek oran verdikleri için faizi cazip gibi gösteriyorlar.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Kesinlikle inanmıyorum. Fark konusunda beni ikna edemediler. İkisinin de aynı şey olduğunu düşünüyorum. Görüntüde farklılar ancak içerikte diğerler ile aynılar.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Tercih noktasında en az zararı kimden göreceksak onu tercih ediyoruz. Yani oran olarak en düşük olan bankayı seçiyoruz.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Kaçamazsınız ancak aza indirilebilir. Maalesef faiz şuan dünyanın bir gerçeği durumunda.

- 6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?**
Şeriatla yönetilmedikçe İslam iktisadının tamamen uygulanabilmesi imkânsız. Türkiye’de bu sistem de gelmeyeceğine göre, faizsiz bir sistemin tam olarak uygulanabileceğini düşünmüyorum.
- 7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?**
Ticari mal alıyorum, üretiyorum ve satmak için stok yapıyorum.
- 8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?**
Kimsenin sözü beni bağlamıyor. Kendi aklım, bilgim ve vicdanımla hareket ediyorum.
- 9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?**
Herhangi bir yansımasını hissetmedim. Bu nedenle bakış açımda olumlu ya da olumsuz bir gelişme olmadı.
- 10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?**
Kaynakları güçlü olmalı ki bize düşük oran vererek oraya çekebilsin. Alt yapılarını geliştirip şube sayılarını arttırmalılar. Son dönemde her ne kadar profesyonelleşseler de yeterli değiller. Kendilerini geliştirip bizi ikna etmeliler diye düşünüyorum.

Mülakat Formu

EK-10

Yaşınız : 56

Eğitim Durumunuz : Doktora Öğrencisi

Nace Kodu : 73.11.01 - Reklam ajanslarının faaliyetleri

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Katılım bankacılığı kavramı ilk kullanılmaya başladığında Faizsiz bankacılık adıyla anılmaktaydı. Daha sonra bu kavram kullanılmaya başlandı. İslami hassasiyeti olan ve işletmelerinde finans ihtiyacı olan iş adamlarının faiz dışı bir finans arayışlarına cevap verebilmek için ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Dini hassasiyeti olan kişilerin finans kaynaklarına ulaşımını kolaylaştırması açısından yararlı bir uygulama olarak görmekteyim.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Kapitalist sistem içinde faiz, para alışverişlerinde en temel uygulamalardan birisidir. İktisadi sistem içinde önemli bir yer tutmaktadır. Katılım bankalarının bu Uluslararası düzeyde yaygın uygulamaya karşı bir çıkış olarak başvurdukları sistem içinde ana yaklaşım sadece para verip faiz almak yerine araya mal alışverişini de sokarak faiz yerine kar payı alınmaktadır.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Kapitalist sistem içinde para bir tür mal olarak algılanır. Oysa İslami düşünce içine para bir mübadele aracıdır. Burada esas sorun para denenen mekanizmanın yapısıdır. Bretton and Woods sisteminde özellikle 1971 yılından sonra başlayan uygulama parayı tamamen dolar başta olmak üzere büyük ülkelerin paralarına bağlı bir yapıya dayandırmaktadır. Dünya Bankası ve Ülkelerin merkez bankaları bu sistemde önemli bir rol oynamaktadır. Bu temel gerçek çerçevesinde işleyen uluslararası sistem içinde faizi yani paranın zaman içinde değer kazanması ilkesini

görmezden gelmek mümkün değildir. Katılım Bankaları da bu gerçeği göz önüne alarak bir yandan kendilerine mevduat yatıran kişilere kar payı vermeye, diğer yandan da finans ihtiyacı olan kesimleri desteklemeye çalışmaktalar. Tabii bu arada kendileri de para kazanmak için uğraşıyorlar Tüm bu uygulamaları yaparken de İslam fıkhı içinde bu uygulamalara cevaz veren kurallara uymaya çalışıyorlar.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kısıtlarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Ben bu güne kadar genel anlamıyla dış bir finansa ihtiyacım olduğunda bunu ya ortaklık yoluyla ya da faizden kaçınmaya çalışan katılım bankalarından temin etme yoluyla çözmeye çalışmaktayım. Katılım bankaları sistemin yapısı içinde daha maliyetli çalıştıklarından onlardan temin edilen finans çoğu kere biraz daha pahalı olmaktadır. Fakat değer bazlı bir yaklaşımda bu konu benim açımdan ikincil önemde bir konudur.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Katılıyorum. Esas mesele sistemi faizden arındıran bir yapıyı sağlayabilmektir. O sağlanamazsa yapılan çalışmalar biraz zorlama olmaktadır. Bunu sağlayabilmek için gerçek anlamda ortaklıkları teşvik etmek, spekülasyondan mümkün olduğu ölçüde arındırılmış bir hisse senedi borsasını canlı olarak çalıştırabilmek gerekmektedir.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

İslam iktisadının uygulanabilmesi için öncelikle bu konuya inanmak gerekir. İlave olarak bunun uygulanabilmesi için hem teorik hem de pratik düzeyde çok ciddi bir gayret lazım. Ben faizli sistemin üretimi teşvik eden değil onu köstekleyen bir uygulama olduğuna inanırım. Faizli bir ekonomik sistemde parayı en büyük oranda finans sahipleri kazanır. Üretim odaklı çalışanlar finans sahiplerine para taşıyan kesimler pozisyonundadırlar. Bu para taşıma faaliyetleri içinde belki bir miktar

kendileri de para kazanabilirler fakat kazancın büyüğü finans kesimine gider. Hem Türkiye'de hem de dünyada şirketlerin karlılıklarına bakıldığında bankaların, sigorta şirketlerinin ve ranta dayalı çalışan firmaların kazançlarının ne kadar büyük olduğu göze çarpar. Üretim yapmaya çalışan büyük yapılar da bünyelerine belli bir zaman sonra bu tarz finansman şirketlerini de katarlar ki karlılıklarını arttırabilsinler.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Evet. Biraz önde de bahsettiğim gibi ben hayatı inanç ve uygulama açısından bir bütün olarak görmeye çalışırım. Faizin haram olduğuna inanırım. Üretimi önemserim. Tüm çalışmalarında öncelikle bu hususu dikkate almaya gayret ederim.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığınız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

İslam iktisadı konusunda görüş ifade edenlerin hem dünyadaki cari iktisat sistemi, bunun içinde yer alan uygulamaları hem de İslam fikhını ve bu çerçevede yapılabilecek uygulamaları iyi bilebilmeleri zorunludur. Bu tarz çalışmaları olan kişilerin görüşleri benim için de yol gösterici olmuştur ve olmaktadır.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Türkiye'de 15 yıldan fazla bir süredir yönetimde olan siyasi kadro bu anlayışın yaygınlaşması için gayret sarf etme iradesini gösteren bir kadro. Bu noktadan hareketle katılım bankalarının finans sistemi içinde aldığı payı arttırma yönünde kararlar alıp uygulamaya çalışıyorlar. Bence kamunun da bu alanlara daha fazla girmesi bu niyetin bir tezahürü. Olumlu karşılayıp daha da gelişmeleri gerektiğini düşünüyorum.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Katılım bankaları finansa ihtiyacı olan kesimlere İslami açıdan problemlili olmayan enstrümanlar geliştirebilmeliler. Risk sermayesi konusuna daha fazla eğilmeliler. Bütün sakıncalarına rağmen ortaklıklara daha fazla girebilmeliler. Fakat bu payın artması sadece katılım bankalarının gayretleri ile olmaz. Devlet de mevzuat konusunda onların bazı dezavantajlarını azaltabilmeli ve ortadan kaldırabilmeli ki bu gelişme daha ileri boyutlara ulaşabilsin.

Mülakat Formu

EK-11

Yaşınız : 52

Eğitim Durumunuz : Lisans

Nace Kodu : 47.75.01 - Belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalarda kozmetik ve kişisel bakım malzemelerinin perakende ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Malum olduğu üzere iş dünyasında hepimizin gayesi büyümek. Ancak bu büyümeyi yaparken kâr marjlarının çok düşük olması nedeni ile yatırımların geri dönüşleri artık eskisi gibi kısa sürede olmuyor. Bu nedenle firmalar yeterli olmayan kendi öz sermayelerinin yerine dış sermaye kullanma ihtiyacı duyuyorlar. Bu anlamda bakıldığında özellikle İslami hassasiyeti olan bizim tarz firmalar için katılım bankaları, olmazsa olmaz bir seçenek olarak yanımızda bulunuyorlar.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankalarının güzel tarafı özellikle borç ödeme günlerine olan ve sözleşmeden doğan garantileri. Yani şunu demek istiyorum; diğer faizli bankalar özel durumlarda yapılan sözleşmeyi bozup anlık işlemler yapabilirken, katılım bankaları bu konuda yapıları gereği daha sadakatli davranıyorlar. Ancak buna karşılık katılım bankaların uygulamış oldukları oranlar maalesef faizli bankaların oranlarından çok daha yüksek kalıyor. Burada katılım bankaları ile çalışan bizim tarz firmalar kâr marjlarının çok dip olduğu bir sektörde rakiplerimize karşı dezavantajlı pozisyona düşüyoruz. Bunu söylememize rağmen maalesef ilerleme kaydedemedik. Katılım bankası ve faizli bankalar oranlarının eşit olduğu durumlarda tercihlerini katılım bankalarından kullanan kişiler hassasiyetleri üst düzeyde değilse faizli bankalara kayabiliyorlar.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Bu konu tüm İslami düşüncedeki iş alemi için sürekli tartışılan bir mevzu. Kimi İslami çevreler devletin asgari ödeme garantisini vermesi nedeni ile katılım bankalarının da faizli bankalarla aynı pozisyona geldiğini belirtiyor. Malum olduğu üzere geçmiş dönemde birkaç İslami finans kurumunun batması nedeni ile devlet para yatıran mevduat sahiplerini kollamak adına böyle bir tedbir aldı. Bu konu hala tartışılıyor. Ayrıca katılım bankalarından aynı konu ile ilgili talepte bulunduğumuzda bir katılım bankasının onay verdiğini başka bir katılım bankası reddediyor. Biz inanıyoruz ki her bir katılım bankasının arkasında şeri kurul var. Bu konularda çok derin fıkıh bilgimiz olmadığı için ve de başka tür alternatifimiz olmadığı için katılım bankalarına güvenerek işlem yapıyoruz.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Birinci şartımız mutlaka katılım bankası olması. Daha sonrada alternatif katılım bankalarından teklif almak suretiyle en uygun kar payı oranına göre de karar veriyoruz. Burada ilişkilerin iyi olması, sağlanan toleranslar elbette ki önemli.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Katılmıyorum. Sonuçta bizim için önemli olan Allah'ın rızasını kazanmaktır. Eğer aldığımız bir kararda, atacağımız bir adımda Allah'ın rızası yoksa, o işin bizim açımızdan hayırlı olmayacağına inanıyoruz. Sonuçta biz diyoruz ki "biz seferle mükellefiz, zafer Allaha aittir" Rabbim uzatır, kısaltır o bizim elimizde olan bir şey değildir.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Evet uygulanabileceğini düşünüyorum. Zaten dünya ülkelerine bakıldığında faizlerin giderek geri geldiğini ve yüksek faizlerle artık iş yapmanın mümkün olmadığını ve özellikle katılım bankalarının yapmış olduğu parayı verirken mutlaka bir ticarete dayandırma zorunluluğu sistemin güzel tarafı. Dünya geç de olsa bu sisteme gelecektir. Zaten İslam inancı kapitalist ve komünist sistemlerin güzel taraflarını bünyesinde bulundurmakta. Her iki düşüncenin kötü taraflarını da reddetmektedir.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Elbette önemli. Biz, 72 yıllık bir grubuz. Kazandığımızı hep işimizi büyütme amaçlı olarak kullandık. İşimize kattık.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Günümüzde İslam dışı enstrümanlar bir zorunluluğun karşılı olarak ortaya çıkmaktadır. Maalesef bugün ki düzende İslam iktisadına diğer düşünceler kendilerini İslam’a uydurmalarını beklememiz gerekirken bu yeni görüş ve düşünceler genelde batıdan çıkıyor ve İslam düşüncesi bunları alternatif üretmek zorunda kalıyor. Örneğin sigorta konusu. Batı kaynaklı İslami sigorta oluşturuyoruz. Belki geçmişte karz-ı hasen gibi farklı enstrümanlar vardı ancak bunlar geliştirilemediği için yerlerine batılı enstrümanlar aldı. Ayrıca özellikle İslam ve İslam iktisadı konusunda yetişmiş ve görüş beyan edecek çok fazla sayıda düşünce insanımız bulunmamaktadır. İnsanlarımız ya İslami fıkı iyi bilmekte ancak piyasa gerçeğinden uzak olmaktadır, ya da piyasa gerçeklerini iyi bilmekte ancak İslam fıkını bilmemektedir. Bu konuda sadece ülkemizdeki birikim değil, diğer İslam ülkelerindeki birikimleri de bir araya getirip ortak görüşler ortaya çıkmalıdır.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Olumlu karşılıyoruz. Alternatiflerin çoğalması bizim açımızdan daha iyi olduğunu düşünüyoruz. Rekabet kar payı oranlarını düşürecektir. Ayrıca da devletin bu işin içerisine girmesi, özellikle özel sektöre soğuk bakan yeni bir halk kitlesini de katılım bankalarına çekecektir. Ancak devletin aynı zamanda faizli sistemle de çalışıyor olması kafamızda tereddütler oluşturmaktadır. Para ayırımlarının nasıl yapılacağı ya da yapıldığı konusu soru işareti taşımaktadır.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Katılım bankalarını kendi hassasiyetlerinden dolayı faizli bankaların çıkartmış olduğu birçok enstrümanı ya verememekte ya da çok geç kalmaktadır. Yine alt yapı ve teknolojik anlamda kendilerine mahsus özel uygulamalar olmadığı, faizli bankaların alt yapılarını kullandıkları gözükmektedir. Yine faizli bankalarla katılım bankaları arasındaki kâr payı farklılıkları da mutlaka minimize edilmelidir. Eğer bunlar sağlanırsa oranların daha iyi seviyelere geleceğini düşünüyorum.

Mülakat Formu

EK-12

Yaşınız : 48

Eğitim Durumunuz : Lisans

Nace Kodu : 25.50.02 - Toz metalürjisi

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Faizsiz sistem için kurulmuş finans piyasaları içinde yer alan bir araç.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Şayet sonuç numerik ise pek bir fark yok. Faizsiz sistemde piyasa faiz oranları kadar kâr payı veriyor veya aynı oranda kredi veriyor.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Ben de kar payı ve faizin ayrı şeyler olduğuna inanıyorum ancak katılım bankaları finans piyasalarının faiz oranları kadar kâr payı veriyorlar. Bu bana pek inandırıcı gelmiyor.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Öncelikle faizsiz bankacılığı sorguluyorum. Ancak fon/kredi ihtiyaçlarımızda çoğunlukla faizsiz bankacılık maliyeti yüksek çıkıyor. Bu nedenle diğer bankaları tercih edebiliyorum.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Kesinlikle katılıyorum. Hatta iş dünyasındaysanız zor değil, imkânsız olduğunu düşünüyorum. Bankalarla çalışmadan iş yapamazsınız.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Düşünmüyorum. Dışa açık ekonomilerde bunun imkânsız olduğunu kanaatindeyim. Yoksa dünyada mevcut ekonomik düzene entegre olamazsınız ve bu da sizi ekonomik anlamda yok oluşa sürükler.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Kazançlarımızla yine kendi işimize yatırım yapıyoruz.. Önemli, ancak olmazsa olmazımız değil.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığınız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor? İncelemedim. Kendi bilgimle devam ediyorum.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Bu olumlu bir gelişme. Umarım gerçek faizsiz bankacılığı uygulayabilirler. Bu, varlıklarından daha önemli.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Gerçekten kar ve zarara ortak etmeliler. Bir katılım bankasının düşüncesi diğer katılım bankasından farklı olmamalı. Bu insanları sistemden uzaklaştırıyor. Kendi aralarında işlem birliği sağlayabilirlerse kendi lehlerine olur.

Mülakat Formu

EK-13

Yaşınız : 65

Eğitim Durumunuz : Lisans

Nace Kodu : 46.42.08 - Ayakkabı malzemeleri toptan ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Türkiye için eksisi artışı ile çok önemli bir alternatif finans kaynağıdır. Fakat büyüklüğü yetersiz.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankaları faizsiz sistem ile çalıştığını, diğer normal bankaların piyasa faizine göre maliyet çıkardığını kabul ediyoruz. Fakat bütçe büyüklüğü yetersiz olduğu için veya kaynak yetersizliğinden aldığımız ürün maliyeti katılım bankalarında daha yüksek çıkıyor. Bu da halk arasında faizsiz deniyor ama faizden fazla para ödüyoruz döngüsüne dönüşüyor. Bu gerçeği önlemek için katılım bankaları tedbir almalılar, maliyetleri gözden geçirmeliler veya riski azaltmak için alacaklarını garantiye alma yollarına gitmeliler. Ayrıca Türkiye’de proje bankacılığı ve projeye katılım yok. Bu alanları geliştirmeliler.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Söylenen doğru fakat uygulamada eksiklikler var. Uygulamalarda daha dikkatli olunmalı. Biraz önde dediğim gibi faiz yok diyoruz ama maliyet faizden yüksek. Proje ve projelere katılım düşünülmeli, sonuç hem daha karlı hem olumlu sonuçlar verecektir. Sukuk sistemi uygulanabilir.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Söylenen doğru fakat uygulamada eksiklikler var. Uygulamalarda daha dikkatli olunmalı. Biraz önde dediğim gibi faiz yok diyoruz ama maliyet faizden yüksek.

Proje ve projelere katılım düşünölmeli, sonuç hem daha karlı hem olumlu sonuçlar verecektir. Sukuk sistemi uygulanabilir.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Kesinlikle yanlış, faiz lobilerini destekleyen bir görüş. Fakat piyasa daraldığı, ana sermaye darlığı, nakit bulma zorluğu yanında ve tasarruf etmeyen bir toplumda bulunuyorsunuz. Bu sizi vadeli çalışmaya zorluyor. Elinizde alternatif ödeme ve finans bulma alternatifleri olmayınca, sizi buna zorluyorlar.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Elbette uygulanır. İslamiyet bugüne veya düne çözüm üretmiş değildir. Geleceğe de ışık tutan bir yaşam biçimidir. İslamiyet’i finans ve ticarete yaşamanız lazım. Ülkemizde bu yönde çalışmalar ve uygulamalar çok zayıf. Birde çok etkin bir faiz lobisi hatta sistemi var. Ona çözüm bulmamız lazım. Kuralı onlar değil biz koymalıyız.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Elbette çok önemli, hem manevi hem maddi rahatsız oluyoruz. Hiç fazladan duran nakdim olmadı. Düşünmeme bile gerek olmadı ve olmayacak. Ama sonuçta işlerinizi yürütebilmeniz, piyasa koşul ve şartları, enflasyonun ve faizin yüksekliği insanları bu yöne itiyor. Sistem böyle maalesef.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Konunun uzmanları tarafından yapılan açıklamalar ciddiyet taşır. Yine de bu İslam dünyasının eksiği bu kadar ciddi bir konuda bir araya gelip, tüm İslam alemini rahatlatacak bir İslami finans sistemini uygulama yapılamadı. Herkes hatta her ülke kendine göre çözüm arıyor. Bu bir İslami düşünce ve yaşam şeklidir. Bunu yapmadıkları takdirde vebali konu uzmanı tüm İslam âlimlerinin üzerine olur. Yapıldı, uygulayan var ama bizim ülkemiz uygulamıyor ise bizi yönetenlerin ve bizim alimlerimizin vebalidir. Alternatifini ve uygulamasını göstereceksiniz. Sadece haram deyip geçmek olmaz. Çözüm üretmeniz lazım.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Kamunun katılım bankası açması, hatta yenilerinin açılacak olması konuya ilgisiz kalmadığını göstermek ve alternatif sunmak açısından önemli. Ama zaten ortada sığ ve yetersiz bir pasta var. Onu bölmeye kalkmak, kaynak israfı olur. Önce pastayı büyütmek, sistemi doğru olarak ortaya koymak lazım. Kolay ulaşılabilen alternatif finans şekilleri oluşturmak lazım.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Kaynak bulmaları ve finansla erişimi kolaylaştırmak lazım. sukuk, proje bankacılığı hatta ortaklığı olabilir. Pastayı büyütmeden, oranı %50’nin üzerine çıkarmadan sonuç olmaz. Dünyada, Japonya, İngiltere, Almanya gibi gayrimüslim ülkelerde sıfır veya eksi faiz konuşulur, uygulanır iken, bizdeki durum, faize dayalı bir ekonomi ve üretim yakışmıyor. Onun için de Portekiz’den daha pahalı ayakkabı üretip, yeni Avrupa Birliği ülkelerinden daha pahalı, üstelik emek yoğun üretim yapıyoruz. Son perakende satışa gelinceye kadar ürün üzerinde en az %35 vade farkı, faiz var, yani pahalı üretiyor, pahalı satıyoruz. Yani rekabet edemiyoruz.

Mülakat Formu

EK-14

Yaşınız : 65

Eğitim Durumunuz : Lisans

Nace Kodu : 46.47.02 - Halı, kilim, vb. yer kaplamaları toptan ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ekonomi için olumlu olarak görüyorum. Katkıları muhakkak var.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığımızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Katılım bankaları manevi açıdan daha huzurlu hissettiriyor. Faize bulaşmıyoruz sonuçta.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Bende farklı olduğunu düşünüyorum. Faizsiz, kâr payı esasına göre çalışıyorlar.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kısıtlarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Maliyet hangisinde daha düşük ise oradan kullanıyoruz. Ticaret yapıyoruz, bütçe denkleştirmeye çalışıyoruz. Bu nedenle düşük olanı seçiyoruz.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Evet, faizli bankalara mutlaka yolumuz düşüyor. Ya oran daha düşük oluyor, ya da yapacağımız işlemi katılım bankaları yapamıyor. Bir de alt yapıları daha güçlü ve hızlı.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

İslam ekonomisinin bazı kuralları ekonominin gerçeklerine uymuyor. Sahada olay farklı geliyor. Bu nedenle uygulanabileceğine pek ihtimal vermiyorum.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Yatırımlarda faiz konusunda daha dikkatliyiz. Gayrimenkul olarak değerlendiriyoruz daha çok.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Benim için çok bir şey ifade etmiyor. Yorumlarını takip etmiyorum.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Olumlu karşılıyorum. Katılım bankalarının devlet eliyle de işletilmesini çok doğru buluyorum.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Müşteri ilişkilerini geliştirip, taleplere uygun ürünler sunmalılar. Aradığımız her şeyi bulamıyoruz. Bu da devamlılık oluşmasını engelliyor.

Mülakat Formu

EK-15

Yaşınız : 58

Eğitim Durumunuz : Önlisans

Nace Kodu : 47.78.03 - Belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalarda gözlük, kontak lens, gözlük camı vb. perakende ticareti

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Faizli bankalarla işbirliği yapmak istemeyen esnaf veya tüccarların tercih ettikleri bankalar olarak görüyorum.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Karşılaştırma yaptığımda herhangi bir fark göremiyorum. Her iki tür bankada da aynı işlemlerin aynı şekilde yapıldığını düşünüyorum.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Bence faizsiz bir sistem ile çalışmıyorlar. Yaptıkları işlemler faizli bankalar ile bire bir benzerlik gösteriyor.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Her ne kadar sistemlerine inanmasak da ehveni şer olarak tercihimiz katılım bankaları.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Ya faizle iş yapacaksınız ya da işinizi küçülteceksiniz. Yani faizli işlemlerden kaçınmanız çok zor. Çünkü herkes işini büyütmek ister.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Ne Türkiye’de ne de başka bir ülkede İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini düşünmüyorum. Mevcut ekonomik düzen buna izin vermez. İş yapamazsınız.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Faize almıyorum, yatırımlarımı gayrimenkul üzerine yapıyorum.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığınız/alacağınız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Onların verdiği fetvaları dikkate almıyorum. Aklımı daha çok kullanıyorum.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Rant olunan yerde herkes kendine bir pay çıkarabilir. Kamu da o alanda bir boşluk olduğunu hissettiği için böyle bir uygulamaya gitti. Katılım bankalarına bakış açım da milim değişiklik olmadı.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Faizsiz bankacılık yaptıklarına tam olarak vatandaşı inandıramıyorlar. Gerçek anlamda faizsiz bankacılık yapsalar bankacılık sektöründeki payları daha çok artacaktır diye düşünüyorum. Öncelikle sahaya inip yaptıkları işlemlerin faizsiz olduğunu ispatlamaları gerekiyor. Şüpheli işlemlere çok giriyorlar. Bu da insanların gözünde faizli banka imajını oluşturuyor ve insanlar ne de olsa aynı sistem diye faizli bankalara gidiyor.

Mülakat Formu

EK-16

Yaşınız : 52

Eğitim Durumunuz : Ortaokul

Nace Kodu : 47.11.01 - Bakkal ve marketlerde yapılan perakende ticaret

1- Katılım bankaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

İslami duyarlılığı olan toplumlarda olması gerekli bir kurum olduğunu düşünüyorum.

2- Katılım bankaları ile faizli bankaları karşılaştırdığınızda ne gibi sonuçlar elde ediyorsunuz?

Ticari olarak hiç bir fark olmamakla beraber manevi acıdan belli bir rahatlık sağladığından dolayı tercih sebebimiz olabiliyor.

3- Katılım bankaları kâr payı ile faizin farklı şeyler olduğunu iddia ediyor. Siz ne düşünüyorsunuz? Katılım bankaları sizce faizsizlik prensibi ile mi çalışıyorlar?

Söylemde öyle olmasına rağmen eylemde öyle olmadığını düşünüyorum. Hesaplamalarda normal bankacılık sistemini kopyalıyorlar.

4- İşletmenizin fon/kredi ihtiyaçlarını bankalardan temin ederken ki kıstaslarınız nelerdir? Katılım bankası olması sizin için önemli mi, yoksa kredi faiz/kâr payı oranına göre mi karar veriyorsunuz?

Maliyet önemlidir. Aynı maliyetler olması kaydıyla tercihimiz katılım bankalarından yanadır.

5- Mevcut ekonomik düzende faizden kaçınmanın zor olduğu söyleniyor. Bu görüşe katılıyor musunuz?

Büyüme düşünen her şirket kredi kullanmak zorunda kalıyor. Bu nedenle faizli bankalarla çalışmak, faiz ödemesi yapmak durumunda kalıyorsunuz.

6- Türkiye’de İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğini ve sadece bu şekilde işleyen ekonomik bir düzen kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Düşünmüyorum. Çünkü yayınlanmış olan gerçekçi uygulanabilir. İslami finans modeli ile ilgili bir çalışmaya rastlamadım. Teorik olarak çalışma yapılmamış bir alanda, pratik olarak modeli nasıl işleteceksiniz? Bunun için önce akademik

anlamda ciddi çalışmalar yapılarak bunun zemini hazırlanmalı daha sonra hem kamu kesimi hem de özel kesim buna inandırılarak sözde değil özde adımlar atılmalıdır. Bu da kısa vadede olası olmadığından İslam iktisadının tam olarak uygulanabileceğine inanmıyorum.

7- Yatırımlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Faizsizlik prensibi sizin için önemli mi?

Faizsizlik önemlidir. Faiz ödüyoruz ama faiz almıyoruz. Bu şekilde kendimizi korumaya çalışıyoruz.

8- İslami finans enstrümanları ile ilgili İslam iktisatçıları görüş beyan ederler. Aldığımız/alacağımız kararlarda bu görüşler sizin için ne anlam ifade ediyor?

Önemli olmakla beraber hiç birini samimi bulmuyorum. İşlerine geldikleri gibi yorumluyorlar.

9- Son dönemde kamuya ait iki tane katılım bankası açıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz? Kamunun bu sektöre girmesi katılım bankalarına bakış açınızı nasıl etkiledi?

Kamunun ticaretten elini çekmesi gerektiğine inanıyorum.

10- Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı %5 civarında seyrediyor. Bu oranın artması için sizce katılım bankaları ne yapmalılardır?

Kaynaklarını güçlendirip, piyasayı daha çok fonlamaları gerekiyor.